

TAMPEREEN YLIOPISTO

Jaana Kalliokoski

”FEATUREA EHDOTTOMASTI, AIKA USEIN REPORTAASIA”

Tekijöiden näkökulmia kerronnalliseen journalismiin

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

KALLIOKOSKI, JAANA: ”Featurea ehdottomasti, aika usein reportaasia”. Tekijöiden näkökulmia kerronnalliseen journalismiin

Pro gradu -tutkielma, 80 s., 2 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2015

Pro gradu -tutkielmani ydin on pitkä kerronnallinen journalismi, jota julkaistaan niin *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä*, sanomalehtien sunnuntaisivuilla kuin useissa aikakauslehdissä. Kutsun kyseistä lajityyppiä tutkielmassa kerronnalliseksi journalismiksi, reportaasiksi, featureksi tai yksinkertaisesti lajityypiksi. Lähestyn sitä yhtäältä median murroksen kontekstissa, toisaalta suomalaisen reportaasin historian valossa. Otteeni on taustoittava ja empiirinen. Tarkoitukseni on valottaa kerronnallisen journalismin luonnetta siihen erikoistuneiden toimittajien näkökulmasta ja saada näin otetta lajityypin roolista sekä nykyjournalismissa että yhteiskunnallisesti.

Mediakentällä viime vuosina kiristynyt kilpailu on nostanut polttopisteeseen journalismin uskottavuuden ja laadun. Median murroksessa kerronnallinen lajityyppi on alkanut näyttäytyä keinona pitää kiinni journalismin vahvuuksista. Historiallisesti tunnistan tutkielmassa nykyreportaasissa piirteitä 1800-luvun matkakertomuksista. Niitä kirjoittivat tuon ajan kirjailijat, joista monet olivat myös toimittajia ja kansakunnan rakentajia.

Tutkielmassa pohdin, miten reportaasi journalistisena lajityyppinä vastaa yhdysvaltalaisen kulttuuritutkijan James W. Careyn toiveisiin näkemyksellisestä ja jopa runollisesta journalismista, joka taltioi kuluvan ajan ilmiöitä ja ylläpitää demokratiaa. Hyödynnän myös Risto Kuneliuksen ajatusta journalismin neljänlaisista tehtävistä, jotka ovat tiedonvälittäminen, tarinoiden kertominen, julkisen keskustelun ylläpitäminen ja julkisen toiminnan resurssina toimiminen.

Tutkimukseni aineisto koostuu seitsemän kerronnalliseen lajityyppiin erikoistuneen toimittajan teemahaastattelusta. Käsittelem haastattelua aineistolähtöisesti, mutta tarkasteluani jäsentävät kysymysrungon teemat.

Haastatellut toimittajat näkevät kerronnallisen lajityypin hyvin monimuotoisena ja uutisen lajityyppiä täydentävänä. He mieltävät lajityypin juontuvan pääosin Yhdysvalloista, ei niinkään suomalaisista matkakertomuksista. Tavallisin termi toimittajien luonnehtiessa lajityyppiä on feature, jonka yhdeksi alalajiksi he näkevät reportaasin. He pitävät featuren tehtävänä paitsi tiedon tuottamista maailmasta, myös maailman tekemistä ymmärrettäväksi. Haastateltavat kokevat, että missä uutinen välittää melko mustavalkoisen ja pirstaleisen maailman, siinä reportaasi valaisee, miksi ja miten asiat tapahtuivat ja mikä on niiden merkitys kansalaiselle.

Tarkasteltu kerronnallinen lajityyppi käsittelee asioita yksityisestä yleiseen -logiikalla. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvin kirjoitetussa kerronnallisessa artikkelissa on aina jokin ylätason teema, mutta lajityypin vahvuus on esitellä se lukijalle arkisen ja yksityisen avulla. Lajityypissä kerronnallisuus ei ole itse tarkoitus vaan väline, jonka toimittajat katsovat hyödyttävän ennen muuta lukijaa.

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että haastateltujen toimittajien näkökulmasta lajityyppi pystyy uutisjournalismia paremmin vastaamaan Careyn toiveisiin journalismin näkemyksellisyydestä. Lukija saa reportaasin avulla käsityksen yhteiskunnassa tapahtuvista monimutkaisista asioista ja hitaista muutoksista, mikä voi samalla edistää demokratiaa. Merkillepantavaa on, että lajityyppi toimii mainiosti paperin lisäksi myös internetissä. Toisaalta ratkaisuna nykyiseen median murrokseen lajityyppi on hankala: samalla kun se tuo journalismiin kaivattua uskottavuutta, laatua ja ymmärrettävyyttä, sen tekeminen vaatii medialta resursseja.

Asiasanat: *Reportaasi, feature, kerronnallinen journalismi, narratiivinen journalismi, matkakertomus*

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Nykyreportaasin kerronnallisuuden jäljillä	1
1.2 Lajityypin monet nimet	3
1.3 Tämän tutkimuksen juoni	7
2 Median murros ja kerronnallisuus	10
2.1 Reportaasin renessanssi median murroksessa?	10
2.2 Kerronnallisuus journalismissa	14
2.2.1 Kerronnallisuus esitystekniseltä kannalta	14
2.2.2 Kerronnallisuus yhteiskunnallisissa yhteyksissä	16
3 Reportaasin matka nykypäivään	19
3.1 Matkakertomukset, nuo reportaasikerronnan idut	19
3.2 Reportaasi nykypäivänä	23
3.2.1 Yhdysvaltaisesta traditiosta	24
3.2.2 ...suomalaiseen reportaasiin	25
4 Reportaasijournalismi yhteiskunnassa	29
4.1 Runollinen journalismi ja reportaasi	30
4.2 Reportaasi julkisen keskustelun näkökulmasta	33
4.3 Reportaasin toimittaja	38
5 Tekijöiden näkökulmaa etsimässä	41
5.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset	41
5.2 Toimittajia haastattelemassa	41
5.3 Haastattelun erittelyn tapa	43
6 Kerronnallinen reportaasijournalismi toimittajien kokemana	44
6.1 Lajityypistä, sen tehtävistä ja lukijoista	44
6.1.1 Feature kerronnallisen juttutyypin sateenvarjona	45
6.1.2 Kerronnallisuus maailman jäsentäjänä ja viihdyttäjänä	48
6.1.3 Lukijan tärkeys	51
6.2 Kerronnallisuuden hyödyt ja haitat	54
6.3 Yhdysvaltalaisen vai suomalaisen perinteen jalanjäljillä?	59
6.4 Kurkistus kristallipalloon	61
7 Yhteenvetoa ja tulkintaa	66
8 Lopuksi	72
8.1 Itsekritiikkiä ja kehittelyä jatkotutkimukselle	74
Lähteet	76
Liite 1	81

1 Johdanto

Suomessa on vahva tarinallisen journalismin perinne. Sakari Topelius, Juhani Aho ja Ilmari Turja olivat myös journalisteja, ja nykyäänkin esimerkiksi *Kuukausiliitteessä*, *Suomen Kuvalehdessä*, *Imagessa*, naistenlehdissä ja sanomalehtien sunnuntaisivuilla julkaistaan jatkuvasti kertovaa journalismia, joka on yhtä laadukasta kuin parhaat amerikkalaiset jutut.

– Tampereen yliopiston vierailijaprofessori Elina Grundström 4.9.2013

Syyskuussa 2013 istuin vierailijaprofessori Elina Grundströmin luennolla, jolla hän avasi lukuvuoden professuurinsa Tampereen yliopistossa. Kyseessä oli samalla *Tarinan rakentaminen asiajournalismin välineenä* -luentosarjan ensimmäinen osa. Avajaisluennolla Grundström puhui kertomusmuotoisesta journalismista, joka on hänestä median tulevaisuutta ja liittyy läheisesti median kannattavuuskriisiin sekä sähköisen teknologian mahdollistamiin julkaisumuotoihin. Samalla kun mobiilit lukulaitteet ovat yleistyneet, Grundströmin mukaan sosiaalinen media on alkanut ohjata lukutottumuksiamme. Käyttäjät lukevat, jakavat ja kommentoivat yksittäisiä mieltään liikuttaneita uutisia, kolumneja ja pitkiä kertovia juttuja. (Grundström 2013.)

Grundströmin luentosarja oli jatkumoa kiinnostukselleni sellaista journalistista kirjoittamisen tapaa kohtaan, joka hyödyntää kerronnallisuutta ja jota kutsutaan monella eri nimellä, kuten reportaasiksi, featureksi tai narratiiviseksi journalismiksi. Näistä termeistä reportaasi kuvaa mielestäni lajityyppiä osuvimmin, erityisesti perehdyttyäni lähdekirjallisuuteen ja lajityypin suomalaiseen historiaan. Niinpä tässä työssä käytän termiä reportaasi viitatessani kyseiseen lajityyppiin. Toisaalta puhun kyseisestä kirjoitetun journalismin muodosta myös lajityyppinä, vaikka tutkimuksessani ei ole kysymys genretutkimuksesta eikä genren käsite ole työn lähtökohta (genrestä journalismin tutkimuksessa ks. esim. Ridell 1994; Reunanen 1991). Ymmärrän lajityypin tietynlaiseksi journalistisen esittämisen muodoksi, johon liittyvät omanlaisensa esitysstrategiat,

-tekniikat ja konventiot. Periaatteessa kysymys on juttutyypistä, mutta se ei välttämättä tavoita kaikkia niitä juttujen kirjoittamisen ja lukemisen konventioihin ja odotuksiin liittyviä implikaatioita, jotka lajityyppiin sisältyvät.

1.1 Nykyreportaasin kerronnallisuuden jäljillä

Viitaan reportaasilla journalismin kirjoitettuun lajityyppiin, jossa tavataan käyttää kaunokirjallisuudesta tai elokuvasta tuttuja kerronnallisia keinoja ja joita julkaistaan

aikakauslehdissä, sanomalehtien sunnuntaisivuilla ja kuukausiliitteissä sekä internetissä. Reportaasihan voi olla myös suullinen ja visuaalinen, radio- tai tv-reportaasi. En tarkastele uutisjuttuja, vaikka niissäkin yhä enemmän hyödynnetään perinteisestä uutisgenrestä poikkeavia esitysteknisiä keinoja. Kuvat ovat reportaasissa olennaisia, mutta rajaan myös niiden tarkastelun tutkimukseni ulkopuolelle. Kuvallisuuden ottaminen mukaan laajentaisi tutkimusta niin paljon, että en pystyisi käsittelemään varsinaista tutkimuskohdettani riittävän syvällisesti. Korkeintaan viittaan kuvallisuuteen tässä tutkimuksessa.

Kiinnostukseni kerronnalliseen lajityyppiin ponnistaa osittain sivuaineopinnoistani, eli yleisestä kirjallisuustieteestä. Aihe tuntuu luonteelta myös journalismin ja kirjallisuuden yhteisen historian vuoksi. Journalismi ja kaunokirjallisuus, fakta ja fiktio, kulkivat yhdessä käsi kädessä pitkän matkan, ennen kuin ne eriytyivät omiksi lajityypeikseen 1700-luvun puoliväliin mennessä. Lajityypit ovat puolin ja toisin lainanneet toisiltaan ja ottaneet toisistaan mallia. (Ks. Davis 1983; Hunter 1988.)

En tutki tässä työssä nykyreportaaseja tekstuaalisina kertomuksina vaan lähestyn asiaa empiirisesti reportaasin tekijöiden näkökulmasta. Olen haastatellut seitsemää suomalaista toimittajaa, jotka ovat erikoistuneet pitkiin kerronnallisiin reportaaseihin. Monet heistä ovat palkittuja kirjoittajia. Minua kiinnostaa, miten reportaaseja kirjoittavat suomalaiset toimittajat itse määrittelevät kirjoittamansa lajityypin, miten he ymmärtävät sen tehtävän journalismissa ja yhteiskunnassa sekä millaisena he näkevät kerronnallisuuden roolin.

Reportaasi on journalismin kaunokirjallisin lajityyppi, joka voi käsitellä aiheita taivaan ja maan väliltä, tyyppillisesti kuitenkin sellaisia, joihin ei sisälly päiväkohtaista uutista. Jos reportaasin ja uutisen asettaisi janalle, jonka ääripäissä ovat muodollisuus ja objektiivisuus sekä epämuodollisuus ja subjektiivisuus, reportaasi asettuisi epämuodolliseen ja subjektiiviseen päähän, ja uutinen puolestaan muodolliseen ja objektiiviseen päähän. Yhdysvaltalaisen kulttuuritutkijan James W. Careyn (2003, 16) mielestä journalismin merkitys ei ole yksin tiedon välittämisessä vaan pikemminkin siinä, että journalismi taltioi ja säilyttää kulttuuria. Careyn mielestä journalismin tulisi olla ikään kuin kollektiivinen päiväkirja, minkä lisäksi hän peräänkuuluttaa journalismiin lisää näkemyksellisyyttä ja keskusteluvuutta. Jos uutinen kertoo lukijalle, mitä, missä ja milloin tapahtui ja kenen toimesta, reportaasi valaisee, miten ja miksi kaikki tapahtui sekä mitä tapahtunut tarkoittaa yksittäiselle ihmiselle. Juttutyypit eivät sulje toisiaan pois, mutta luonteensa vuoksi reportaasi pystyy uutista paremmin selittämään asioita ja maailmaa – vieläpä tavalla, johon lukijat voivat eläytyä. Lisäksi toisin kuin uutinen, reportaasi ei

juttuna vanhene. Se voidaan taltioida ja siihen voidaan palata yhä uudelleen. Paitsi että se mahdollistaa uutista laajemman ymmärryksen, se kuvastaa hitaita kulttuurisia ja yhteiskunnallisia muutoksia, joita nopeatempoinen uutisjournalismi ei välttämättä kykene taltioimaan.

Reportaasi mielletään usein vahvasti osaksi anglosaksista journalistista perinnettä ja paikannetaan Yhdysvaltoihin, jossa lajityypistä puhutaan muun muassa narratiivisena journalismina (*narrative journalism*). Nykyisin suomalaiset reportaaseja kirjoittavat toimittajat seuraavat tiiviisti amerikkalaisia lehtiä, toimittajia ja journalistista keskustelua sekä ottavat myös vaikutteita kirjoitustyöhönsä tästä perinteestä. Tähän myös Elina Grundström viittaa johdannon alun lainauksessa verratessaan suomalaisia kertovia juttuja amerikkalaisiin. Toisaalta, kuten Grundström myös nostaa esiin, suomalaisella reportaasilla on oma syntyhistoriansa 1800-luvulla, joka liittyy suomalaisen sanomalehdistön ja kansallisen identiteetin syntymisen yhteisiin vaiheisiin. Puhuttu ja kirjoitettu sana on ollut aina vahva vaikuttamisen muoto. Elias Lönnrot *Kalevalallaan* ja Johan Ludvig Runeberg *Vänrikki Stoolin tarinoillaan* pyrkivät luomaan kuvaa yhtenäisestä kansakunnasta. On merkittävää, että sekä Lönnrot että Runeberg olivat paitsi kirjailijoita, myös lehtimiehiä, jotka olivat mukana synnyttämässä suomalaista reportaasia monen muun nimekkään toimittaja-kirjailijan tavoin. Tämä historiallinen tausta on mielestäni yksi tärkeä tekijä suomalaisen nykyreportaasin ymmärtämiseksi. Tästä syystä viittaatan tarkastelemaani lajityyppiin reportaasina.

Seuraavassa alaluvussa perustelen reportaasi-termin valintaani yksityiskohtaisemmin tarkastelemalla, miten reportaasia on kotimaisessa journalismin tutkimuksessa määritelty. Valotan samalla myös muita termejä, joita lajityypistä on tutkimuskirjallisuudessa käytetty.

1.2 Lajityypin monet nimet

Tarkastelemallani lajityypillä on monia nimityksiä, jotka kaikki enemmän ja vähemmän viittaavat samaan asiaan: pitkään henkilö- tai ilmiöaiheiseen juttuun, jossa hyödynnetään kerronnallisia keinoja ja joka sisältää toimittajan subjektiivista näkemystä sekä tulkintaa. Termeissä on kuitenkin vivahde-eroja.

Reportaasi-sana on peräisin Ranskasta, ja se on juurtunut pohjoismaiseen ja saksalaiseen, ei niinkään anglosaksiseen kieleen. Sen sijaan englannin kielessä on käytössä nimitys *human interest story*, jolla viitataan niin sisältöön kuin kirjoitustapaan. Lajityyppi edustaa featurea. Featurella voidaan viitata kaikkeen sellaiseen toimitukselliseen sisältöön, joka ei kuulu ”koviin

uutisiin”. (Pietilä 2008, 60.) Daniel R. Williamsonin (1975, 12) mukaan *feature* (*feature story*) on luova ja joskus subjektiivinen juttu, joka paitsi viihdyttää myös informoi lukijoita jostain tapahtumasta, tilanteesta tai elämänaspektista. Williamsonin (emt., 15) mukaan featurelle on olennaista myös se, että se ei vanhene.

Perti Hemánus (1990, 158) määrittelee reportaasin juttutyypiksi, joka perustuu haastatteluun tai useisiin haastatteluihin, toimittajan omiin havaintoihin ja kokemuksiin sekä tulkintaan.

Sekä Hemánus (1992) että Jyrki Pietilä (2008) tukeutuvat reportaasin määrittelyssä norjalaiseen Jo Bech-Karlseeniin. Tämän [1986a] mukaan reportaasissa on yhdeksän tyypillistä piirrettä, joiden ei tarvitse esiintyä yhtä aikaa: 1. toimittajan paikallaolo tai osallistuminen, 2. henkilökohtainen sävy, 3. itsenäisyys suhteessa (uutis)tapahtumaan tai ajankohtaiseen ilmiöön, 4. tarkastelun monipuolisuus, 5. ilmaisun vaihtelevuus, 6. koostuminen elementeistä, 7. eepisyys, tarinallisuus, 8. ympäristö ja henkilöiden kuvaaminen ja 9. tunteisiin vetoavuus. Lisäksi reportaasitekstin tulee olla arvioivaa, erittelevää ja persoonallisella tavalla kuvailevaa, ja myös minä-muotoinen kerronta on sallittua. Usein perusteellinen lähteiden käyttö on tarpeen. Lisäksi hyvä reportaasi voi synnyttää lukijassa haju-, kuulo tai makuaistimuksia. (Sit. Hemánus 1992, 8–11; Pietilä 2008, 66.)

Hémanus (1982) erittelee Bech-Karlseenin lisäksi ruotsalaisen Lars J. Hulténin [1990] ajatuksia reportaasista. Niiden mukaan reportaasissa korostuvat toimittajan mukanaolo ja havainnointi tapahtumapaikalla. Hulténin mukaan havainnointi voi tuottaa tekstiin joko haastateltavan tai toimittajan omia elämyksiä. Mutta missä Hulténille toimittajan omakohtainen paikallaanolo ja sen mahdollistama havainnointi on reportaasille tiukka ehto, siinä Bech-Karlseenin [1986a] mielestä mukanaolon ideasta tai normista voidaan joskus poiketa. Tällöin reportaasissa voi olla kysymys esimerkiksi jonkin tapahtuman rekonstruoinnista. Hyvin keskeinen reportaasin piirre Bech-Karlseenille on se, että ”ilmiön ja olemuksen välinen yhteys synnyttää ymmärrystä”. (Hemánus 1992, 9–14.) Tämä huomio on myös oman tutkimukseni kannalta hyvin keskeinen.

Bech-Karlssen [1986b] puhuu myös *feature*-reportaasista, jonka määrittelyä Hemánus (1992, 11) tulkitsee seuraavasti: ”*Feature*-reportaasi olisi kohteensa joidenkin luonteenomaisten piirteiden varaan rakennettu reportaasi, joka edellyttää tekijältään henkilökohtaista panostusta”. *Feature*n etymologisena taustana on latinan verbi *facere*, eli tehdä tai muotoilla, josta on syntynyt englanninkielen substantiivi *feature* (suom. piirre). *Feature* on myötäelämistä, joka edellyttää kiinnostavuutta, puhuttelevuutta. *Featuressa* asiat näytetään sen sijaan, että niistä kerrottaisiin. Lähteinä ovat niin kirjalliset lähteet, haastattelut kuin omat havainnot. Kirjoittaja tulkitsee aina

lähteiden tiedon. Bech-Karlsson erottaa feature-reportaasissa kolme erilaista kertojavarianttia: 1. kaikkietävä eli objektiivinen kertoja, eräänlainen taustaan 2. reporterikertoja, joka välittää eri tavoin informaationsa ja sen tulkinnan 3. todistajakertoja, esimerkiksi jonkun haastateltavan äänenä toimiva. (Emt.)

Uudemmassa tutkimuskirjallisuudessa lajityypistä käytetään myös termejä narratiivinen tai kaunokirjallinen journalismi.

Esimerkiksi kirjallisuustieteilijä Markku Lehtimäki (2007) puhuu kaunokirjallisesta journalismista. Sillä hän tarkoittaa sellaisia journalistisia tai ei-fiktiivisiä tekstejä, jotka ovat saaneet vaikutteita fiktiivisistä kerrontatekniikoista ja romaanimaisista rakenteista. Lehtimäki sijoittaa kaunokirjallisen journalismin ei-fiktio alalajiin. Ei-fiktio taas on Lehtimäen mukaan oma faktan ja fiktion välimaastoon sijoittuva lajinsa, jossa on mahdollista ja sallittua soveltaa fiktion tekniikoita. (Emt., 241–246.)

Vierailijaprofessori Elina Grundström käytti lukuvuoden 2013–2014 opetuksessaan rinnakkain termejä narratiivinen journalismi ja kertomusmuotoinen asiajournalismi. Hän erotti termit yhtäältä kaunokirjallisesta journalismista ja toisaalta pitkästä journalismista. Toisin kuin kaunokirjalliselle journalismille, Grundströmin mielestä narratiiviselle journalismille ei ole olennaista kaunokirjallinen kielenkäyttö, vaan kerronnallisuus muodostuu muista tekijöistä. Kertomusmuotoinen asiajournalismi (*narrative non-fiction* tai *narrative journalism*) on keino välittää lukijalle vaikeaa ja abstraktia tietoa helposti ymmärrettävässä muodossa. Tällainen juttu etenee ajassa ja paikassa vaihtuvina kohtauksina. Tarinaa kuljettaa eteenpäin yksi tai usea sympaattinen henkilö. He kohtaavat tarinassa erilaisia tilanteita, ongelmia ja vaikeuksia, ja tarinan edetessä henkilöt usein muuttuvat tai kehittyvät. Narratiivisesti rakennettu artikkeli noudattaa elokuvastakin tuttua draaman kaarta, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Dramaturgisen jännitteen luovat erilaiset käänteet, joista yksi on ratkaiseva. Olennaista ovat liike ja toiminta, kehitys ja muutos. (Grundström 2013.)

Maria Lassila (2001) puolestaan käytti nimitystä nonfiktio pro gradu -työssään, jossa hän tutki, miten *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä* ja *Imagessa* esitettiin faktaa fiktion keinoin. Väitöskirjassaan Lassila-Merisalo (2009) kuitenkin hylkäsi termin. Hänestä käsite kaipasi lisämäärettä, kuten ”kaunokirjallinen” tai ”kerronnallinen”, koska yksinään käytettynä nonfiktio-käsitteen voi katsoa vain käännökseksi englannin kielen sanasta *nonfiction*, eli tietokirjallisuus. Niinpä hän päätyi käyttämään Lehtimäen tapaan termiä kaunokirjallinen journalismi, ja määritteli sen faktuaaliseksi sisällöksi, jonka esittämisessä käytetään fiktiosta tuttuja keinoja.

Lassila-Merisalo on suomentanut termin muun muassa yhdysvaltalaisen professorin John Hartsockin käyttämästä termistä *literary journalism*. (Emt., 12–13.) Hartsockin (2000, 1–3) mukaan kaunokirjallinen journalismi (*literary journalism*) on tekstityyppi, joka yhdistää journalistisen totuusvaatimuksen taiteelliseen kertomusmuotoon.

Lassila-Merisalo (2009) pitää ei-fiktiota yläkäsitteenä, jonka alle hän niputtaa useita erilaisia lajityyppejä elämäkerrasta matkakertomukseen. Ei-fiktio alalajiksi hän määrittelee myös journalismin, joka puolestaan jakautuu omiin alalajeihinsa, kuten kaunokirjalliseen journalismiin. Termi ei niinkään rajaa tekstin muotoa kuin sen käyttötarkoitusta ja julkaisu ympäristöä. (Emt., 12–14.) Lassila-Merisalo (emt., 16) toteaaakin, että kaunokirjallista journalismia ei ole harrastettu Suomessa niin järjestelmällisesti, että sitä voisi kutsua varsinaiseksi lajityypiksi.

Lajityypin nimeämisen vaikeutta kuvaa hyvin se, että mainittujen termien lisäksi Lassila-Merisalo käyttää omilla verkkosivuillaan termiä kerronnallinen journalismi. Tässä yhteydessä hän viittaa englanninkieliseen tutkimukseensa (Lassila-Merisalo 2014), jossa hän tutkii kerronnallista journalismia digitaalisessa ympäristössä.

Myös feature tuntuu olevan luonteva termi käsillä olevalle lajityypille. Esimerkiksi Anu Partanen (2007) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan totuuden käsitettä feature-journalismissa ja tarinallisuuden vaikutusta journalistiseen totuusvaatimukseen. Hänelle feature tarkoitti journalistista muotoa, jossa kirjoituksen sisältö on koottu periaatteiltaan samanlaisin journalistisin keinoin kuin vaikkapa uutisen sisältö, mutta toisin kuin uutisessa, teksti lainaa muotokieltä fiktiolta. Sen sijaan, että featurella tarkoitettaisiin mitä tahansa muuta journalistista muotoa kuin uutista, Partanen mukaan featurella on alettu tarkoittaa kirjoittamisen tapaan kytkeytyvää journalismin muotoa. (Emt., 29).

Emmi Nissi (2010, 7) mukaili omassa pro gradu -tutkielmassaan Partasta ja määritteli featuren aikakauslehtien, viikkoliitteiden ja sanomalehtien teemasivujen journalistiseksi genreksi, joka sisältää eri juttutyyppejä, kuten henkilökuvan ja reportaasin. Nissi tutki feature-journalismin muotokieltä ja rakennetta perehtymällä kirjoitusoppaisiin.

Kahdesta terminologisesta vaihtoehdosta, reportaasista ja featuresta, olen siis tässä työssä päättänyt käyttämään reportaasia. Edellä kuvaamieni määrittelyjen perusteella reportaasi on eräänlainen featuren alalaji. Käyttämässäni lähdeteoksissa reportaasista puhutaan yleensä sanomalehtijournalismin yhteydessä, kun taas feature tuntuu sijoittuvan enemmän

aikakauslehtijournalismin kentälle. Journalistinen tutkimus painottuu perinteisesti uutisjournalismin puolelle, kun taas aikakauslehtijournalismia ja featurea on tutkittu selvästi vähemmän. Näin ollen lähdeteosten terminologiassa korostuu reportaasi. Lisäperuste termin valinnalle on työni kontekstointi suomalaisen reportaasin syntyhistoriaan. Haluan silti painottaa, että tässä työssä ymmärrän reportaasin ja featuren synonyymeina, mutta kuitenkin niin, että feature on lajityyppinä reportaasia laaja-alaisempi.

1.3 Tämän tutkimuksen juoni

Lähestyn reportaasin lajityyppiä ja sen yhteiskunnallista luonnetta siis nykyreportaaseja kirjoittavien toimittajien näkökulmasta. Työni ote on taustoittava ja empiirinen. Haastatteleamalla seitsemää toimittajaa haen vastausta siihen, millaisena tekijät lajityypin ja sen kerronnallisuuden kokevat sekä miten he ymmärtävät reportaasin yhteiskunnallisen tehtävän ja roolin.

Viime vuosina toimittajien käsityksiin kohdistuneet journalismin tutkimukset ovat lisääntyneet (ks. esim. Nikunen 2011; Lehtonen 2013; Reunanen & Koljonen 2014). Oma työni kasvattaa osaltaan tätä tutkimusjoukkoa siitä huolimatta, että en varsinaisesti tee toimittajan työn tutkimusta, vaan pääosassa on yksi journalismin lajityyppi ja sen kerronnallisuus. Kuitenkin tutkimuksessani on oleellisella tavalla kyse myös toimittajuudesta. Ensinnäkin haastateltavina on aivan erityinen ryhmä erikoistuneita toimittajia, ja toiseksi tarkastelemani lajityyppi implikoi aivan omanlaistaan toimittajuutta.

Mielestäni on sekä mielenkiintoista että tärkeää pureutua toimittajien käsityksiin ja kokemuksiin meneillään olevassa median murroksessa. Nimittäin mediakentän kiristynyt kilpailu on nostanut polttopisteeseen journalismin uskottavuuden ja laadun (Väliverronen 2009, 7). Suurin yksittäinen muutostekijä on epäilemättä internet (emt). Samalla kun toimittajien rivit ovat harventuneet mediatalojen palkkalistoilla, toimituksia organisoidaan uudelleen, toimituksissa opetellaan uusia työkäytäntöjä ja kamppaillaan kasvavan kilpailun ja verkkomedian luomissa paineissa (Nikunen 2011, 12). Tässä asetelmassa on mielenkiintoista tarkastella, miten reportaaseja kirjoittavat toimittajat tilanteen näkevät ja millaisen valttikortin reportaasi voi tarjota.

Yksi valttikortti saattaa olla reportaasin kerronnallisuus, mikä olisi jo itsessään mielenkiintoinen tutkimuskohde. Median kriisissä kerronnallisuuden on nähty olevan yksi tapa tuottaa uudenlaisia sisältöjä ja houkutella lukijoita. On kuitenkin tärkeä huomata, että kerronnallisuus ei ole pelkkä kilpailullinen itseisarvo, vaan siihen sisältyy vahva yhteiskunnallinen ulottuvuus. Itse katson, että

median kriisi ja kerronnallisuus kietoutuvat mielenkiintoisella tavalla yhteen. Näitä kysymyksiä pohdin luvussa 2.

Kerronnallisuus ei ole tupsahtanut nykyjournalismiin tyhjästä, vaan sillä on historiansa ajalta, jolloin faktaa ja fiktiota ei vielä erotettu selvästi toisistaan. Kovin kaukaa menneisyydestä en voi reportaasin juuria pro gradu -työssäni lähteä kaivelemaan, mutta koen tarpeelliseksi matkata 1800-luvulle. Yksi suomalaisen nykyreportaasin iduista eli matkakertomus voidaan näet paikantaa tuolle vuosisadalle. Luvussa 3 käsittelen matkakertomuksia osana reportaasin kansallista tarinaa. Toisaalta katsastan luvussa lajityypin tuoreempaa taustaa silmäämällä yhdysvaltalaisista traditiota ja suomalaisen reportaasikirjoittamisen kytkeä siihen.

Vaikka reportaasia on Suomessa aikoinaan pidetty 'ei niin tärkeänä' ja kevyehkönä juttutyypinä (Leino-Kaukiainen 1988, 608), on mielestäni perusteltua väittää, että reportaasilla on nykyisin tärkeä rooli kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti. Parhaimmillaan se voi synnyttää sellaista ymmärrystä maailmasta, mitä perinteisesti tärkeänä pidetty uutisjournalismi ei aina välttämättä tee. Jotta demokratia voisi toimia, tarvitaan kokemuksellista ja näkemyksellistä journalismia, joka herättää julkista keskustelua. Tällaista journalismia peräänkuuluttaa yhdysvaltalainen kulttuuritutkija James W. Carey (2003). Kansallisessa kontekstissa Risto Kunelius (2000) puolestaan on puhunut journalismista otuksena, jolla on neljä jalkaa eli neljänlaisia tehtäviä: tiedonvälittäminen, tarinoiden kertominen, julkisen keskustelun ylläpitäminen ja julkisen toiminnan resurssina toimiminen. Erityisesti kolme ensiksi mainittua journalismin tehtävää sekä Careyn 'runollisen journalismin' ihanne toimivat tutkimukseni pontimena ja tarjoavat hedelmällisen lähtökohdan tarkastella reportaasia yhteiskunnallisissa yhteyksissä. Tällainen monitahoinen journalismi implikoi samalla toimittajalle erilaista roolia tiedonvälittäjänä ja julkisuuden tuottajana kuin esimerkiksi perinteinen uutisjournalismi. Näitä seikkoja pohdin luvussa 4.

Luvussa 5 kiteytän työni tutkimusongelman ja -kysymykset sekä hahmottelen empiirisen tutkimusasetelmani, joka rakentuu haastattelemani seitsemän toimittajan puheen ympärille. Kuvailen haastateltavien puheen roolia tutkimuksessani sekä valotan tapaa, jolla puran, erittelen ja tulkitsen puolistrukturoidun teemahaastatteluin tuottamaani aineistoa.

Luku 6 on tutkimukseni analyysiosio, jonka tarkastelu jäsentyy luvussa 5 erotettujen neljän tutkimuskysymyksen ympärille.

Luvussa 7 tiivistän tutkimukseni tulokset ja pohdin havaintojani suhteessa Careyn ja Kuneliuksen näkemyksiin journalismin tehtävistä ja roolista yhteiskunnassa.

Luku 8 sisältää päätelmäni, minkä lisäksi pohdin luvussa rooliani tutkijana, arvioin tutkimuksen toteuttamista ja hahmottelen suuntia jatkotutkimukselle.

Tiivistetysti etenen siis työssäni median murroksen ja lajityypin historiallisesta kontekstoinnista reportaasin ja toimittajan yhteiskunnallisen roolin teoretisointiin ja siitä edelleen tutkimusasetelmaan, haastatteluaineiston analysointiin ja pohdintaan.

2 Median murros ja kerronnallisuus

Median kriisissä tutkimastani lajityypistä on tullut viime vuosina jopa jonkinasteinen muoti-ilmiö. Kerronnallisuus ei rajoitu vain reportaaseihin, vaan kerronnallisia keinoja on alettu yhä enemmän hyödyntää myös uutisjournalismissa. Kerronnallinen tyyli koetaan jopa siinä määrin vetäväksi ja lukijoita houkuttelevaksi, että se on alkanut näyttäytyä yhtenä keinona selviytyä media-alan kiristyneestä kilpailusta.

Tässä luvussa käsittelen ensin median tämänhetkistä murrosta nykyreportaasin kerronnallisuuden kontekstina. Sen jälkeen käsittelen sitä, mistä kerronnallisuudessa on esitysteknisesti kyse. Luvun lopuksi pohdin journalismin kerronnallisuutta yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

2.1 Reportaasin renessanssi median murroksessa?

Median kriisistä ja mediakentän murroksesta puhuttaessa pelätään, että journalismi olisi menettämässä paikkansa demokraattisen yhteiskunnan keskeisenä instituutiona. Journalismin kriisiytymistä on pohdittu paljon, ja taustalta on tunnistettu erilaisia syitä. Keskeisin niistä on kilpailun kiristyminen. Kuten mikä tahansa yritystoiminta, myös journalismi on liiketoimintaa: mediarytykset ovat joutuneet tehostamaan toimintaansa maksimoidakseen omistajien voitot. Kilpailu on kiristynyt myös mediakentän sisällä. Uutisia on tehtävä enemmän mutta vähemmällä väellä, ja toimittajan on kyettävä tuottamaan juttuja eri välineisiin saman konsernin sisällä. (Väliverronen 2009, 13–14.) Samalla kriisissä on kysymys journalismin uskottavuudesta ja laadusta. Mediatilat syyttävät kriisistä eniten internetiä. Koska internet täyttyy ilmaisesta luettavasta, lukijat eivät halua maksaa ammattilaisten tekemästä journalismista. (Emt., 7.) Kaupallista mediakenttää sekoittaa myös verovaroin toimiva Yleisradio, joka osaltaan vääristää kilpailua. Myös ulkomaiset yritykset, kuten esimerkiksi Google ja Facebook, tuovat paineita suomalaisille mediataloille. Ne ovat onnistuneet houkuttelemaan mainostajia ja lohkaisemaan ison osan viestinten omasta mainosmyynnistä.

Yksi verkkojulkaisu *Long Playn* perustajista, toimittaja Johanna Vehkoo (2011) on pohtinut journalismin kriisiä ja internetin roolia siinä. Internet on halpa, nopea ja laajalle ulottuva julkaisufoorumi, joka on Vehkoon mielestä jo tehnyt sanomalehden joiltakin osin tarpeettomaksi. Blogit, kansalaisjournalismi ja sosiaalinen media korvaavat osin päivittäisjournalismia. Perinteiset viestimet eivät ole enää entisenlainen portinvartija, joka yksin päättää tärkeistä uutisaiheista. Yhä useampi uutisaihe kiertää ensin sosiaalisessa mediassa, josta

valtamedia sen poimii. Lukijoista on tullut uutisten lähteitä, osallistujia ja jakelijoita. Samaan aikaan journalismin lähteiden, sen tekoon osallistuvien ja jakelijoiden määrä on moninkertaistunut. Monen asian voi nykyään tarkistaa suoraan netistä reaaliajassa. Taitava bisnesbloggaaja voi laatia parempaa ja nopeampaa analyysia kuin sanomalehden talousosaston toimittaja. Sosiologi voi kirjoittaa omilla nettisivuillaan yhteiskuntatieteistä, koska siitä ei juuri kirjoiteta mitään lehdissä. Lisäksi suomalaiset ovat kielitaitoisia ja pystyvät hakemaan kansainväliset uutiset esimerkiksi BBC:n ja New York Timesin sivuilta. (Emt., 14–16.) Vehkoon mielestä median murroksen ongelman ydin onkin siinä, että suurin osa toimittajista on korvattavissa (emt., 12). Hän muistuttaa myös, että journalismi ei ole mustetta paperilla, vaan kyse on sisällöistä (emt., 204).

Lukijat tuovat journalismin kriisiin tärkeän ulottuvuuden. Monet heistä ovat viimeisen vuosikymmenen aikana äänestäneet jaloillaan ja lopettaneet tilauksia, koska eivät koe lehtensä käsittelevän heille itselleen merkityksellisiä asioita. Runtas vuosikymmen sitten Seija Ridell (2000) erotti sanomalehdellä kahdenlaisia lukijatyyppöjä: kuluttajalukijat ja kansalaislukijat. Kuluttajalukija ottaa mukisematta vastaan lehden tarjoamat julkisuushyödykkeet, kun taas kansalaislukija on kiinnostunut siitä, miten häntä itseään ja hänen viiteryhmänsä koskevista asioista puhutaan julkisesti. Aamulehden hervantalaislukijoita koskeneessa tutkimuksessaan Ridell pani merkille, että käytännössä kansalaislukijan rooli on alisteinen kuuliaiselle kuluttajuudelle. Aamulehden lukijat tuntuivat heittäytyvän kiihkeiksi kansalaisiksi vain silloin, kun kirjoittelu käsitteli niin läheisiä aiheita, että heillä oli niistä omakohtaista kokemusta ja he olivat varmoja omasta asiantuntijuudestaan. Jos kiihkeän kansalaislukijan potentiaali pystyttäisiin hyödyntämään lehden kehittämisessä, voitaisiin ottaa askel kohti ihanteina pidettyjä kansalaiskeskustelua ja yhteisyyttä, tulkitsi Ridell. (Emt., 163–166.)

Niin paljon kun media syyttää kriisistään internetiä, viimeisen vuosikymmenen aikana se on omalla tavallaan mahdollistanut demokratian lisääntymisen tuomalla uudenlaisen foorumin Ridellinkin (2000) peräänkuuluttamalle kansalaiskeskustelulle. Internet ja sen sosiaaliset mediat mahdollistavat hyvinkin marginaalisille ryhmittymille yhteisöllisen foorumin huolimatta siitä, missä päin Suomea – tai maailmaa – kukin asuu.

Mitä journalismi sitten on tehnyt 2000-luvulla selviytyäkseen kriisistä? Yhtäältä muutospaineisiin on vastattu hakemalla kilpailuetua tekemällä uutisia mahdollisimman nopeasti ja halvalla, toisaalta panostamalla tutkivaan journalismiin – ja reportaaseihin. Vehkoon (2011) mielestä viestintä on tehtävä journalismistaan jälleen tarpeellista ja välttämätöntä, jos ne

haluavat elää ja kukoistaa. Toimittajien pitää kohdistaa energiansa työhön, joka ei ole helposti korvattavissa. Yksinkertaista tämä ei hänestä ole, mutta samalla se on ainoa mahdollisuus selviytyä. (Emt., 21.)

Vaikuttaa siltä, että uutisten tuottaminen mahdollisimman nopeasti ja entistä ohuemmalla henkilöstöllä ei ole oikea tie pärjätä kilpailussa. Toki nopeaa uutisjournalismiakin tarvitaan, mutta lisäksi tarvitaan täydentäviä juttuja: analyyseja, kolumneja, erilaisia reportaaseja. Reportaasia eivät nähdäkseni uhkaa internet ja kansalaisten tuottamat sisällöt, sillä vetävän reportaasin kirjoittajaa ei niin vain korvata. Kyse on Vehkoonkin peräänkuuluttamasta tarpeellisesta ja välttämättömästä journalismista. Lajityyppi vaatii kuitenkin perusteellista taustatyötä ja monia lähteitä, ja lisäksi työ on aikaa vievää. Näkevätkö lehden omistajat ja sisällöistä vastaavat päätoimittajat reportaasin hyödyllisyyden talouden paineissa? Onko reportaasien kirjoittamiseen kerronnallisuuden 'hypetyksestä' huolimatta enää tarjolla aikaa ja rahoitusta?

Jos ranskalaista semiotiikan ja kulttuurihistorian tohtoria ja *Le Monde diplomatiquen* entistä päätoimittajaa Ignacio Ramonet'a (2012) on uskominen, vastaus on ei. Toimittajakunnan vähentäminen on merkinnyt todellisuudessa sitä, että informaatiota käsitellään aiempaa ylimalkaisemmin ja tutkivan journalismin ja tapahtumapaikkareportaasin kaltaiset lajityypit ovat olleet järjestelmällisen kiihdyttämisen kohteina. (Emt., 26.) Näin on myös Suomessa, jossa uutiset toimittajien irtisanomisista ovat synkkää todellisuutta. Vehkoo (2011) huomauttaa, että demokratian kannalta tärkein journalismi on usein myös kalleinta, joten tulospaineissa reportaasimatkoista ulkomaille ja aikaa vievästä tutkivasta journalismista karsitaan ensimmäisenä. Uutisorganisaatiot toisin sanoen heikentävät juuri sitä toimintansa osaa, jolla niiden yhteiskunnallinen merkittävyys on tavattu perustella. (Emt., 134.)

Tällaiseen ei pitäisi olla varaa, jos yhteiskunnallinen ja vakava journalismi aikoo erottautua informaatiotulvasta. Partasen (2007) mielestä journalismilla on tilanteessa kaksi valttia, joilla se voi erottautua ympärillä olevasta tietotulvasta. Ensimmäinen on totuudellisuus. Journalismin tehtävänä on pyrkiä välittämään yhteiskunnassa yleisesti merkittävää tietoa eikä ensisijaisesti palvella sitä tuottavan instituution etua. Tällaista lupautua internet tai verkko ei voi itsessään antaa eikä lunastaa. Toinen journalismin kilpailuvaltti on Partasen mielestä ymmärrettävyys. Journalismi pystyy tarjoamaan lukijoille älykkäämmän, viihdyttävämmän, vangitsevamman sekä enemmän taustoja ja asiayhteyksiä selvittelevän lukukokemuksen, kuin mitä verkon erilaiset alustat ja palvelut tarjoavat. Hyvin kirjoitettu journalistinen juttu voi auttaa lukijaa ymmärtämään

tiedon merkityksen paremmin kuin internetissä toimivat sivustot ja palvelut. Tähän vaatimukseen vastaa Partasen mielestä feature. (Emt., 7–8.) On kuitenkin huomioitava, että Partasen pro gradusta on kahdeksan vuotta, ja tänä aikana myös eri mediatilat ja viestimet ovat kehittäneet sivustojaan ja palvelujaan verkossa. Tärkeimmäksi nousee siis sisältö, ei niinkään itsessään alusta, oli se sitten printti tai verkko.

Median murros voi kuitenkin olla journalismille myös iso mahdollisuus. Ramonet'n (2012) mukaan käsillä oleva aika saattaa itse asiassa olla jopa journalismin parasta aikaa. Lehdistö joutuu etsimään keinoja uudistua, ja myös informaatiota on tarjolla enemmän kuin koskaan aiemmin. Uusien internetin tarjoamien välineiden ansiosta potentiaalisia lukijoitakin on paljon. On selvää, että lehtien määrä vähenee, ja jäljelle jääneiden sovitautuminen uuteen aikaan on vaivalloista ja tuskallistakin. Kysymys on eräänlaisesta viestinten ja journalistien 'darwinistisesta luonnonvalinnasta', Ramonet ajattelee. Toisin sanoen se, joka kykenee sopeutumaan, selviää. Toimittajien on kyettävä tuottamaan uutta tietoa ja työstämään sitä moniin eri muotoihin. Lukijoilla on oikeus luotettavaan ja laadukkaaseen tietoon, joka on kansalaisille ja demokratialle tärkeämpää kuin koskaan. Eivätkä lukijat Ramonet'n mukaan unohda olennaisinta: he lukevat mielellään kertomuksia. Journalismi ei ole vain tilastojen ja tosiasioiden esittämistä, vaan kertomusten työstämistä näistä raaka-aineista, myös internetissä. Kuin James W. Careyn (2003) hengessä Ramonet näkee journalismin yhtenä kirjallisuuden lajina. (Emt., 107–109.)

Internetin avaamien mahdollisuuksien vuoksi ihmisillä ei ole vaikeuksia tiedon löytämisessä, mutta verkko ei automaattisesti tarjoa laadukasta, jäseneltyä ja ymmärrettävää tietoa, joka on peräisin luotettavasta lähteestä, kuten Partanen (2007) toteaa. Ja juuri tässä laadukkaasti tuotetuilla reportaaseilla on paikkansa. Kyse on lajityypistä, joka pystyy parhaimmillaan käsittelemään yleistä yksityisen kautta ja saa näin lukijan katsomaan asioita uudella tavalla (Nousiainen 1998, 119). Näin reportaasi voi myös vastata lukijoiden tarpeeseen saada lukea itselleen merkityksellisistä ja omakohtaisista asioista. Nonfiktiota tutkineen Lassilan (2001, 78) mukaan elämyksellinen ja viihdyttävä nonfiktio voisi olla kokeilemisen arvoinen laji tulevaisuuttaan sureville sanomalehdille.

Näyttäisi siltä, että ainakin niissä suomalaisissa viestimissä, jotka ovat vuosikymmeniä erikoistuneet reportaaseihin (esimerkiksi *Suomen Kuvalehti*, *Helsingin Sanomien Kuukausiliite* ja *Image*), lajityyppi elää ja voi hyvin. Kerronnallisia keinoja näkee käytettävän myös monissa muissa suomalaisissa aikakauslehdissä, mutta lehtien pitkälle viedyn konseptoinnin ja tiukan formatoinnin vuoksi niissä harvemmin näkee laajoja, ajan kanssa työstettyjä reportaaseja.

Turvallisen konseptoinnin keskellä reportaasimainen lukujuuttu voisi kuitenkin yllättää lukijan positiivisesti.

2.2 Kerronnallisuus journalismissa

2.2.1 Kerronnallisuus esitystekniseltä kannalta

Tässä työssä ymmärrän termin *narrative* kahtalaiseksi: sekä substantiiviksi (kertomus) ja adjektiiviksi (kerronnallinen). Termillä *story* puolestaan viitataan tarinaan. On syytä huomata, että kerronnallisuudesta ja tarinallisuudesta puhutaan usein synonyymeina, vaikka kirjallisuustieteellisesti ne eivät sitä ole. Myös jotkut tässä työssä hyödyntämäni tutkijat käyttävät kerronnallisuus- ja tarinallisuus-termejä vaihdannaisina. Viitatessani näihin tutkijoihin käytän niitä termejä, joita he itse ovat käyttäneet.

Narratologi Shlomith Rimmon-Kenania (1991) mukaillen tarkoitan kerronnallisuudella (*narrativity*) niitä esitysteknisiä keinoja, joilla toimittaja esittää ja jäsentää juttunsa. Näitä ovat esimerkiksi kielellistäminen ja jännitteen luominen tekstiin. Kielellistäminen viittaa siihen, millaista sävyä toimittaja jutussaan kielellisesti tuottaa muun muassa sanavalinnoilla: pyrkiikö hän esimerkiksi neutraaliuteen vai valitseeko hän värikkäämmän ilmaisun. Jännitteen luomiseksi jutussa olevaa asia voidaan käsitellä dramaturgisesti. Molemmat keinot ovat tyypillisiä reportaasissa. Siinä missä uutinen pyrkii neutraaliin kieleen, reportaasi mahdollistaa uutista monipuolisemman kielenkäytön. Uutisessa on tärkeä kertoa olennaisin ja tärkein asian ensimmäisenä, mutta reportaasissa tärkeintä asiaa ei välttämättä paljasteta heti. Dramaturgian avulla lukijan mielenkiintoa voidaan pitää yllä pitkässä reportaasissa viimeiseen pisteeseen asti hyvän romaanin tai novellin tavoin.

Kirjallisuudentutkija Marja-Leena Palmgren (1986) jaottelee kertomisen perusmuodot viiteen ryhmään. Näitä ovat kerronta eli suora kertomatapa, kuvaus eli kuvaileva esitystapa, dialogi, kuva eli eepinen tilanne ja eepinen kohtaaminen. Lisäksi voidaan erottaa uudemmalle epiikalle tyypillisiä kertomistapoja, kuten tajunnanvirtakuvaus ja eläytymisesitys. (Emt., 205.) Vaikka Palmgrenin jaottelulla on jo ikää, se on edelleen hyvin toimiva ja soveltuu myös journalismin tutkimiseen. Lassila-Merisalo (2009) sovelsi sitä selvittääkseen, miten kaunokirjallisen esittämisen muodot soveltuvat aikakauslehtien teksteihin. Hän löysi tutkimusaineistostaan kaikkia mainittuja kertomisen muotoja. (Emt., 20–27.)

Olennaista kerronnallisuudessa on myös kerronnan ääni, jota myös kertojaksi kutsutaan. Rimmon-Kenanin (1991) mukaan kertoja¹ on tekstin ääni tai puhuja (emt., 111). Kertojan toiminnan taso, tarinaan osallistumisen laatu, näkyvyys ja luotettavuus muokkaavat tapaa, jolla lukija ymmärtää tarinan ja asennoituu siihen (emt., 120). Journalismintutkija Esa Reunanen (2003) mukaan jokaisella toimittajalla on omanlaisensa tapa tuottaa tekstiin kerronnan ääni, luoda omanlaisensa kertoja. Toimittajan on kuitenkin työssään sovellettava journalistisia sääntöjä ja edustamansa tiedotusvälineen työtapoja. Hän ei esimerkiksi voi fiktion kirjoittajan tavoin keksiä jutussa olevien henkilöiden puhetta, vaan sen tulee perustua todelliseen sanomiseen. Toimittajalla on kuitenkin oikeus päättää, millä tavoin henkilöiden lausumia jutussa käytetään. (Emt., 166–167.) Uutisjournalismin ja reportaasijournalismin kertojan välillä on eroa. Siinä missä uutisjutun kertoja on yleensä näkymätön, reportaasin kertoja on näkyvä, tunnistautuva ja läsnäoleva, toisin sanoen konstruktiona enemmän tai vähemmän erillään todellisesta kirjoittajasta (Lassila-Merisalo 2009, 35 ja 105; ks. myös Reunanen 2003, 165 ja Lassila 2001, 77).

Kertojaa ja sen roolia reportaasissa voi havainnollistaa Lassila-Merisalon (2009) narratologisen tutkimuksen avulla. Hän tutki *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen* yhden reportaasiartikkelin² kertojaa ja sen havaittavuutta sekä samalla testasi, miten fiktioteksteille tarkoitettu luokitus toimii faktatekstin analyysissä. Lassila-Merisalo hyödynsi narratologi Seymour Chatmanin tunnettua luokitusta kertojan havaittavuuden asteista (tapahtumapaikan kuvaus, henkilöiden identifiointi, ajan tiivistys, henkilön määrittely, raportit siitä, mitä henkilöt eivät ajattele tai sano sekä kommentointi). Tutkimuksessa kävi ilmi, että artikkelin kertoja näkyi kaikilla Chatmanin havaittavuuden asteilla lukuun ottamatta henkilöiden sanomatta ja ajattelematta jättämisen raportointia. Tällaista on faktatekstissä syytä pitää mahdottomana, koska toimittaja ei voi mennä henkilön päin sisään. Toimittaja voi kuitenkin kertojana tulkita, arvailla tai spekuloida, mutta totena sitä ei pidä esittää. Lassila-Merisalon tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että kertojan havaittavuuden kasvaessa vastaavasti kerronnalliset keinot monipuolistuvat, ja teksti muuttuu persoonallisemmaksi ja elävämmäksi. (Emt., 30–43.)

¹ Siitä, onko faktatekstissä olemassa erikseen kertojaa, on käyty paljon kädenvääntöä. Narratologi Pekka Tammen (1983) mukaan kaunokirjallisuudessa kirjoittajaa ja kertojaa ei pidä sekoittaa toisiinsa. Toisaalta Tammen mukaan taas faktatekstissä, kuten tässä tapauksessa journalistisessa artikkelissa, toimittaja ja kertoja ovat yksi ja sama (emt., 38). Kuitenkin esimerkiksi Seija Ridell, Veikko Pietilä ja Esa Reunanen katsovat, että myös journalismissa artikkelin kirjoittanut toimittaja ja kertoja on esitystekniikkana syytä erottaa toisistaan (ks. Ridell 1994, 113–114; Pietilä 1995, 48; Reunanen 2003, 165).

² Kysymys oli Jouni K. Kempin toimittamasta Takapiru-nimisestä artikkelista (*HS Kuukausiliite* 5/2000). Lassila-Merisalo koki artikkelin niin sanottuna hybridijuttuna, joka oli osin rock-manageri Seppo Vesterisen henkilöjuttu, mutta jossa oli monia reportaasille tyypillisiä tunnuspiirteitä.

2.2.2 Kerronnallisuus yhteiskunnallisissa yhteyksissä

Kerronnallisuus on journalismissa keino, joka voi auttaa lukijaa hahmottamaan vaikeita asioita ja ymmärtämään yhteiskunnan hitaita muutoksia. Esimerkiksi kertomalla yksityisen kautta yleisistä, laajemmista kehityskuluista lukijalle tarjotaan mahdollisuus samastua ja kokea asia itselleen merkitykselliseksi. Kerronnallisuus kietoutuu läheisesti tunteisiin ja elämyksellisyyteen.

Tunteet liitetään usein viihteeseen, ja monet katsovat niiden vähentävän journalismin uskottavuutta. Elina Nikola (2012) kuitenkin esittää pro gradu -tutkimuksessaan, että kerronnallisuus, tunteet ja viihde ovat journalismissa yhteiskunnallisesti merkittäviä. Nikola selvitti Aamulehden nuorten toimittajien käsityksiä tarinallisuudesta. Haastateltujen toimittajien mukaan tarinallisuus ei ole itseisarvo, vaan vaihtoehtoinen keino toteuttaa journalismin tehtäviä, kuten tiedonvälitystä. Nuoret toimittajat katsoivat tarinallisuuden edistävän juttujen luettavuutta ja kiinnostavuutta sekä herättävän tunteita. Samaan aikaan tarinallisuudella nähtiin myös yhteiskunnallinen ja demokratiaa edistävä ulottuvuus. Tarinallisuuden avulla etenkin byrokraattiset aiheet voidaan tuoda lukijan lähelle, ja tekstin tarinallistaminen voi auttaa lukijaa oppimaan ja omaksumaan asioita. (Emt., 64, 79–80.) Tarinallistaminen toimii keinona tuoda asioita esille yksityisestä yleiseen (emt., 75). Tällä tavoin lukijalle ajateltiin tarjottavan tietoa, jonka pohjalta hänen on mahdollista toimia kansalaisena ja saada äänensä kuuluviin julkisessa keskustelussa. Tarinallisuuden koettiin lisäksi viihdyttävän lukijoita. Se on toimittajien mielestä myös yksi keino pärjätä mediamarkkinoilla. (Emt., 79–80.)

Lassila (2001) puolestaan toteaa, että nonfiktio-juttu voi ruokkia lukijan omaa ajattelua myöntämällä oman vajavaisuutensa. Tällainen juttu voi esittää yhden tulkinnan maailmasta ja haastaa lukijaa tekemään oman tulkintansa. Lisäksi nonfiktio avulla vaikeita asioita voidaan selittää ymmärrettävästi. (Emt., 78.)

Kerronnallisuus journalismissa ei ole suinkaan ongelmatonta. Jutun muoto saattaa herättää epäilyksiä journalismin totuudellisuudesta ja horjuttaa näin sen uskottavuutta. Niin journalismin tekemisessä kuin vastaanottamisessa on totuttu korostamaan objektiivisuutta ja faktapohjaisuutta. Toisin kuin fiktio, journalismi perustuu referentiaaliseen maailmasuhteeseen. Jos journalistinen juttu tarjoillaan fiktiota muistuttavassa kerronnallisessa muodossa, saattaa herätä kysymys mutkien oikomisesta. Voivatko lukijat jopa ajatella, että vetävästi kirjoitettu journalistinen juttu ei kaikilta osin olekaan totta?

Partanen (2007) selvitti journalistisen totuudellisuuden dilemmaa kysymällä suomalaisilta feature-toimittajilta, miten he kokevat ja määrittelevät totuuden käsitteen omassa työssään. Tutkimuksessa selvisi, että toimittajien mielestä totuus on päämäärä, jota ei koskaan täydellisesti tavoiteta. Journalistisen työn käytännössä totuuden määrittely jäsentyy jatkuvaksi neuvotteluksi edellä mainitun ristiriidan kanssa. Kulttuurinen sopimus journalismin referentiaalisuudesta on tärkeä totuuden ongelman ratkaisun väline. Pohja totuudelle on sama feature- ja uutiskirjoittajalle, eli tosiasioiden on oltava oikein, mutta lajityypit tavoittelevat totuudellisuutta toisistaan poikkeavin esitystavoin. Feature-kirjoittajat ratkaisevat totuuden ongelman lajityypin keinovalikoimalla: korostamalla *auteur*-kirjoittajan läsnäoloa ja kirjoittajan omaa näkemystä, muistuttamalla lukijaa totuuden pakenevasta luonteesta sekä lähestymällä totuutta subjektiivisesti. (Emt., 125–127.) Lisäksi toimittajat korostivat, että lukijat ovat medialukutaitoisia ja tietävät, että aukottomaan totuuteen ei voida koskaan päästä. Toisin sanoen tiukan paikan tullen toimittajat vetoavat lukijan kriittisyyteen ja siihen, että nämä ymmärtävät artikkelin luonteen. (Emt., 121–123.)

Partanen (2007, 123) toteaa, että lukija maksaa journalismista, koska uskoo saavansa lukea totuuden tai toimittajan avoimen selvityksen siitä, miksi hän uskoo jonkin asian olevan totta. Olen Partasen kanssa tästä samaa mieltä. Reportaasissahan toimittajan on mahdollista tehdä lukijalle tietäväksi oma subjektiivinen näkökulmansa sen sijaan, että väittäisi esittävänsä absoluuttisen totuuden. Tällöin lukija ei oleta, että artikkelissa on jotain totuudenvastaista, ja jos alkaisi olettaa, journalismi on vakavassa kriisissä. Lehtimäen (2007) mielestä ei-fiktiossa asioita on mahdotonta esittää täysin totuudellisesti. Silti tapahtuman todellisuus ei katoa. Moderni journalismi myöntää auliisti, että todellisuuden ja sen kerronnallistamisen välillä on aina ero. Todellisuus ei koskaan käänny täysin kieleksi ja tarinaksi, eikä todellisuus ole pelkästään kielenvaraista, kertomusten tuottamaa. Toisin kuin fiktion, journalismin heijastama maailma on aina suhteellista, rajallista, aukkoista ja päättymätöntä. (Emt., 245.)

Jos kerronnallisuus jutun muotona saa sisällön sijaan itsetarkoituksellisen päähuomion, kerronnallisuus voi muodostua maneeriksi. Nikolan (2012) tutkimuksessa ilmeni, että jos tarinallisuus nousee jutussa etualalle, journalismin uskottavuus vaarantuu. Nikolan haastatteleminen toimittajien mielestä tarinallisuus voi myös kieliä tyhjänpäiväisestä sisällöstä tai toimittajan turhamaisesta taidoilla kikkailusta. (Emt., 64.)

Kirjallisuustieteen yliopistonlehtori Maria Mäkelä (2014) on huolissaan kerronnallisten keinojen yleistymisestä journalismissa. Uutispalstoja hallitseva kerronnallinen tyyli on Mäkelän mielestä

kuin modernista romaanista: vapaa epäsuora esitys, joka perustuu kaikkietävän kertojan autoritääriiseen ääneen mutta joka eläytyy kuvattavan henkilöihahmon kieleen ja mieleen. Tyylin yleistymisen taustalla Mäkelä näkee kilpailun lukijoista ja siihen liittyvän klikkauskulttuurin. Hän kysyy, miksei kukaan pelkää narratiivista journalismia. Kun vielä 1990-luvulla päähuomion sai tilastotietoihin ja asiantuntijahaastatteluihin perustuva uutinen, jonka korkeintaan kainalona oli henkilöhaastattelu, nykyään näiden osat ovat vaihtaneet paikkaa. Tilastotieto on kadonnut kainalojuttuun, ja pääjuttu keskittyy tunteeseen, yksilön kokemukseen. Mäkelä katsoo, että kertomusmuoto voi parhaimmillaan olla terapeutin ja silmiä avaava, pääseeheen kerronnallisessa jutussa monesti ääneen sellainen, joka muuten jäisi virallisten totuuksien jyrän alle. Yksilöön ja tunteisiin keskittyvä journalismi voi kuitenkin sentimentaalisuudellaan summentaa empiirisen tiedon ja poliittisen päätöksenteon. Mäkelästä ”suomalainen tarinallistava journalismi on maneerista samalla kun aiheet ovat usein kipeitä ja henkilökohtaisia.” (Emt., 53–54.)

Itse en ole varsinaisesti huolissani journalismin kerronnallistumisesta, varsinkin, jos tyylikeinoja osataan käyttää taiten. Koen, että kerronnallisuus palvelee ensisijaisesti lukijaa. En myöskään näe huolestuttavana suuntausta, että tilasto esitetään kainalojutussa ja henkilön kokemus pääjutussa, kunhan kokonaisuudesta selviävät lukijalle faktat ja juttu on asetettu kontekstiinsa. Ymmärrän kuitenkin Mäkelän huolen ja myönnän, että kerronnallisuutta käytetään ajoittain myös erittäin taitamattomasti – niin uutis- kuin reportaasijournalismissa. Jos kerronnallisia keinoja ryhdytään käyttämään maneerimaisesti, on vaarana, että muodosta tulee sisällön sijaan itsetarkoitus. Jos jokainen uutinen automaattisesti tarinallistetaan, lukijan kiinnostus lopahtaa ja myös journalismin uskottavuus voi kärsiä.

Mäkelä saattaa olla pohjimmiltaan huolissaan siitä, että kerronnallisuus horjuttaakin journalismin perinteisesti tiukkoja genererajoja, ja näin journalismi muuttaa muotoaan. Uutinen lähestyy kerronnallista reportaasia, ja reportaasi voi yhä useammin sisältää uutisaiheen. Historian valossa nykyreportaasikaan ei ole enää sama kuin 1800-luvulla. Tätä tarkastelen seuraavassa luvussa.

3 Reportaasin matka nykypäivään

Hyvin kirjoitettu reportaasi on samalla hyvä tarina, ja tarinoiden kerrontahan on ikiaikaista. Jo ennen kirjoitustaitoa isät ja äidit ovat esittäneet suullisesti pojilleen ja tyttärilleen kertomuksia, perinnetietoja ja -taitoja, jotka ovat tärkeitä ja olennaisia paitsi yhteisön ja ihmislajin jatkuvuuden kannalta, myös esimerkiksi omien juurien tiedostamisessa. Journalismi jatkaa tätä kertomusperinnettä. Journalistiset juttutyypit ovat pitkän historiallisen kehityksen tuloksia, hitaasti kehittyneitä lajityyppejä edustajia (Hemánus 1990, 83).

Liitämme faktuaalisuuden kiinteästi nykyjournalismiin, ja jaottelu faktaan ja fiktion, tosiin ja epätosiin teksteihin, on meille itsestäänselvyys. Kuitenkin jaottelu ei ole kuin parisataa vuotta vanha. (Lehtonen 1998, 41.) Esimerkiksi romaani ja journalismi ovat lainanneet toisiltaan piirteitä sekä ottaneet toisistaan mallia. Ennen kuin nämä kaksi lajityyppiä erkanivat toisistaan 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa, ne ehtivät kulkea yhdessä ainoan matkan. Merkittävin vaikutus, jonka romaanikirjailijat omivat journalismista, olivat päiväkohtaiset asiat, jotka kiinnostivat lukijoita ja vaativat huomiota sekä selittämistä. Fiktiiviset kertomukset siitä, mitä elämä on juuri nyt ja miten kulloiseenkin nykyhetkeen on päädytty, olisivat tuskin syntyneet ilman journalistista agenda. (Hunter 1988, 514–515.) Tätä taustaa vasten ei ole lainkaan ihmeellistä, että reportaasia pidetään journalismin kaunokirjallisimpana lajityyppinä.

En luotaa tässä luvussa tämän enempää faktan ja fiktion alkujuuria, vaan tarkastelen suomalaisen reportaasin syntyvaiheita. Suomalaisen reportaasin juuret ovat tutkijoiden mukaan 1800-luvun matkakertomuksissa: Frans Mikael Franzénin, Zacharias Topeliuksen ja myöhemmin Juhani Ahon matkakertomuksissa on nähtävissä reportaasikerronnalle tyypillisiä piirteitä (Pietilä 2008, 328–364).

3.1 Matkakertomukset, nuo reportaasikerronnan idut

Niin sanotut matkakirjat alkoivat vakiintua Suomessa 1800-luvulla uusien liikennevälineiden, kuten junan, ansiosta. Ne sisälsivät nimensä mukaisesti matkakertomuksia, joiden avulla lukijat pääsivät tutustumaan vieraisiin maihin, paikkoihin, ihmisiin ja tapoihin aikana, jolloin maailma, edes oma kotimaamme, ei ollut yhtä avoin kaikille kuin nykyään. Matkoja kuvattiin matkakirjoissa, sanomalehdissä ja yksityiskirjeissä sekä esimerkiksi rahoittajille lähetetyissä virallisissa matkakertomuksissa. Useat matkakirjat perustuivatkin juuri lehtikirjoituksiin, julkaisemattomiin matkaraportteihin tai kirjeisiin. (Varpio 1997, 9–13.)

Matkakirjat pohjautuivat osin niin sanottuun apodemiseen kirjallisuuteen, jonka tarkoitus oli neuvoa lukijoille matkustamisen taitoa. Matkakuvausten yksityiskohtainen ja opastava ote ei kuitenkaan ollut pitemmän päälle uskottava, ja apodeminen laji alkoi 1800-luvun alussa lakastua. Huomattiin, että nimenomaan kertojan henkilökohtainen läsnäolo tekstissä ja kronologis-maantieteellinen liike tilassa antoivat matkakertomuksille sen omimman rakenteen ja luonteen. Näin lukija pääsi samaistumaan matkustajaan kertojan kuvaillessa kokemiaan tapahtumia ja vastoinkäymisiä. (Varpio 1997, 32–34.) Kirjoittaja-kertojan henkilökohtainen läsnäolo, heittäytyminen sekä liike tilassa ja ajassa ovat tyyppillisiä myös reportaasille (Hémanus 1992, 9–10).

Kirjallisuudentutkija Yrjö Varpio (1997, 9) näkee matkakirjallisuudessa kiintoisana varsinaisen asiasisällön sijaan itse kuvauksen: millä tavalla matkustajat näkivät ja kokivat, mitä matkustajille merkitsivät oma ja vieras, keskusta ja periferia, uusi ja vanha sekä millä tavalla edettiin kohti modernia Suomea. Jo tuon ajan kerronnassa kirjoittaja tarjoaa lukijalle näkökulman, josta tekstiä tulisi lukea. Varpio puhuu matkakertomusten ”kerronnallisesta puhetoverista”, joka oli teoksessa kertojan fiktiivinen puhetoveri. Kertoja kantaa huolta lukijasta ja huolehtii tämän mielenkiinnon pysymisestä hereillä. Esimerkiksi Lönnrotin matkakertomuksissa kertoja puhuttelee lukijaa näin:

Mutta tällä tavoin taidat pian väsyä minua seuraamaan, sillä en vielä ole ehtinyt tätä pitemmälle.

Lopuksi löysin tien, jota seikkaa minun täytyy huomauttaa, jotta et luulisi minun yhä vielä olevan metsässä.

Mutta asiaan, jonka keskeytin.³ (Varpio 1997, 60.)

Vertaillen varhaisia matkakertomuksia ja tämän päivän lehtireportaaseja Lassila-Merisalo (2009) löysi niiden väliltä yhtäläisyyksiä. Hänen mukaansa ”kerronnalliset puhetoverit” ja lukijan puhuttelu ovat tyylikeinoja, joita käytetään reportaasikirjoittelussa nykyäänkin. Sen sijaan vieraan äänen esittämisessä on eroja. Varhaisissa matkakertomuksissa hallitsevana äänenä on kertojan oma kokemuksen ääni, ja muiden henkilöiden puheet esitetään usein epäsuorana esityksenä. Nykyreportaaseissa suosittua suoraa esitystä ei matkakertomuksissa juuri käytetty. (Emt., 123.)

Matkakertomuksia voidaankin pitää reportaasin esiasteina. Jyrki Pietilä (2008) nimeää Suomen ensimmäiseksi reporteriksi Frans Mikael Franzénin⁴, ja ensimmäiseksi reportaasiksi tämän *Åbo*

³ Lainaukset ovat ote *Elias Lönnrotin matkat* -kokoomateoksesta (1902), Lönnrotin ensimmäiseltä runonkeruumatkalta Hämeessä, Savossa ja Karjalassa (Varpio 1997, 60).

*Tidningarissa*⁵ julkaistun 18-osaisen juttusarjan ”Resebeskrifning öfwer Finland af en Stockholmsbo”. Se oli Tukholmassa asuvan Franzénin kuvaus Suomen-kierroksesta, jonka hän teki yhdessä oppi-isänsä Henrik Gabriel Porthanin kanssa vuonna 1794. Juttu julkaistiin viiveellä 1800–1801. (Pietilä 2008, 328.) Pietilän mielestä kirjoitusta voi kuvata ”komeasti reportaasiksi ennen reportaasin aikaa”, sillä siinä on nähtävissä paljon nykyreportaasin piirteitä. Tekstissä on kulttuuri- ja kaupunkimaiseman havainnointia, siinä seurataan ihmisten tekemisiä ja piirretään jopa henkilökuvia. Kirjoittaja itse on tekstissä mukana osallistuvana havainnoijana, ja näin ollen minä-muotoinen kerronta vahvistaa tekstin reportaasimaisuutta. Franzén oli yhtäältä subjektiivinen ympäristön tarkkailija, toisaalta faktoihin pyrkivä objektiivinen havainnoija. (Emt., 338.)

Reportaasikerronnan todelliseksi isäksi Pietilä (2008) nimeää kuitenkin Zacharias Topeliuksen (1818–1898), joka niin ikään kirjoitti matkakertomuksia. Pietilä (emt., 340) katsoo, että ”Topelius kirjoitti useilla vuosikymmenillä kuvauksia, joita ilman suomalaisen sanomalehtijournalismin reportaasipolku olisi alkupäästään olennaisesti ohuempi”. Romaanikirjailija Topelius tunnetaan ehkä parhaiten *Välskärin kertomuksista*, mutta hän oli myös lehtimies, joka kirjoitti perustamaansa *Helsingfors Tidningariin* (Lehtonen 2002, 153–154). Maija Lehtosen (2002) mukaan lehtityöllä oli ratkaiseva merkitys myös Topeliuksen kehitykselle kirjailijana. Toimittajana hän oppi tarkkailemaan ympäristöään ja kehitti pakinoivan mutta samalla poleemisen journalistisen tyylin. Hän otti kantaa aikansa kysymyksiin, ja kannanotot kuvastuivat voimakkaasti hänen kertomuksissaan. Parinkymmenen vuoden aikana Topelius julkaisi lehdessään laskutavasta riippuen noin 80 lyhyttä kertomusta. Vielä *Helsingfors Tidningarin* lakattua ilmestymästä vuonna 1860 Topelius jatkoi lehtikirjoittelua ja julkaisi kertomukset jatkoromaaneina tyypilliseen 1800-luvun tapaan. (Emt., 153–154.)

Edellä mainittu Franzénin juttusarja oli lähtölaukaus 1800-luvun suomalaiselle matkakirjallisuudelle. Matkakertomuksia ovat kirjoittaneet hänen ja Topeliuksen lisäksi myös monet muut suomalaiset kirjailijat, kuten J.V. Snellman (1806–1881), Georg August Wallin (1811–1852), Elias Lönnrot (1802–1884), A. J. Sjögren (1794–1855), Arvid Järnefelt (1861–

⁴ Franzén toimitti Åbo Tidning(ar)ia kahteen otteeseen liki puolitoista vuosikymmentä 1700- ja 1800-luvujen vaihteessa molemmilla vuosisadoilla (Pietilä 2008, 328).

⁵ *Åbo Tidningar* toimitti sekä aikakaus- että sanomalehden virkaa Suomessa, koska se sisälsi sekä ajankohtaisia kotimaan uutisia että aikakauslehdelle tunnusomaisia historiallisia dokumentteja, historiaa, maantietoa ja kaunokirjallisuutta. Lehti ilmestyi useana jaksoneuvostona vuosina 1771–78, 1782–85 ja 1789, yhtäjaksoisesti vuodesta 1791, ja vuodesta 1801 *Åbo Tidning* -nimisenä. Esimerkiksi ensimmäisellä ilmestymisjaksollaan sen kaunokirjallinen sisältö eli kukoistuskauttaan. (Tommila 1992, 14.)

1932), vain muutamia mainitakseni (ks. Varpio 1997). Vuosien saatossa matkakirjallisuus muutti muotoaan, ja esimerkiksi 1800- ja 1900-lukujen vaihteen matkakuvauksissa raportointi, dokumentaarisuus ja kronologisuus kyseenalaistuivat. Realistisen raportoinnin sijaan teksteissä alkoi korostua seikkailevan taiteilijan oma totuus. Tämä näkyy Varpion (1997) mukaan esimerkiksi Joel Lehtosen (1881–1934) ja Juhani Ahon (1861–1921) matkakuvauksissa. (Emt., 204.)

Matkakertomusten aika reportaasin esivaiheena ulottuu 1700- ja 1800-luvun taitteesta 1880-luvulle. Varsinaisen reportaasin varhaisvaihe oli 1880-luvulta 1920-luvulle, jolloin suomalaisessa kirjallisuudessa vallitsi realismin aikakausi. Realismi kirjallisuuden tyyliuunana voidaan nähdä reportaasin henkiseksi kasvualustaksi. Pietilä (2008) nostaa tämän ajan esimerkiksi Juhani Ahon. Monet Ahon juttutyypit 1880-luvun sanomalehdissä liikkuvat reportaasin ja fiktion välimailloilla. Ahon vanavedessä reportaasi pääsi hyvään vauhtiin ennen kaikkea *Päivälehdessä*⁶. (Emt., 65, 406.) Varsinaiset reportaasit ilmestyivät suomalaisiin sanomalehtiin 1910-luvulla. Pietilä viittaa Egidius Ginströmiin [1964], joka arvioi 1864 perustetun *Hufvudstadsbladetin* tarjonnan heti ilmestymisensä alkuaikoina ”paikallisreportaaseja kronikkamuodossa”. Pietilä kuitenkin katsoo kronikkamuodon viitanneen pakinanomaiseen kirjoitteluun. (Emt., 64.) Kun perinteinen matkakirjallisuus alkoi 1900-luvun aikana omana lajinaan hiipua, sen korvaajaksi voidaan ajatella pidemmässä esitysmuodossa dokumenttikirjallisuutta ja lyhyemmässä puolestaan sanoma- ja aikakauslehtireportaasia (Lassila-Merisalo 2009, 127).

Reportaasi on Pietilän (2008) mukaan journalismin kaunokirjallisin juttutyyppi, ja juuri reportaasissa journalismi ja kaunokirjallisuus sivuavat 1800-luvulla läheisesti toisiaan (emt., 407). Puhtaasti kaunokirjallistakin ainesta julkaistiin runsaasti sanomalehdissä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa, vaikka pääsisältö muodostui uutisista ja mielipideaineistosta. Lehtien sivuilla tarjottiin ajanvietettä, kuten jatkokertomuksia, novelleja ja runoja sekä erilaisia palstantäytejuttuja, joita tuohon aikaan julkaistiin lehdissä ahkerasti. Lehtien kaunokirjallisen aineiston tehtävä ei silti ollut vain pelkkä viihdyttäminen, vaan tarkoitus oli sivistää kansaa ja lisätä suomalaisen kirjallisuuden tuntemusta. Moniin kertomuksiin sisältyi jokin opetus. Esimerkiksi *Päivälehden* sivuilla kaunokirjallisia kirjoituksiaan julkaisivat muun muassa kirjailijat Juhani Aho, Santeri Ingman ja Leinon veljekset. Lisäksi tunnetut ulkomaiset kirjailijat, kuten Zola, de Maupassant, Daudet, Flaubert, Strindberg ja jopa venäläinen Tolstoi avustivat

⁶ *Päivälehti* oli nuorsuomalaisten äänenkannattaja, joka perustettiin 1889 ja lakkautettiin sensuurin vuoksi 1904. *Päivälehden* toimittajakunta perusti saman tien *Helsingin Sanomat* (Tommila 1988).

Päivälehteä. Sortovuosina kaunokirjallisuuden merkitys lehdissä jopa kasvoi, sillä sensuurin kiristyttyä se toimi journalistista artikkelia parempana poliittisen vaikuttamisen väylänä. Sensuurin aikaa lukuun ottamatta kaunokirjallisuuden merkitys lehdissä alkoi hiipua 1800-luvun loppua kohden, ja kaunokirjallisuutta julkaistiin yhä enemmän itsenäisinä kustannustuotteina ja aikakauslehtien palstoilla. 1910-luvulta lähtien aikakauslehdistö alkoi kukoistaa Suomessa. (Leino-Kaukiainen 1988, 605–607.)

Pirkko Leino-Kaukiais (1988) mukaan 1890-luvulla sanomalehdissä, ja erityisesti *Päivälehdessä*, alkoi näkyä selostuksia, joita maustoi toimittajan henkilökohtainen ote. Pyrkimys oli välittää lukijalle mahdollisimman elävästi tunnelmia, joita kuvattu tilanne oli toimittajassa herättänyt. Erilaisia tapahtumaselostuksia oli toki julkaistu lehtien palstoilla jo pitkin 1800-lukua, mutta ne olivat tunnontarkkoja selontekoja tapahtumien kulusta, kuten esimerkiksi valtiopäiviltä, eivätkä ne sisältäneet toimittajien omia vaikutelmia. *Päivälehdessä* toimituksessa haluttiin kuitenkin etsiä uusia journalistisia ilmaisutapoja, jotka keventäisivät muutoin tekstin painavaa asiallisuutta. Tunnelmien sirottelu faktan sekaan näkyi alkuun henkilöhaastatteluissa, mutta samaan suuntaan alettiin kehittää myös reportaaseja. Varhaiset reportaasit käsitelivät yleensä tapahtumia, kuten suuria kokouksia, vuosijuhlia tai laulu- ja soittojuhlia. *Päivälehteen* kirjoittivat kaunokirjallisten kirjoitusten ohella reportaaseja Juhani Ahon lisäksi Santeri Ingman ja useat muut kirjailijat. Eino Leino oli mukana kehittämässä reportaasi-ilmaisua kirjoittamalla *Helsingin Sanomiin* laajan ja eläytyvän kuvauksen suurlakkoviikon tapahtumista marraskuussa 1905. Kirjoitus edustaa jo vakavampaa reportaasityyliä, vaikka muutoin reportaaseja ei pidetty tuohon aikaan kovin tärkeinä artikkeleina. (Emt., 607–608.)

3.2 Reportaasi nykypäivänä

Vaikka suomalaiselle reportaasilla on omat kansalliset juurensa ja kehitysvaiheensa, nykyisenlaisen journalismin kerronnallisen lajityypin voi nähdä kytkeytyvän anglosaksiseen perinteeseen, joka paikantuu Yhdysvaltoihin.

Tarkastelen seuraavaksi Yhdysvalloissa syntynyttä uutta journalismia, joka on vaikuttanut vahvasti nykyreportaasin muotoon. Sen jälkeen tarkastelen suomalaista reportaasia 1950-luvulta lähtien.

3.2.1 Yhdysvaltalaisesta traditiosta...

Kuten Suomessa, myös Yhdysvalloissa toimittajuus ja kirjailijuus kytkeytyivät 1800-luvulla vahvasti yhteen, ja erityisesti aikakauslehden toimittajan ja kirjailijan kirjoittajan roolit nivoutuivat usein hyvin läheisesti toisiinsa (Juusola 1988, 26). Journalismin ja kaunokirjallisuuden vaiheet kohtasivat Yhdysvalloissa kiinnostavalla tavalla myös 1900-luvun puolivälin jälkeen, kun moni toimittaja kirjoitti romaanin kokoisen kirjan ja toisaalta moni fiktiokirjailija teki retkiä faktan puolelle (Lassila 2001, 27).

1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa Yhdysvalloissa syntyi journalistinen suuntaus, jota on luonnehdittu subjektiiviseksi ja kaunokirjallisuutta lähellä olevaksi reportaasijournalismiksi. Tämä niin sanottu uusi journalismi (*new journalism*) oli aikakauslehtijournalismia, jonka tekivät tunnetuksi muutamat kuuluisat tähtireportterit, kuten Tom Wolfe, Norman Mailer ja Hunter S. Thompson. Lajityypin synty liittyy amerikkalaisen yhteiskunnan poliittiseen ja kulttuuriseen kuohuntaan. Sen mainingeissa objektiivista journalismia alettiin kritisoida, tai tarkemmin sanoen kritiikki kohdistui objektiivisen journalismin tuottamisen tapaan. Erityisesti nuoret journalistit halusivat syventää objektiivisuutta subjektiivisen kokemuksen avulla. (Juusola 1988, 5–6.) Markku Juusolan (1988) mukaan uudelle journalismille oli ominaista osallistuminen, joka liittyy vahvasti kriittisten alakulttuurien syntyyn. Tällainen osallistuvan journalismin perinne nousee esiin erityisesti yhteiskunnan kriisiaikoina. Juusola näkee journalistisen alakulttuurin muodon samalla osana dokumentarismia. (Emt., 6–7.)

Uuden journalismin synty kytkeytyy myös sähköiseen vallankumoukseen ja sen aiheuttamiin lehtikuolemiin. Esimerkiksi aikakauslehti *Esquire*ssa päätoimittajana vuosina 1956–1973 toimineen Harold Hayesin mukaan uuden journalismin pontimena oli aikakauslehtien kaupallisuuteen perustuva käsitys, jonka mukaan mielikuvituksellinen kirjoitustapa vetoaa lukijoihin parhaiten. Hayes itse rohkaisi nuoria toimittajia, kuten Tom Wolfea ja Gay Talesea, tyylliseen vapauteen. (Juusola 1988, 50–51.) Tyyllisiä vapauksia otettiin paljon niin sanotussa gonzo-journalismissa, joka nähdään tyypillisenä uuden journalismin tyylipiirteenä. Gonzo ymmärretään yleensä minä tahansa erittäin subjektiivisena journalismina, jossa reportteri itse aiheuttaa monet kuvaamistaan tapahtumista⁷. (Emt., 85.)

⁷ Thomsonin laajin saavutus ja gonzo-journalismin tavaramerkki oli 1971 ilmestynyt kirja *Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream* (Juusola 1988, 84). *The Electric Kool-Aid Acid Test* 1960-luvulta on puolestaan Wolfen kuuluisin teos (emt., 71).

Merkittävä muutos, jonka yhdysvaltalainen uusi journalismi toi verrattuna aiempaan journalismiin, oli näkökulman muutos. Kun objektiivinen journalisti tarkkaili maailmaa ulkopuolelta, uusi journalisti lähestyy maailmaa sisäpuolelta, omasta perspektiivistään. (Juusola 1988, 56.) Jos Pietilän (2008) mukaan realismi on suomalaisen reportaasin henkinen kasvualusta, sitä se oli Tom Wolfen (1973) mukaan myös Yhdysvalloissa. Wolfe kirjoittaa, että uudet journalistit ottivat omaan kirjoitustyyliinsä mallia realismin aikakauden kirjailijoilta, kuten Balzacilta, Dickensiltä ja Gogolilta. He omaksuivat kirjailijoilta neljä kerronnan keinoa: kohtauskirjoittaminen, realistinen dialogi, kolmannen persoonan näkökulma ja tarkka eleiden, tapojen, tyylien, huonekalujen, vaatteiden, syömisen, katseiden, ilmeiden ynnä muiden kuvaaminen. (Emt., 46–47.) Näitä keinoja käytetään paljon myös tämän päivän reportaaseissa.

Juusola (1988) näkee yhdysvaltalaisessa uudessa journalismissa kaksi aallonharjaa, jolloin se oli suosion ja vilkkaan keskustelun kohteena. Ensimmäinen boomi sijoittuu vuosille 1971–1974, toinen 1970-luvun loppupuolelle. (Emt., 56–57.) Toisaalta uusi journalismi sai myös paljon kritiikkiä. Sitä kutsuttiin muun muassa ”äpärämuodoksi”, joka horjuttaa journalismin tosiasioihin perustuvaa auktoriteettia ja kykyä luoda tunnelmaa. Saamastaan kritiikistä huolimatta uusi journalismi jäi elämään, jos ei aivan sellaisenaan, niin vähintäänkin tulkitsevien ja taustoja penkovie juttujen kasvaneena määränä. (Emt., 55.)

3.2.2 ...suomalaiseen reportaasiin

Vaikka Yhdysvaltoja tavataan pitää reportaasijournalismin ydinalueena, sitä osataan tehdä Suomessakin. Esimerkiksi gonzoiluksi kutsuttua kirjoittelua harrastettiin suomalaisessa reportaasissa jo ennen Hunter S. Thompsonia, Tom Wolfea ja muita uuden journalismin toimittajia.

Aikakauslehti *Avun* toimittajan Matti Jämsän reportaasit erottuivat 1950-luvulla lehdestä persoonallisen ja läsnä olevan tyyliinsä sekä hullunrohkeiden tempauksiensa ansiosta (Lassila-Merisalo 2009, 135–136). Tabuja rikkoi myös *Hymyn* toimittaja Veikko Ennala kirjoittamalla muun muassa morfiinikokeilustaan, erään taiteilijan LSD-kokeilusta, putkareissustaan ja itsetyydytyksestä (emt., 140–142). Myös *Viikkosanomat* oli 1950-luvulla todellinen tarinankertojien areena. Lehdessä oli näyttäviä kuvia ja kaunokirjallisia kerrontatekniikoita. Kerronnan tyyli oli Lassila-Merisalon (2009) mukaan vapaata ja sallivaa, ja tekstit vaikuttivat ammattimaisilta, tasapainoisilta ja johdonmukaisilta. (Emt., 144.)

Pietilä (2008) kirjoittaa, että 1950–60-luvuilla, jolloin ei vielä eletty television valta-aikaa, kirjoittavat toimittajat olivat avainasemassa kertoessaan reportaaseissaan merkittävistä yhteiskunnallisista asioista. Samalla elettiin aikakauslehtien kuvajournalismin kukoistuskautta. *Avun* ja *Viikkosanomien* lisäksi *Suomen Kuvalehdissä* julkaistiin kuvareportaaseja suuren maailman tyyliin. Reportaasitoimittaja Anu Nousiainen (1998, 119) toteaa, että perinteisellä reportaasilla ei ole ollut missään suomalaisessa lehdessä yhtä kiistatonta asemaa kuin 1950–1960-luvun vaihteen *Viikkosanomissa*. Suomalaisen aikakauslehtien kuvajournalismin rappioksi koituivat kuitenkin televisio ja aiempaa kaupallisemmat viihteelliset aikakauslehdet, jotka keskittyivät julkkisiin ja skandaaleihin. Kuvajournalismin kärki siirtyikin sanomalehtiin, erityisesti sunnuntainnumeroihin ja liitteisiin. (Pietilä 2008, 387–388.)

1970-luvulla reportaasin suosio alkoi hiipua, ja Pietilän (2008, 404) mielestä ilmiötä voinee pitää kansainvälisenä. Lieneekö syynä ollut uutisjournalismin entisestä vahvempi professionaalistuminen? Pietilän (emt.) mukaan tuolloin nimittäin alkoi taustoittavan ja täyteläisen uutisjournalismin vaihe. Lehtien sivumäärät kasvoivat, ja uutisjournalismissa pyrittiin laadulliseen perusteellisuuteen. Kyse oli samalla lehdistön vastaiskusta televisiolle, ja lehtiin nimettiin muun muassa erikoistoimittajia. Taustoittavaa vaihetta kesti Pietilän mukaan aina 1990-luvun lamaan asti, jolloin sanomalehdet alkoivat tiivistää uutisilmaisuaan ja painottaa entisestään kuvan roolia. (Emt., 241–242.)

Suomalaisen nykyreportaasin kannalta on tärkeää mainita vuonna 1985 perustettu *Image* ja vuotta myöhemmin *City*-lehti. Kumpikin lehti voidaan nähdä eräänlaisena tienraivaajana yhdysvaltaistyypisille kerronnallisille jutuille Suomessa. Erityisesti 1990-luvulla *Image* alkoi julkaista aiempaa enemmän juttuja yhteiskunnallisista kysymyksistä kulttuurin ja taiteiden aiheiden lisäksi (Lassila-Merisalo 2009, 164). Molempia lehtiä leimaavat erilaiset kokeelliset lehtijutut, keskittyminen alakulttuureihin ja erityisesti kaupunkikulttuuriin. *Cityn* painettu versio lopetettiin vuonna 2012, jonka jälkeen lehti on jatkanut ilmestymistään verkossa.

Verkon ja sormitietokoneiden tai tablettien kehittyminen ovatkin mahdollistaneet pitkille kerronnallisille jutuille uudenlaisen alustan. Vuoden 2013 alussa Suomeen perustettiin digitaalinen julkaisu *Long Play*, joka alkoi julkaista tutkivaa journalismia, laajoja kerronnallisia reportaaseja, henkilökuvia, ilmiöjuttuja sekä esseitä verkossa. Samalla *Long Play* toi Suomeen uuden tavan ostaa artikkeleita yhden kerrallaan. Artikkelit, joita kutsutaan 'singleiksi', ovat pidempiä kuin perinteiset reportaasit mutta lyhyempiä kuin tietokirjat. Yhdysvalloissa

vastaavanlaisia digitaalisia julkaisuja on useita, kuten esimerkiksi *Atavist*, *Byliner*, *Longreads* ja *Longform*.

Verkko mahdollistaa kerronnallisille jutuille tekstin lisäksi liikkuvaa kuvaa, ääntä, erilaisia graafisia elementtejä sekä linkkejä internetissä oleviin muihin sisältöihin. Tästä on hyvä esimerkki *The New York Timesin* joulukuussa 2012 julkaisema multimedia-artikkeli Snow Fall (New York Times 2012). Jutun toimittanut John Branch voitti sillä Pulitzer-palkinnon feature-juttujen sarjassa. Toistaiseksi vastaavanlaisia reportaaseja ei tietääkseni ole julkaistu Suomessa, ainakaan merkittävässä määrin. Esimerkiksi *Long Playn* jutut koostuvat pääsääntöisesti tekstistä kannen kuvitusta lukuun ottamatta, toisin kuin esimerkiksi yhdysvaltalaisen *Atavistin* (Lassila-Merisalo 2014, 5–6). Lassila-Merisalo (2014, 10) toteaa, että multimediaominaisuudet lisäävät digitaalisen artikkelin autenttisuutta, ja lisäksi verkko mahdollistaa jutun saatavuuden sekä jakamisen eteenpäin esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä. Luonnollisesti saatavuus edellyttää pääsyä internetiin, mitä ei kaikilla suomalaisilla ole, eritoten vanhemmalla ikäpolvella. Multimediaominaisuuksilla on myös huonot puolensa. Narratologi Nora Berningin (2011, 10) mukaan digitaalisen artikkelin multimediaominaisuudet voivat pirstaleisuudellaan heikentää lukukokemusta ja ymmärrystä.

1990-luvun lopulla julkaistussa artikkelissaan Nousiainen (1998) argumentoi vahvasti reportaasin puolesta ja esitti sen tuolloin elävän renessanssiaan. Samalla hän pohti, onko perinteisen reportaasin idea kyetty siirtämään tuolloiseen nykyjournalismiin. Itse katson 2010-luvun tilanteessa, että näin on periaatteessa tapahtunut. Lajityyppi vaatii kuitenkin jonkin verran taloudellisia resursseja ja erityisesti kirjoittajalta aikaa, joten kovin moni suomalainen lehti ei pysty käytännössä julkaisemaan laajoja yhteiskunnallisia reportaaseja. Nousiainenkin (emt, 123) toteaa, että ei voisi kirjoittaa laajoja kerronnallisia reportaaseja kovin moneen muuhun lehteen kuin *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteeseen*.

Kuten edellä jo toin esiin, monet tämän päivän suomalaiset reportaasitoimittajat seuraavat yhdysvaltalaista journalismikeskustelua ja lukevat sikäläisiä pitkiä narratiivisia juttuja. Esimerkiksi Nousiainen (2012–2013) pitää narratiivista journalismia nimenomaisesti amerikkalaisena journalismin muotona. Reuters Instituutille tekemässään lopputyössään hän pohtii sitä, miksi lajityyppi ei ole kehittynyt vastaavalla tavalla Euroopassa. Tutkielmassaan hän tarkastelee amerikkalaisen journalismin perinnettä ja vertaa sitä eurooppalaiseen reportaasin perinteeseen. Yhtenä merkittävänä syynä erilaiseen kehitykseen hän pitää journalismin arvostusta yhteiskunnassa. Yhdysvalloissa journalismin arvostus on vahvempaa kuin

Euroopassa. Britanniassa ja monessa muussakin Euroopan maassa journalismia ei ole myöskään pidetty luovana ammattina. Journalismin ja fiktion välille tehdään perinteisesti selvä ero, ja vain fiktiota on pidetty merkittävänä kirjallisuutena. Journalismin yleisö on määritelty massayleisöksi, joka eroaa kirjallisuuden eliittiyleisöstä. Euroopassa journalismin kirjallisia arvoja ei ole tunnustettu toisin kuin Yhdysvalloissa. Yhdysvalloissa lajityypin arvostuksesta kertovat esimerkiksi journalismille jaettavat Pulitzer-palkinnot, joita on vuodesta 1980 lähtien annettu myös feature-jutuille. Nousiaisen mukaan yhdysvaltalaisella narratiivisella journalismilla ja eurooppalaisella reportaasilla on myös lajityypillisiä eroja: edellinen ei tarjoa lukijalle yhtä tiettyä näkökulmaa vaan ennemminkin antaa lukijan tehdä omat johtopäätöksensä, kun taas eurooppalainen reportaasi on luonteeltaan poleemisempi ja pyrkii jonkinasteiseen totuudelliseen lopputulokseen. (Emt., 21–22.)

Nousiaisen tutkimuksessaan esittämät päätelmät auttavat mielestäni ymmärtämään suomalaista nykyreportaasia, sen tilannetta ja arvostusta. Samalla se selittää sen, miksi niin monet suomalaiset toimittajat seuraavat yhdysvaltalaisista narratiivista journalismia. Yhdysvallat on väistämättä toiminut kerronnallisen journalismin edelläkävijänä niin painetussa lehdessä kuin verkossa. Nähtäväksi jää, alkavatko sikäläisen narratiivisen journalismin lajipiirteet saada yhä enemmän jalansijaa suomalaisessa journalismissa. Lassila-Merisalo (2014, 10) näkee ainakin digitaalisen kerronnallisen journalismin tulevaisuuden kohtuullisen valoisana. Hänestä *Long Play* toimii hyvänä esimerkkinä journalismin tekemisestä yrittäjäyysasenteella.

4 Reportaasijournalismi yhteiskunnassa

Ammattimainen, mediataloissa tuotettava journalismi on Risto Kuneliuksen (2000) mielestä rakentanut viimeisen sadan vuoden aikana asemaansa yhtenä yhteiskunnallisena instituutiona ennen muuta vetoamalla rooliinsa tiedon välittäjänä. Samalla journalismi on rakentanut suhdettaan yhtäältä yleisöön, jolle tarjotaan tietoa, ja toisaalta muihin yhteiskunnallisiin laitoksiin, joilta halutaan tietoja ja joita haastetaan tiedoilla. Tämän on mahdollistanut asiantuntija- ja viranomaiskoneistojen järjestelmän kehittyminen, jonka myötä journalismi on muuttunut yhä uutisvetoisemmaksi. Yhteiskunnalliset laitokset tarjoavat journalismin tekijöille tiiviitä tietopaketteja, joita nämä välittävät eteenpäin. Journalismi on modernin yhteiskunnan ”tietolaitos”, mutta sen kyky tietää riippuu muiden laitosten tietämisen tavoista. Tätä voidaan Risto Kuneliuksen (2000) mukaan pitää 1900-luvun journalismin ymmärtämisen kannalta kenties olennaisimpana asiana. (Emt., 6.)

Mutta riittääkö 2010-luvun yhteiskunnassa, että journalismi välittää näitä Kuneliuksen kuvaamia tietopaketteja? Ylläpitääkö tällainen toiminta julkista keskustelua ja demokratiaa?

Yhdysvaltalainen kulttuuritutkija James W. Carey (2003, 6–17) on pohtinut paljon sitä, millaista journalismin tulisi olla, jotta demokratia toimisi. Hän kritisoi 1990-luvun journalisteja yksipuolisiksi tiedon meklareiksi, jotka seuraavat julkisia asioita ja vain siirtävät asiantuntijoiden viestit sellaisenaan tai yksinkertaistaen massoille. Lisäksi ammattimainen journalismi on vienyt Carey mielestä objektiivisuusihanteensa liian pitkälle. Hän peräänkuuluttaakin toimittajilta näkemyksellisyyttä ja subjektiivisuutta, ’runollista journalismia’. Careyn (1997, 332) mukaan journalismin tehtävä on rohkaista ja pitää yllä kansalaiskeskustelua, ja tämä on hänestä tärkeämpää kuin kaikki muut lehdistön tehtävät.

Kunelius (2000, 4–17) vertaa journalismia otukseen, jolla on neljä jalkaa, eli neljänlaisia tehtäviä: tiedonvälittäminen, tarinoiden kertominen, julkisen keskustelun ylläpitäminen ja julkisen toiminnan resurssina toimiminen. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen journalismin tehtäviä tiedonvälittäjänä ja tarinankertojana Kuneliuksen ja Careyn näkökulmista pohtimalla sitä, miten reportaasi suhteutuu niihin. Sen jälkeen erittelen journalismin ja reportaasin luonnetta julkisen keskustelun ylläpitäjänä. Kolmannen alaluvussa keskityn toimittajiin ja pohdin, millaista roolia kerronnallinen tai ’runollinen journalismi’ vaatii toimittajalta. Samalla pohdin journalismia julkisen toiminnan resurssina ja toimittajia julkisuuden portinvartijoina.

4.1 Runollinen journalismi ja reportaasi

Journalismin tehtävä on välittää tietoa yhteiskunnassa ja kulttuurissa tapahtuvista asioista. Journalismin tehtävistä puhuttaessa korostuu yleensä sen tiedonvälitystehtävä. Koska journalisti ei voi viime kädessä itse tietää, mitä maailmassa tapahtuu, tarvitaan asiantuntijoita ja viranomaisia, jotka tuottavat journalistille faktoja (Kunelius 2000, 7).

Journalismin tiedonvälittäjän rooli näkyy erityisesti päivittäisessä uutisjournalismissa, joka kertoo mitä, kuka, missä, milloin, miksi ja millä seurauksilla. Tällainen tiedon välittäminen on Kuneliuksen (1997) mukaan journalismin kovaa ydintä, joka tarjotaan lukijalle hyödyntäen objektiivisuuden strategisia rituaaleja⁸. (Emt., 69.)

Asiantuntija- ja viranomaisjärjestelmän vahva asema suhteessa lehdistöön on vaikuttanut siihen, että uutisjournalismista on tullut eräänlainen koneisto. Näin ainakin Carey tuntuu kokevan, sillä hän kritisoi vahvasti toimittajia. Careysta (1995) toimittajat ovat symbolimeklareita, jotka kääntävät asiantuntijoiden koukerot massojen ymmärtämälle kielelle. Samalla he vain välittävät asiantuntija-arvioita ja vahvistavat asiantuntijoiden tekemiä päätöksiä sen sijaan, että tulkitisivat niitä itse (emt., 9). Myös Vehkoon (2011) mielestä Suomesta puuttuu kriittinen lehdistö. Toimittajat omaksuvat poliitikkojen puheet sellaisenaan, ja heidän väitteensä painetaan lehteen ilman kriittistä analyysia ja kyseenalaistamista. (Emt., 119.)

Lukijat toki tarvitsevat tietoja, mutta kääntöpuolena on, että niihin keskittyvä tiedonvälitys ei useinkaan pohdi asioiden taustoja ja syitä eikä erittele, mitä uutinen tarkoittaa yksittäiselle ihmiselle tai miten jokin asia tai sen seuraukset arjessa koetaan. Yksipuolinen tiedonvälittäminen onkin Careysta (2003) ongelmallista. Hänen mielestään uutiset ovat hajallaan eivätkä ne kytkeydy toisiinsa. Journalismin välittämästä todellisuudesta voi muodostaa järkevän kuvan vain sellainen, joka seuraa koko ajan jostakin aiheesta tehtyjä juttuja. (Emt., 15.) Journalismi on pullollaan 'tosioita', mutta ne eivät johda ymmärtämiseen (emt., 10). Careya tulkiten, jos esimerkiksi haluaa kokonaiskuvan Ukrainan tapahtumista, olisi pitänyt systemaattisesti seurata aiheesta tehtyä uutisointia heti kriisin alusta lähtien.

Careyn (2003) mielestä journalismin tärkein tehtävä ei ole niinkään välittää tietoa, vaan taltioida ja säilyttää kulttuuria, johon voidaan palata yhä uudelleen. Hänestä journalismia tulee siis

⁸ Termi 'strateginen rituaali' tulee mediasosiologi Gaye Tuchmanilta (1978), ja siinä on kyse vastuun kiertämisen strategiasta. Objektiivisuuden nimissä toimittaja ei voi (tai halua) ottaa omiin nimiinsä asioita, jotka asiantuntija on lausunut, vaan hän kirjoittaa ne asiantuntijan puheeksi. Tällöin toimittajan vastuulle ei myöskään jää, pitääkö kyseessä oleva asia paikkansa, vaan ainoastaan se, että asiantuntija lausui asian faktana. Näin uutinen käytännössä raportoi jonkun toisen mielipiteitä. (Kunelius 1997, 69.)

ajatella taltiointina, keskusteluna sekä 'runollisuuden ja utopistisen politiikan harjoitteluna'. Carey muistuttaa, että nimitys journalismi juontuu ranskan "päivää" tarkoittavasta sanasta. Journalismi on kuin kollektiivinen ja julkinen päiväkirja, joka taltioi julkisia tapahtumia. (Emt., 16.)

Voisiko tarinoiden kertominen ja reportaasit olla Careyn kaipaamaa runollista journalismia? Kuneliuksen (2000) mukaan journalismi on myös tarinoiden kertomista. Se voi Kuneliuksen mukaan ensinnäkin tarkoittaa sitä, että hyvä juttu paitsi sisältää tärkeää ja painavaa asiaa, on myös hyvin kirjoitettu ja tyyliltään toimiva. Toiseksi se voi tarkoittaa sitä, että yleisesti merkittävien ja tärkeiden uutisten lisäksi journalismi kertoo pysäyttäviä, koskettavia, inhimillisiä ja tunteisiin vetoavia tarinoita. Tarinoiden avulla kuva todellisuudesta täydentyy yksittäisten ihmisten omien subjektiivisten ja yksilöllisten kokemusten sekä tuntemusten avulla. Nämä kaksi käsitystä journalismista tarinankerrontana ovat kuitenkin Kuneliuksen mielestä omiaan pitämään erillään tiedot (sisältö) ja tarinat (muoto). Näin kahden näkökulman avulla todellisuus tulee kuvatuksi sekä objektiiviselta (tiedot) että inhimilliseltä (tarinat) kannalta. (Emt., 9.) Mutta onko niin, että nämä kaksi puolta eivät voi yhdistyä samassa juttutyypissä?

Mielestäni tiedot ja tarinat voivat yhdistyä reportaasissa, sillä uutisen lailla myös reportaasi tuottaa lukijoille tietoa, sen muoto on vain erilainen. Journalismintutkija Esa Sirkkusen (1996, 37) mukaan siinä missä uutisjutun raaka-aineet ovat faktoja, reportaasissa keskeisiksi nousevat kokemukset ja tuntemukset sekä se, miten fakta-aineksia jutussa käytetään. Sirkkusta tulkiten hyvin tehty reportaasi voisi siis ihmisten inhimillisten kokemusten avulla yksittäistä uutista paremmin valaista lukijalle edellä esimerkiksi nostamaani Ukrainan kriisiä.

Sirkkunen (1996) on mielestäni Careyn runollisuuden jalanjäljillä todetessaan, että reportaasi- tai featurekerrontaa tarvitaan uutiskerronnan vastamyökkynä. Siinä missä kovien uutisten maailma pitää ihmiset liian kaukana maailmasta ja sen tapahtumista, reportaasi tuo asiat lähelle. Reportaasikerrontaa ohjaavat uutistyylin persoonattomasta faktapitoisuudesta poikkeavat normit, kuten ihmisläheisyys, yksityiskohtien runsaus, värikkyyttä, kerronnan näkyvyys ja yllätyksellisyys. Sirkkusen mielestä feature- ja reportaasijournalismi toimii parhaimmillaan avoimena tai sisäänrakennettuna kritiikkinä elitistiselle uutisjournalismille. Feature- ja reportaasijournalismi tekevät näkyviksi uutisjournalismin riippuvuuden valtaeliitin lähteistä, sen stereotyyppisen yleisökäsityksen ja sen harrastaman henkilökultin. (Emt., 40.)

Kuneliuksen (2000) mukaan ero journalistisen tiedonvälittämisen ja tarinoinnin välillä kiteytyy eri juttutyypeissä käytettävissä tyyleissä. (Emt., 9.) Missä perinteinen uutisjournalismi pyrkii

neutraaliuteen ja objektiivisuuteen, siinä reportaasijournalismi kertoo asioista inhimillisesti, yksilöiden kokemusten ja tunteiden avulla. Tämä ilmenee myös tekstin kielen ja tyylin tasolla. Asia ei ole kuitenkaan aivan näin yksinkertainen. Uutisjournalismi on itse asiassa paljon monimuotoisempaa kuin mitä uutistutkimus on antanut ymmärtää. Lisäksi jo 1980- ja 1990-luvulla nähtiin merkkejä kertomusten paluusta journalismiin. (Emt., 11.) 1970- ja 1980-luvuilla tapahtui niin sanottu kielellis-kulttuurinen käänne joukkoviestintätutkimuksenkin kentällä, ja sen myötä uutisia alettiin lähestyä kerrontana, joka merkityksellistää maailmaa omalla tavallaan (V. Pietilä 1995, 5). Voidaan myös sanoa, että yhtäältä ammattimaisesti tuotettu uutisjournalismi on tarinallistunut⁹ (ks. luku 2.2.2). Yhä useammin pääuutinen kerrotaan inhimillisen kokemuksen avulla ja fakta on sisällytetty kainalojuttuun. Esimerkiksi Simo Sipola (1998) esittää, että uutisjuttuun tuodaan koskettavuutta dramatisoinnilla, toisin sanoen jutusta tehdään tarina, jossa on selkeästi erotettavat hyvä ja paha (emt., 90).

Toisaalta muodoltaan kerronnallinen reportaasi saattaa hyvin sisältää uutisen. Nykyreportaasi on itse asiassa harvoin pelkkää asioiden kepeää havainnointia, vaan se käsittelee usein yhteiskunnallisesti painavaa ja tärkeää asiaa. Omilla esityskeinoillaan reportaasi pyrkii tuomaan journalistiseen tiedonvälittämiseen elämyksellisyyttä ja tulkintaa – nähdäkseni juuri Careyn kaipaamaa runollisuutta.

Reportaasin lajityyppi on ollut ja on edelleen paitsiossa uutisjournalismiin verrattuna niin journalismin tutkimuksessa kuin sen arvostuksessa yhteiskunnassa. Nonfiktiota tutkinut Lassila (2001) ennusti runsas vuosikymmen sitten, että lajityyppi joutunee puolustamaan kulttuurista paikkaansa vielä pitkään. Hän oli oikeassa. On vaikea sanoa, juontuuko reportaasin uutista 'kepeämpi' maine reportaasin historiasta (ks. luku 3.1) vai siitä, että reportaasin kerronnallinen muoto, subjektiivisuus ja kerrotun asian inhimillistäminen tekevät siitä uutista vähempiarvoisen. Kunelius (2000, 11–12) toteaa, että toimittajille tarinointi näyttää olevan vain journalismin kovan ytimen kuorrutusta, jota määrittelee kytkentä uuteen ja uutisiin. Itse katson, että suomalaisessa yhteiskunnassa arvostetaan edelleen faktuaalista tietoa inhimillistä kokemusta enemmän. Jo terminä tarinankerronta viittaa pehmeisiin ja sukupuolittuneisiin arvoihin, jotka konnotoivat jotain feminiinistä, ennemminkin luonnon kuin kulttuurin alueelle kuuluvaa. Myös Kuneliuksen (2000, 12) mielestä tarinallisuudella on sijansa journalismissa, mutta se ei ole 'yhteisen' tai 'kulttuurin' vaan yksilöllisen ja subjektiivisen alueella. Uutisen reportaasia suurempi arvostus

⁹ Tarinallisuus ei ole uutiselle millään muotoa uusi asia, päinvastoin. Tutkijat pitävät sanomalehtien edeltäjinä runomuotoisia lauluja eli arkkiveisuja. Arkkiveisuilla on ollut tärkeä tiedonvälityksellinen rooli, ja niiden voidaan sanoa korvanneen median Suomessa 1600-luvun loppupuolella. (Tommila 1988, 28–29.)

näky myös journalismin tutkimuksessa, joka on painottunut vahvasti uutispuolelle. Lisäksi journalismin toimittajakoulutus painottuu uutisjournalismiin.

Careyn journalismikritiikki ja ajatukset näkemyksellisestä journalismista ovat nähdäkseni edelleen kiinnostavia ja tarpeellisia. Journalismi elää tällä hetkellä voimakasta murrosta ja kamppailee kannattavuusongelmien ja uskottavuuden kanssa sekä kilpailee lukijoista (ks. luku 2.1). Tämänhetkisessä median kriisi- ja murrostilanteessa olisi hyvä kokeilla Careyn runollista journalismia. Esa Väliiverroksen (2009) mielestä perinteiset journalistiset instituutiot ja toimittajat sen edustajina ovat menettäneet monopoliasemansa julkisuuden ja uutisvirtojen ohjailijoina. Väliverronen kysyykin, nouseeko tilalle uusia journalismin käytäntöjä. (Emt., 31.) Ilman journalismin murrosta sen vakiintuneita konventioita ei tulisi mieleen kyseenalaistaa. Erityisesti tässä mielessä Carey on mielestäni yhä ajan hermolla peräänkuuluttaessaan näkemyksellisyyttä ja subjektiivisuutta journalismiin.

Myös demokratian toimivuuden vuoksi Careyn ideaali on nähdäkseni tavoittelemisen arvoinen. Jo journalismin tiedonvälitystehtävän vuoksi sen ongelmia voidaan pitää samalla demokratian ongelmina (ks. esim. Vehkoo 2011). Demokratia ei toimi ilman tietäviä, tiedostavia ja keskustelevia kansalaisia, eivätkä kansalaiset voi myöskään toimia demokraattisesti vailla tietoa ja mielipiteen vaihtoa yhteiskunnasta (emt., 136–137). Samalla yhtenäiskulttuurin aika, jolloin kansa kokoontui puoli yhdeksän uutisten äärelle, on Suomessa kaukana takanapäin (emt., 123). Myös sanomalehti on alkanut näyttäytyä jossain määrin vanhanaikaisena ja idealistisena. Jaana Hujasen (2009) haastattelututkimuksessa yksi päätoimittaja kiteytti toimitusjohdon käsitykset perinteisestä sanomalehdestä: se on ihmisen arjelle etäinen, virallinen ja asiantuntijakeskeinen, tylsäkin. Haastateltavan mielestä sen pitäisi uudistua läheiseksi ja ihmisten arjen mukana hengittäväksi. (Emt., 112.)

4.2 Reportaasi julkisen keskustelun näkökulmasta

Kolmas journalismin tehtävä on Kuneliuksen (2000) määritelmän mukaan toimia julkisen keskustelun ylläpitäjänä. Journalismin pitäisi siis kantaa vastuuta julkisen keskustelun herättämisestä ja ylläpitämisestä (emt., 12).

Kuneliuksen (2000) mukaan journalistien omasta näkökulmasta journalismin ja julkisen keskustelun välinen suhde muistuttaa edellä kuvattua tiedonvälityksen ja tarinoinnin erottelua. Toimituksissa tunnutaan ymmärtävän asia niin, että journalismi erottaa tiedon ja mielipiteet, eli objektiiviset näkemykset subjektiivisista. Kuten tarina on alisteinen tiedolle, mielipide on

alisteinen tosiasioille. Keskustelu mielletään siten yhdeksi journalismin tiedonvälityksen oheistoiminnaksi. Kunelius toteaa, että ”[s]iinä missä tarinankerronta täydentää journalismin todellisuuskuvaa tuomalla mukaan inhimillisen kokemuksen ulottuvuuden, keskustelun raportoiminen tuo tosiasioiden keitokseen yksilöllisten mielipiteiden mausteen”. Samalla journalistien näkemyksen mukaan tiedonvälitys tuottaa keskustelua ja uutiset puolestaan herättävät puheenaiheita. (Emt., 12–13.)

Careyn (2003) mielestä tärkeänä osana onnistunutta journalismia on julkiso¹⁰, eli julkiseen keskusteluun osallistuvat kansalaiset. Ollakseen tolkullista, journalismi tarvitsee julkison, mutta Careyn mukaan julkiso on kuihtunut. Journalismin yksipuolisuus voidaan hänestä ratkaista herättämällä julkiso henkiin. Tämä tapahtuu puhuttelemalla ihmisiä keskustelukumppaneina ja rohkaisemalla heitä heittäytymään mukaan, ei yksipuolisella tosiojournalismilla. (Emt., 15–16.)

Jotta julkiso saadaan mukaan, Careyn (1995) mielestä lehdistön olisi nimenomaan annettava tilaa ja virikkeitä keskustelulle, eikä niinkään informoida ja toimia vallan vahtikoirona. Tämä ajatus kumpuaa 1700-luvun Yhdysvalloista, jonka eloisaa, vilkasta ja vapaata yhteiskunnallista keskustelua Carey sanoo ihailevansa. Tuon ajan lehdet referoivat näitä keskusteluita, ja näin journalismi heijasteli ja ruokki kansalaisten spontaania puhetta julkisilla paikoilla. Tämän ajatusmallin Careyn haluaisi siirtää oman aikansa journalismiin. (Emt., 379–384.)

Siinä missä Kunelius (2000) kuvaa keskustelua yhdeksi tiedonvälityksen oheistoiminnaksi, Careyn (1997) mielestä keskustelu on itsetarkoitus ja kansalaisuuden perusta, jonka avulla demokraattinen yhteisö syntyy ja säilyy. Journalismin tärkein tehtävä on rohkaista, ruokkia ja pitää yllä kansalaiskeskustelua. Careyn näkökulmasta demokratia on prosessi, jossa ongelmat määritellään ja ratkaisut etsitään yhdessä keskustelemalla. (Emt., 333–336.)

Demokratianäkemyksensä Carey pohjaa yhdysvaltalaisen John Deweyn (1859–1952) näkemyksiin. Deweyn (2006) demokratia-ajattelussa oli avainasemassa viestintä, jota tarvitaan yksilöllisen vapauden, itseilmaisun ja edistyksen arvojen esiin nostamiseksi (emt., 15). Kun Careylle demokratian ydin on aktiivisen kansalaisuuden luomisessa ja julkison toiminnassa, myös Deweylle julkinen toiminta ja julkiso olivat keskeisiä. Deweylle julkiso tarkoitti

¹⁰ Julkisoa ehdotettiin suomalaisessa joukkoviestintätutkimuksessa 1990-luvun lopulla vastineeksi englannin public-termille viittamaan julkiseen keskusteluun ja osallistumiseen (ks. Pietilä & Ridell 1998/2010), mutta termi ei ole toistaiseksi täysin vakiintunut. Huomattakoon, että jo 1840-luvulla Wolmar Schildt-Kilpinen nimimerkillään ”Matti Matalainen” ujutteli Suomen kieleen termejä yleisö ja julkiso viipurilaisessa *Kanawa*-lehdessä. Yleisö-termi vakiintui käyttöön, julkiso ei, mikä johtuu kenties siitä, että Schildt-Kilpinen käytti termejä synonyymeina. (Pietilä 2006, 41–43.)

kollektiivista toiminnan muotoa, jossa keskenään erimieliset ihmiset etsivät ratkaisuja yhteisiin ongelmiin julkisesti keskustellen. (Emt., 18.)

Viestinnän professori Hannu Nieminen (2006) on sitä mieltä, että nyky-Suomessa ollaan kuitenkin kaukana demokratiasta. Samaan aikaan kun Suomessa on julkisuutta enemmän kuin koskaan, kuilu päättäjien ja kansalaisten välillä on kasvanut ja kasvaa edelleen. (Emt., 7.) Nieminen analysoi Suomen poliittista järjestelmää ja sen valtasuhteisiin liittyviä autoritaarisia piirteitä historiallisesta näkökulmasta autonomian aikana.

Mitä julkisuudella demokratian yhteydessä sitten tarkoitetaan? Nieminen (2006) liittää julkisuuden saksalaisen julkisuusteoreetikon Jürgen Habermasin (1962/2010) tavoin poliittiseen käsitteeseen, joka liittyy erottamattomasti modernin eurooppalaisen kansallisvaltion syntyhistoriaan. Habermasin mukaan julkisuuden kehitys liittyy nousevan porvariston emansipaatioprosessiin. Hänelle ihanteellisen julkisuuden sisältönä on kaikille avoin kriittinen keskustelu. Moderni demokratia edellyttää Habermasin mielestä avointa poliittista julkisuutta, jonka toimiakseen on oltava avointa kaikille kansalaisille. Lisäksi julkisessa keskustelussa kaikki ovat tasavertaisia ja jokainen voi esittää tärkeinä pitämiään asioita. Julkisen keskustelun tuloksena syntyvä yleinen mielipide sitoo päätöksentekijöitä. (Emt. 163–170; ks. myös Nieminen 2006, 16–17.) Nieminen (2006) itse tarkasteli julkisuuden syntyprosessia Suomessa julkisten instituutioiden syntymisen näkökulmasta ja miten ne rakensivat kansallista identiteettiä. Kansallisuuden rakentuminen ei ole koskaan viatonta, vaan se on aina tietoista ja muovautuu valtaa pitävien ja valtaan haluavien ryhmien välisessä kamppailussa. (Emt., 18–19.)

Entä miksi kuilu päättäjien ja kansalaisten välillä on syvempi kuin koskaan? Syitä Nieminen (2006) hakee 1800-luvun puolivälistä, jolloin suomalaisen julkisuuden perusta, sen keskeiset instituutiot mukaan lukien sanoma- ja aikakauslehdistö sekä kirjallisuus, syntyi. Samalla muotoutuivat valtasuhteet, jotka vakiintuivat sittemmin pysyviksi ja vaikuttavat Niemisen (emt., 15) mielestä edelleen esimerkiksi julkisesti käsiteltävien aiheiden ja näkökulmien valikoitumiseen sekä julkiselle keskustelulle annettuun merkitykseen.

Suomalainen lehdistö ja kirjallisuus sekä niiden mukana kansallinen identiteettimme kehittyivät 1800-luvulla ruotsinkielisen säätyläistön muovaamana. 1830-luvulle tultaessa syntyi jako ruotsin- ja suomenkielisen lehdistön välillä. (Nieminen 2006, 103; Holmila, Koskinen, Villstrand ja Karonen 2014, 275.) Samalla kulttuurin sisälle alkoi muodostua jakoa kahteen erilaiseen kirjalliseen julkisuuden alueeseen, jotka puhuttelivat yleisöään eri tavoin. Ruotsinkielisen julkisuuden ytimenä oli säätyläistön keskinäinen tasavertainen keskustelu ja väittely,

suomenkielisen puolestaan valistuksellinen ja kasvattava. Suomenkieliset lehdet oli suunnattu talonpojille ja papistolle, joiden tehtävänä oli levittää neuvoja ja tietoja eteenpäin rahvaalle. (Nieminen 2006, 103–105.) Siinä missä ruotsinkieliset lehdet asettivat tehtäväkseen saada sivistyneistö huomaamaan oikea suomalainen ja suomenkielinen kansallisuutensa, suomenkieliset lehdet ottivat tavoitteekseen kohottaa kansan sivistystasoa. (Tommila 1988, 39–41.)

Varsinaisesti suomenkielinen kansallinen kulttuuri ja julkisuus rakentuivat vasta valtiopäivien kokoontumisen jälkeen 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Julkinen keskustelu koski vallankäyttöä: mikä tai mitkä eliittiryhmät käyttävät kansallista valtaa. Tämän vuoksi ei ollut myöskään tarvetta avoimelle julkiselle keskustelulle, jonka sisältönä on eri ryhmien välinen dialogi. Niinpä julkisuuden areenat toimivat kahdessa suunnassa: sisäänpäin valtaa käyttävän säätyeliitin mobilisaatiokoneistona ja ulospäin kansallisen valistuksen ja kansansivistyksen välineenä. Tämä selittää Niemisen mukaan nykytilanteen ristiriidan lisääntyneen julkisuuden ja vähentyneen yhteiskunnallisen luottamuksen välillä. (Nieminen 2006, 196–199.)

Pohjaa suomalaiselle julkisuudelle ja sananvapaudelle olivat mukana synnyttämässä muun muassa A.I. Arwidsson ja J.V. Snellmann. 1820-luvulla *Åbo Morgonblad*in perustanut Arwidssonin puolusti sananvapautta toteamalla, että sanomalehti on paras väylä tuoda julki yhteiskunnan puutteita ja epäkohtia. Snellman jatkoi Arwidssonin julkisuustyötä *Saima*-lehdessään 1840-luvulla. Molemmat herrat olivat varsin liberaaleja, mutta yhteistä heille oli hegeliläinen ajattelu, jonka mukaan yhteisö edeltää yksilöä ja yksilöllä on velvoite toimia yhteisön hyväksi. Snellman käsitti julkisuuden kuuluvan selvästi valtion piiriin toisin kuin Habermas, jonka mielestä porvarillinen julkisuus kuuluu kansalaisyhteiskunnalle. (V. Pietilä 2008, 65–70.)

Niemisen tarkastelemalta pohjalta Careyn ihannoima tasapuolinen julkinen keskustelu näyttäisi toteutuneen autonomian ajan Suomessa ainoastaan pienen ruotsinkielisen sivistyneistön kesken, kun taas suomenkieliselle lukijakunnalle suunnattiin yksipuolista opettavaista informaatiota. Vastaavasti kuin Carey kritisoi toimittajia yksipuolisina symbolimeklareina, Nieminen näkee suomalaisen lehdistön puhutelleen – ja yhä puhuttelevan – yleisöään yksisuuntaisesti ylhäältä alaspäin.

Edellä mainittujen arkkivaarien Arwidssonin ja Snellmanin ajama julkisuuslinja on Veikko Pietilän (2008, 70) mielestä ainakin retorisesti vastakkainen autoritaariselle, ylhäältä alas suuntautuvalla julkisuudelle. Pietilä (emt.) toteaa, että ”yhteisessä veneessä olemisen retoriikka

jäsentää osaltaan edelleenkin julkisuutta, vaikka sananvapaus on jo aikapäivät sitten kiepsahtanut palvelemaan etupäässä niitä etuja, joita sen Snellmanin mukaan ei pitänyt palvella.”

Ratkaisuksi suomalaisen journalismin hierarkkisuuheen Nieminen (1998) on ehdottanut demokratian kehittämistä deliberatiiviseen, julkiselle harkinnalle perustuvaan suuntaan, eli pluraristista julkisuuskäsitystä. Sen mukaan ei ole vain yhtä, kaikenkattavaa ja yleispätevää julkisuuden piiriä, vaan kansalaisyhteiskunnan taholla tulisi olla lukuisia julkisuuksia. (Emt., 295.) Tällainen julkisuus muistuttaa edellä kuvattua habermasilaista julkisuutta, ja se asettaa viestimien tehtäväksi luoda aktiivisesti julkiselle keskustelulle edellytyksiä (emt., 293).

Siihen, miten julkinen keskustelu voisi olla nykyistä aktiivisempaa, sen enempää Carey kuin Nieminen eivät anna konkreettisia vastauksia. Tämän hetken tilanteessa yksisuuntaisen tiedonvälityksen taustalla voi erottaa lisäksi muitakin syitä, kuten suomalaisen journalismin uutisvoittoisuuden. Esimerkiksi Väliverronen (2009, 27) on kysynyt, onko perinteinen objektiivinen asiajournalismi kyennyt aktivoimaan lukijoita kansalaisina ja yhteiskunnallisina osallistujina. Ridell (2000) taas katsoo, että uutiset eivät ole omiaan herättämään lukijoissa keskustelua, sen sijaan yleisönosastokirjoitukset kyllä aktivoivat. Kunelius (2000, 14) tulkitsee asian niin, että yleisönosaston aihevalikoima, ’rosoisempi’ kieli ja selvästi näkökulmia tarjoava tyyli vetoavat lukijoihin. Oma tulkintani on, että myös näkemyksellisesti kirjoitettu reportaasi, eritoten, jos se herättää tunteita ja ristiriitoja, voi aktivoida lukijoita. Väliverronen (2004, 27) puolestaan toteaa, että selvä kantaottavuus ja uudet populaarimmat journalismin muodot voivat aktivoida lukijoita jopa paremmin kuin perinteinen objektiivinen asiajournalismi.

Väliverronen viittaus ’populaarimpiin journalismin muotoihin’ tarkoittanee verkkoa ja sosiaalista mediaa. Niissä jos missä kansalaiskeskustelu on mahdollista, ja siellä keskustelu usein käykin kiivaana ristiriitoja tai ajatuksia herättäneen artikkelin synnyttämänä. Vehkoo (2011) kirjoittaa, että koska pääsy painettuun sanaan on ollut rajallinen, toimittajat puhuvat kansalaisille ylhäältä alaspäin ja tiputtelevat totuuksia. Nyt yleisöt ovat kuitenkin pirstoutuneet ja ihmiset oppineet mediakriittisiksi. Lukijat haluavat tasavertaista dialogia, ja toimittajat joutuvat ottamaan heidät mukaan keskusteluun. (Emt., 14.)

Rutiiniuutisen neutraalius ja vastaavasti näkemyksiä sekä tulkintaa tarjoava reportaasi herättävät pohtimaan kerronnallisuutta keskustelun herättäjänä ja aktivoijana. Theodore Glasserin (2000, 28) mielestä ilman kerronnallisuutta uutinen ei onnistu kiinnittämään lukijoitaan ymmärtämisen prosessiin. Toisaalta, jos juttu sisältää vahvasti kirjoittajan omaa roolia ja näkemystä, se herättää Kuneliuksen (2000, 14) mielestä lukijan aktiiviseen rooliin.

4.3 Reportaasin toimittaja

Reportaasi on lajityyppi, joka implikoi toimittajalle erilaista roolia kuin mitä esimerkiksi uutinen tekee. Simo Sipolan (1998, 86) mukaan uutistoimittajan tärkeimmät ominaisuudet ovat nopeus ja hyvä hahmotuskyky, sillä uutisia tehdään kuin liukuhihnalta. Reportaasintekijällä taas tulee olla aikaa, ja häneltä vaaditaan omanlaistaan kykyä hahmottaa maailmaa ja tehdä siitä tulkintoja (Malmberg 1998, 45).

Careyn käsitys toimittajan tehtävästä poikkeaa perinteisen vallan vahtikoirana toimimisesta. Careyn (2003) mukaan toimittajat ovat vain yksi osa journalismissa muiden joukossa. Tämän ajatuksen mukaan toimittajan rooli onkin aika vaatimaton. Journalistin tehtävä on ohjata kulttuurimme keskustelua sekä ulkopuolelta että olemalla siinä mukana. Kyse on tärkeiden yhteiskunnallisten asioiden havainnoinnista, tulkitsemisesta ja esiin nostamisesta. Aiheiden tulisi kummuta arkisesta, jokapäiväisestä elämästä ja yhteiskunnasta, ei pelkästään yhteiskunnallisista instituutioista tai asiantuntijoilta. Journalistin tehtävänä ei ole pyrkiä totuuteen, sillä sen saavuttaminen on Careysta mahdotonta. Sitä vastoin journalistin olisi rohkeasti oltava subjektiivinen ja tarjottava näkökulmia. (Emt., 7–17.)

Toimittajan roolia yhteiskunnallisten asioiden esiin nostajana tarkastelee esimerkiksi agenda setting -teoria. Sen mukaan joukkoviestimet eivät määrää sitä, mitä ihmiset ajattelevat, mutta ne vaikuttavat siihen, mistä asioista ihmisillä ylipäätään on mielipiteitä. Teorian mukaan median raportoima yleinen mielipide vaikuttaa puolestaan siihen, millaisia poliittisia päätöksiä tehdään. (Ks. McCombs 2014.)

Journalistinen agenda ei kuitenkaan synny tyhjästä, vaan siihen vaikuttavat eniten journalistien rutiinitietolähteet: viranomaiset, poliitikot, tutkijat ja muiden eri instituutioiden edustajat (Kunelius 1997, 143). Kuneliuksen (2000) mukaan journalismin neljäs tehtävä onkin toimia yhteiskunnallisten toimijoiden julkisena resurssina. Vaikka hän painottaa, että toimittajat eivät yleensä itse näe journalismia erityisesti kenenkään resurssina, tiedonvälityksen rutiinit ovat tehneet journalismista tiettyjen laitosten ja intressien käytössä olevan areenan. Eri instituutiot ovat myös oppineet käyttämään journalismia oman julkisuustyönsä ponnahduslautana. Kunelius puhuukin 1900-luvusta paitsi ammatillistuvan journalismin, myös ammatillistuvan PR-toiminnan vuosisatana. (Emt., 18.)

Kerronnallisuus astuu tässä jälleen kerran kuvaan mukaan. Paitsi että journalismi on tarinallistunut myös eri instituutiot ja yritykset tuntevat tarinan voiman. Ne pommittavat

medioita valmiilla tarinoilla (tiedotteilla), jotka yhä useammin läpäisevät kiireisen uutistoimituksen uutiskynnyksen – jopa ihan sellaisenaan. Uutisjournalistiseen itseymmärrykseen nähden Careyn peräänkuuluttama subjektiivisuus ja näkemyksellisyys voisivatkin toimia vastamyökkynä sille, että toimittajat eivät vain symbolimeklareina välitä eri instituutioiden valmiita tietopaketteja ja niiden tarjoamia päiväjärjestyksiä.

Reportaasitoimittajan roolia on syytä tarkastella myös reportaasitoimittajien itsensä näkökulmasta. Toimittajat Ilkka Malmberg, Panu Rätty ja Anu Nousiainen näkevät, että reportaasikirjoittajalla on oltava omanlaisiaan ominaisuuksia.

Malmberg (1998) tarkastelee toimittajan ja reportaasikirjoittajan erityislaatua tiedonintressien näkökulmasta ja erittelee ihmiset positivisteihin ja hermeneutteihin. Positivistit haluavat tietää nimiä, numeroita, prosentteja – mitä ja paljonko joku on. Hermeneutit puolestaan haluavat tietää, miltä jokin tuntuu, mitä se tarkoittaa. He haluavat ymmärtää ja tulkita asioita, käsittää ja eläytyä, muodostaa niistä kokonaiskuvan. Heille keskeinen väline on kieli. (Emt., 43.)

Edellä esiteltyä jakoa noudattaen myös toimittajat on mahdollista jaotella positivisteihin ja hermeneutteihin, jotka tuottavat kahta erilaista journalismia. Positivistin prototyyppi on uutistoimittaja, hermeneutin puolestaan reportaasitoimittaja. Siinä missä faktakeskeinen toimittaja penkoo uutisia sekä pitäytyy objektiivisena, ymmärtävä hermeneuttinen toimittaja laittaa itsensä likoon. Hermeneutti-toimittajalle on tärkeä kuvata symboleita ja ihmisiä, keulakuvia, joissa yhteiskunnan muuttuminen näkyy. Tämä vaatii tarkkasilmäisyyttä ja omaa havainnointia, ja lisäksi toimittajalla on oltava ymmärrystä, oma teoria siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. (Malmberg 1998, 45–46.)

Nousiaisen (1998, 8) mielestä reportaasitoimittajan on oltava lähtöherkkä, uskallettava ja haluttava olla tekemisissä tuntemattomien ihmisten kanssa. Rätty (1998, 137) painottaa, että reportaasijournalisti ottaa artikkeleissaan kantaa. Hän tulkitsee uskaliaasti ja lähestyy asioita lähietäisyydeltä, tapahtumien ja ihmisten taholta, eli lintuperspektiivin sijasta sammakon näkökulmasta. Siksi tiedon ohella toimittaja välittää myös elämyksiä. Tämä asettaa Rättyä mielestä vaatimuksia myös kielellisesti. Nousiainen (1998, 131) toteaa, että jos journalismia ajattelee jatkumona, jonka toisessa päässä ovat rutiinit ja toisessa luova työ, reportaasien kirjoittaminen asettuu jatkumon luovuutta vaativaan päähän.

Malmbergin (1998) mielestä molemmankaltaisia toimittajia tarvitaan, koska taustalla olevat kaksi tiedonintressiä eivät sulje toisiaan pois. Hänestä kuitenkin vasta onnistunut reportaasi tuo

aiemmin uutisoidun asian lukijalle läheiseksi ja todelliseksi, ja siksi hyvä reportaasi on tavallaan kuin skuuppi. (Emt., 47–48). Lassilan (2001, 78) haastattelema Panu Rätty toteaa, että lajityypin suurin merkitys on sen lehtikirjoittamisen kentälle tuoma ilmaisunvapaus. Lassila (2001) asetti pro gradu

-tutkielmassaan vastakkain uutisen ja nonfiktion, mutta pohti vastakkainasettelun järkevyyttä. Hänestä nonfiktion [reportaasin, JK] lajityyppiä edustavat erityisesti aikakauslehdet, eivät niinkään sanomalehdet, ja näin ollen nämä kaksi painivat kokonaan eri sarjoissa. (Emt., 78.)

Jos hyväksytään ajatus, että hyvin kirjoitettu reportaasi selittää maailmaa, pystyy kuvaamaan yhteiskunnan hitaita muutoksia, tuo lukijan lähelle inhimillisen kokemuksen yksittäisen ihmisen näkökulmasta, tarjoaa näkökulmia ja kirjoittajan omaa teoriaa maailmasta, reportaasi voi nähdäkseni ainakin osittain vastata Careyn runollisen journalismin kaipuuseen. Mitä tulee kerronnallisuuteen, Kuneliusta (2000, 22) mukaillen se pitäisi reportasinkin yhteydessä nähdä keinona tiedon kehystämässä, julkisten puheenvuorojen virittämisessä ja julkiseen keskusteluun osallistumisen mahdollistamisessa sekä resurssina julkiselle toiminnalle.

5 Tekijöiden näkökulmaa etsimässä

5.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Tutkimusongelmani tässä työssä koskee siis reportaasiksi kutsumaani kirjoitetun kerronnallisen journalismin luonnetta ja yhteiskunnallista roolia 2000-luvun Suomessa. Haen lajityypistä konkreettista otetta sen tekijöiden näkökulmasta kysymällä, millaisena nykyreportaaseja kirjoittavat toimittajat näkevät kerronnallisen journalismin ja sen tehtävän niin ammatillisesti kuin yhteiskunnallisesti.

Eriytän tutkimusongelman neljäksi tutkimuskysymykseksi, joihin haen vastausta laadullisten toimittajahaastattelujen avulla:

1. Miten toimittajat määrittelevät kirjoittamansa kerronnallisen lajityypin ja mikä on heidän mielestään sen tehtävä journalismissa ja yhteiskunnassa?
2. Mitä esitysteknisiä (kerronnallisia) keinoja lajityyppi toimittajien mielestä mahdollistaa? Mitä hyötyä ja haittaa niistä voi olla lukijalle?
3. Miten toimittajat asemoivat määrittelevänsä lajityypin historiallisessa jatkumossa?
4. Millaisena toimittajat näkevät lajityypin tulevaisuuden Suomessa?

5.2 Toimittajia haastattelemassa

Tutkimukseni aineisto koostuu seitsemän suomalaisen toimittajan puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2009, 41) mukaan haastattelua tekevän tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. Haastattelu tähtää informaation keräämiseen tutkittavasta aiheesta ja on siis ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa (emt., 42).

Valitsin haastateltavikseni toimittajia, jotka ovat erikoistuneet pitkiin reportaaseihin. He ovat tunnettuja ja arvostettuja toimittajia ja kirjoittavat suomalaisiin medioihin, jotka julkaisevat laadukkaita kerronnallisia juttuja, reportaaseja. Heistä monet tunnetaan hyvin myös journalistisen yhteisön ulkopuolella. Pidän haastateltaviani kerronnallisen journalismin asiantuntijoina, joilla on vankka kokemus edustamastaan journalismin lajista. Jo tämän vuoksi juuri teemahaastattelu on mielestäni hedelmällisin tutkimusmenetelmä.

Lähestyin haastattelupyynnöllä elokuu–syyskuussa 2014 kahdeksaa suomalaista journalistia, viittä naista ja kolmea miestä. Viisi heistä suostui haastatteluun, yksi kieltäytyi ja kaksi ei reagoinut pyyntööni lainkaan. Koska tavoitteenani oli saada 7–8 haastateltavaa, pyysin haastatteluun vielä kahta journalistia, miehen ja naisen. Kaikkiaan haastattelin seitsemää toimittajaa, neljää naista ja kolmea miestä. Iältään he olivat haastatteluhetkellä 36–60-vuotiaita. He olivat: Elina Grundström (*Viesti*-lehden päätoimittaja, vapaa toimittaja ja tietokirjailija, Tampereen yliopiston vierailijaprofessori 2013–2014), Jari Lindholm (*Suomen Kuvalehden* toimittaja, entinen *Suomen Kuvalehden* toimituspäällikkö), Ilkka Malmberg (*HS Kuukausiliitteen* toimittaja, tietokirjailija), Anu Nousiainen (*HS Kuukausiliitteen* toimittaja), Mikko Numminen (*Viini*-lehden päätoimittaja, sivutoiminen yrittäjä ja vapaa toimittaja, entinen *Imagen* päätoimittaja), Veera Luoma-aho (*Olivia*-lehden päätoimittaja, haastattelun aikana äitiyslomalla) ja Anu Silfverberg (*Long Playn* päätoimittaja, vapaa toimittaja ja tietokirjailija, kirjoittanut myös fiktiota). Nimien mainitsemiseen on haastateltavien lupa.

Lähetin haastateltaville etukäteen haastattelun teemat, mutta en varsinaisia kysymyksiä. Haastattelun teemat olivat: 1. Toimittajien suhde kirjoittamiseen ja lajityyppiin 2. Lajityyppi ja sen määrittely 3. Lajityypin rooli journalismissa ja yhteiskunnassa 4. Toimittajan oman kirjoittamisen esitystekniset (kerronnalliset) keinot 5. Lajityypin tulevaisuus.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina noin puolentoista kuukauden aikana lokakuu–joulukuussa 2014. Haastatelllessani noudatin kohtuullisen tarkasti laatimaani kysymysrunkoa, minkä lisäksi tein tarpeen mukaan täsmentäviä lisäkysymyksiä. Yksi haastateltavista ei jostain syystä ollut saanut teemarunkoa sähköpostitse. Tämä ei varsinaisesti vaikuttanut haastatteluun, korkeintaan hidasti sitä jonkin verran, koska toimittaja ei ollut voinut orientoitua teemoihin etukäteen. Esitysteknisten keinojen läpikäymiseksi olin pyytänyt toimittajia ottamaan mukaan jonkin kirjoittamansa artikkelin. Kaikilla ei artikkelia ollut mukana, mutta tämä ei mielestäni heikentänyt vastauksia. Epäilemättä jokaisella haastatellulla toimittajalla on omien kerronnallisten keinojen käyttö ’selkäytimessä’. Yksi haastateltava totesi, että aihetta on hedelmällistä lähestyä nimenomaan käymällä läpi omia juttuja, sillä juttutyyppejä on tutkimani lajityypin sisällä niin monenlaisia. Annoin haastateltavien puhua kustakin kysymyksestä niin pitkään kuin puhetta riitti. Haastattelut kestivät reilusta puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Haastattelun kysymykset ovat tämän työn liiteosiossa (Liite 1).

5.3 Haastattelun erittelyn tapa

Litteroin teemahaastattelut lähestulkoon sanasta sanaan, mutta en merkinnyt taukoja enkä jokaista täytesanaa. Vaikka halusin eritellä haastattelupuhetta tarkasti, taukojen ja täytesanojen merkitseminen ei nähdäkseni ollut tarpeen, sillä en tee keskusteluntutkimusta. Kaikkiaan litteroitua haastattelumateriaalia syntyi tulostettuna 100 A4-kokoista sivua 1,5-rivivälillä.

Litteroinnin jälkeen tutustuin aineistoon lukemalla sen huolellisesti kolme kertaa läpi, minkä jälkeen luokittelin aineiston haastatteluteemojen mukaan. Luokitteluni tavoitteena oli aineiston järjestelmällinen läpikäynti tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja muiden työni lähtökohtien ohjaamana (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 18). Etsin toimittajien puheesta systemaattisesti yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Aineiston erittelytapaa voi kutsua sisällönanalyysiksi, joka voi olla luonteeltaan joko induktiivista, eli aineistolähtöistä, tai deduktiivista, eli teorialähtöistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–114). Huolimatta esitystavasta analyysivaiheessa tutkijan on hyvä laittaa syrjään omat ennakkokäsityksensä ja lukea aineistoa tavalla, joka sallii uudenlaisetkin kysymykset ja niiden tarkennukset, aineiston rajaamisen sekä tuoreet tulokulmat (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 15). Eteni omassa analyysissäni vahvasti aineiston ehdoilla. Lisäksi suhtauduin haastattelupuhetta eritellessäni haastateltaviin asiantuntijoina. Pysin keskustelemaan haastateltavilta saadun aineiston kanssa ja huomioin, millaisia asioita ja ilmiöitä aineistosta nousi esille. Kaiken kaikkiaan sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Tätä etenemistapaa pyrin toteuttamaan mahdollisimman johdonmukaisesti.

En käsittele haastateltavien sitaatteja nimellä, vaan olen numeroinut haastattelut (T1–T7). Tämä järjestys ei vastaa haastateltujen toimittajien listausta edellä. Vaikka haastateltavat ovat tiedossa, en katso sitaattien nimeämisen palvelevan tutkimukseni tavoitetta mitenkään. Oleellista on, mitä haastatteluissa sanotaan, ei se, kuka haastateltava sanoo mitään. Havainnollistan tekemiäni tulkintoja tulosluvussa 6 sisennetyin lainauksin haastatteluaineistosta. Olen sisällyttänyt lainauksia mukaan, jotta lukija voi arvioida, ovatko tulkintani perusteltuja. Jos olen jättänyt lainatusta otteesta jotain pois, olen merkinnyt tämän hakasuluissa olevalla kolmella pisteellä. Olen merkinnyt hakasulkuihin selittävän sanan, jos lainatun kohdan ymmärtäminen sitä mielestäni vaatii. Tekstiosuudessa lainaamani haastateltavien puheen olen erottanut lainausmerkein. Kutsun tulosluvussa haastateltavia myös toimittajiksi, eli viitatessani haastateltaviin käytän rinnakkain kahta termiä.

6 Kerronnallinen reportaasijournalismi toimittajien kokemana

Kuten todettua, haastattelemani toimittajat ovat erikoistuneet pitkiin kerronnallisiin juttuihin, mutta lisäksi moni heistä tekee muunlaisia kirjoituksia, kuten kolumneja, esseitä ja tietokirjoja. Usealla on pitkä kokemus myös pitkien kerronnallisten artikkeleiden editoinnista. Yksi toimittajista kuvaili nykyistä työnkuvaansa kahtiajakoiseksi: yhtäältä hän toimittaa kerronnallisia reportaaseja ja toisaalta harjoittaa tutkivaa journalismia, jonka kirjoittamisessa hän ei omien sanojensa mukaan käytä kerronnallisia keinoja.

On kiinnostavaa huomata, että kaikkia haastateltavia yhdistää yksi motivaatiotekijä. Jokainen heistä on hakeutunut kirjoittamaan pitkiä kerronnallisia juttuja tietoisesti ja mielenkiinnosta lajityyppiin. Osalla heistä on silti työkokemusta myös uutisjournalismin puolelta. Näin haastateltavat itse luonnehtivat omaa taustaansa ja toimittajuuttaan:

[...] en ole uutistoimittaja, olen ollut ulkomaantoimituksessa vuoden ajan Hesarilla, mutta sielläkin tajusin selvästi, että mä olen feature-puolen ihmisiä. (T2)

[...] featurea, joo, mä en noita uutisia niinkään jahtaa. (T3)

[...] mutta aika vähän oon tehnyt uutistoimittajan työtä [...]. (T5)

Mähän oon aloittanut uutistoimittajana, mutta aika pian huomasin, että se oli turhauttavaa, se että asiat pystyy käsittelemään yhdessä jutussa niin pinnallisesti. (T4)

Olen jakanut tutkimukseni analyysiluvun neljään alalukuun. Noudattelen tulosten erittelyssä luvussa 5.1 erottamiani tutkimuskysymyksiä. Alaluvussa 6.1 käsittelem toimittajien määrittelyä kerronnallisen journalismin lajityypistä ja sen tehtävästä journalismin kentällä ja laajemmin yhteiskunnassa. Tarkastelen luvussa myös toimittajien käsityksiä yleisöstä tai lukijoista, joille he mieltävät kirjoittavansa. Alaluvussa 6.2 suuntaan huomioni niihin esitysteknisiin keinoihin, joita lajityyppi toimittajien mielestä mahdollistaa. Samalla ruodin sitä, mitä hyötyä ja haittaa näistä keinoista toimittajien mielestä on tai voi olla lukijoille. Alaluvussa 6.3 käsittelem sitä, miten toimittajat asemoivat harjoittamansa lajityypin historiallisesti, ja alaluvussa 6.4 heidän näkemyksiään lajityypin tulevaisuudessa Suomessa.

6.1 Lajityypistä, sen tehtävistä ja lukijoista

Jos kerronnallisen journalismin lajityypin määrittely on tutkimukselle haastavaa, yksiselitteistä se ei ollut haastatelluille toimittajillekaan. Lajityypin määrittelyyn tai luonnehdintaan löytyy haastateltavien puheesta kuitenkin jopa jonkinlainen hierarkia. Mielenkiintoista on se, että itse

käyttämäni reportaasi-termi sen laeassa merkityksessä featuren synonyymina ei saanut toimittajilta kannatusta. Tämä kertoo sen, että lajityyppirajat eivät ole kiveen hakattuja. Tästä eteenpäin käytänkin termejä tavalla, jolla toimittajat itse sen seuraavassa alaluvussa määrittelevät.

6.1.1 Feature kerronnallisen juttutyypin sateenvarjona

Lähes kaikki haastateltavat puhuivat lajityypistä featurena. Feature miellettiin tyypillisesti aikakauslehtikerronnaksi, jota julkaistaan myös internetissä. Narratiivisesta journalismista puhuttiin featuren synonyymina, mutta usein narratiivi-termin käyttö aiheutti pitkiä ja vaivautuneita selityksiä. Koettiin, että feature tai narratiivinen journalismi sisältää tarinan, mutta toisaalta juuri tarina tekee määrittelystä vaikean. Ensinnäkin narratiivi-termi koettiin hankalaksi, koska siitä on tullut muotisana. Toiseksi narratiivi tai tarina sekoittuu helposti markkinointiin, jolla on, kuten haastateltava T2 muotoili, päinvastaiset tavoitteet kuin journalismilla. Toimittajien mielestä maallikot puolestaan usein sekoittavat tarinan satuiluun, mitä tämä vakavasti otettava journalismin laji ei heistä missään nimessä ole. Siitä huolimatta haastatteluissa puhuttiin narratiivisesta journalismista muun kuin lajityypin määrittelyn yhteydessä hyvin luontevasti. Kaikki haastateltavat liittivät featureen, reportaasiin ja narratiiviseen journalismiin olennaisena piirteenä kerronnallisuuden, eli fiktion keinovalikoiman lainaamisen faktan kirjoittamiseen.

Se on featurea ehdottomasti, aika usein reportaasia. (T3)

Mä [...] oon tottunut puhumaan featureista, nää on aikakauslehtitekstejä, [...] nää periaatteessa toimii myös sähköisesti [...]. (T1)

[...] vähän siitä narratiivisesta journalismista on tullut muotisana, mut että paremman puutteessa, se on semmoinen mistä yleisesti ymmärretään, että [...] tarkoitetaan semmoista journalismia, mikä ei oo vaan tiedonvälitystä vaan jossa on niinkun tavallaan fiktiokirjoittamisen piirteitä, faktaa fiktion keinoin. (T2)

[...] me puhutaan narratiivisesta journalismista. Mä yritin ehkä nimenomaan juuri tämän käsitteen kääntää [...], mutta et se sekoittuu niin paljon [...] tarinoiden käyttämiseen markkinoinnissa [...]. (T5)

[...] se narratiivinen on niin semmoinen vaikee sana, ja tarinallinen viittaa semmoiseen tarinankerrontaan, mikä sit taas on vähän harhaanjohtava. (T7)

Feature käsitettiin kerronnallisen kirjoittamisen lajityypin yläkäsitteeksi ja kuten toimittaja T4 muotoili, ”kaatoluokaksi”, jolloin feature on oikeastaan kaikkea, mikä ei ole esimerkiksi uutista

tai mielipiteellistä kolumnia. Featuren tai narratiivisen journalismin alalajeina puolestaan nähtiin esimerkiksi reportaasi, henkilökuvat, ilmiöjutut ja niin sanotut rekonstruktiot.

Tää on semmoinen mitä se Mark [Kramer] on lanseerannut narratiivisen journalismin käsitettä, [...] ja narratiivisen alalajina on rekonstruktio, jossa kerrotaan joku tapahtuma, yritetään rakentaa se mahdollisimman tarkasti uudestaan. (T4)

”Kaatoluokka” kuvaa myös toimittajan T6 näkemystä featuresta. Hän ei nähnyt featurea kuitenkaan varsinaisena lajityyppinä:

[...] ei se [feature] musta tarkoita mitään. Se on vain synonyymi pidemmälle jutulle versus uutisjuttu. Se ei ole niinkun tyyllilajimääritelmä. (T6)

Toimittajat T3 ja T6 kertoivat kirjoittavansa pääosin klassista reportaasia. Merkillepantavaa on, että missä itse olen määritellyt reportaasin tutkimuksen kontekstoinnista johtuen featuren synonyymiksi, kukaan toimittajista ei pitänyt näitä kahta synonyymeina. Heidän mielestään reportaasi on juttutyyppejä, joka edellyttää aina toimittajan läsnäoloa jossain määrättyssä paikassa ja siellä havainnointia.

Ja mulle reportaasi on sitä klassista, mennään johonkin ja kerrotaan millaista siellä on, otetaan valokuvat. Ja [...] aikakauslehtireportaasin pitää olla selailtavissa [...]. (T6)

Mun mielestä reportaasi on semmoinen, että se sijoittuu kauheen voimakkaasti johonkin paikkaan ja sit taas tämmöinen narratiivinen journalismi saattaa vaikka takaumina kertoa jonkun ihmisen tarinan [...]. (T5)

[...] reportaasissa lähdetään kertomaan jotain asiaa jota on koettu, nähty, aistittu jossakin ja se läsnäolon fiilis pitää yrittää siirtää näille ihmisille [lukijoille]. (T3)

Reportaasin mä ymmärrän niin, et ollaan keikalla ja käytetään tilanteesta havaintoja [...]. (T2)

Siinä missä moni haastatelluista näki narratiivisen journalismin featuren tavoin lajityyppinä, termin kerronnallinen koettiin kuvaavan nimenomaan kirjoittamisen keinovalikoimaa, joita hyödynnetään jollain tasolla kaikissa teksteissä. Kerronnallisuutta voi olla myös esimerkiksi perusuutisessa ja varsinkin uutisreportaasissa. Osa haastateltavista tuntui käyttävän termejä narratiivinen ja kerronnallinen synonyymeina, mikä kuvaa terminologian hankaluutta. Kerronnallinen-termikin koettiin muotiterminä, johon suhtauduttiin hieman kyynisesti.

Sen pohtimisen sijaan, mihin lajityyppiin kerronnalliset tekstit niputetaan, haastateltava T5 koki tärkeänä puhua narratiivisesta journalismista ennemminkin kirjoitusteknisenä keinona.

[...] ehkä olis hyvä, että semmoista narratiivista journalismia alettais käyttämään nimenomaan semmoisena keinosta kertovana ilmaisuna. Kai se sit on lajityyppikin kun on vahvasti näillä keinoilla tehty juttu, mutta [...] samassa jutussa voi olla tutkivaa journalismia ja narratiivista journalismia [...] että tavallaan toimittajan itseymmärryksessä olis parempi että ne olis enemmän keinoja kuin pelkästään lajityyppi. [...] puhuisin erikseen vaikkapa henkilöprofiilista tai reportaasista tai pitkistä ilmiöjutusta, jotka kaikki voi olla kirjoitettu narratiivisen journalismin keinoin. (T5)

Haastattelusitaatti kiteyttää samalla hyvin sen, että toimittajat kokevat featuren hyvin monimuotoiseksi, ja kuten haastateltava T3 muotoili, harvoin nähdään julkaistavan ”puhtaita tyypejä”, esimerkiksi tyylipuhdasta reportaasia. Muutama toimittaja puhuikin niin sanotuista hybridijutuista, ”sekajutuista”. Sellainen voi olla esimerkiksi henkilökuvan sisältämä reportaasi tai narratiivisesti kirjoitettu juttu, joka sisältää rekonstruktiota mutta myös haastattelusitaatteja. Yksi toimittajista puhui myös esseestä.

[...] tää [...] juttu, joka oli syksyllä, tää on niin hybridi kuin olla ja voi. Tässä on narratiivista kerrontaa, että mitä on tapahtunut ja tavallaan rekonstruktivistista, mutta sitten tässä on [...] tosi paljon sitaatteja [...]. (T4)

[...] viimeisin juttu, jonka tein [...] oli vähän niin kuin esseen ja repparin välimuoto [...]. (T2)

Kukaan haastateltavista ei käyttänyt kirjoittamastaan lajityypistä nimitystä kaunokirjallinen journalismi, joskin termi kyllä mainittiin. Haastateltavat T4, T5 ja T7 kokivat termin viittaavaan tekstin kaunokirjalliseen kirjoitustyyliin, eivätkä he kokeneet olevansa kovin ”litteräärejä” kirjoittajia. Haastateltava T4 koki, että kaunokirjallinen viittaa suomalaiseen 1970–80-luvun gonzo-journalismiin, joka otti sellaisia vapauksia, mitä nykyjournalismi ei salli:

[...] esimerkiksi Esa Keroa, joka oli hyvin kaunokirjallinen tyyliältään, mutta siinä ei taas välttämättä ne faktat aina hirveästi painanut, että Esa otti kyllä aikamoisia vapauksia. (T4)

Monessa haastattelussa lajityyppiä kuvailtiin journalismina, jossa käytetään fiktion keinoja. Samalla haastateltavat korostivat voimakkaasti featuren referentiaalista suhdetta todellisuuteen. Huolimatta fiktion keinoista, jutussa olevien faktojen on oltava tarkistettuja ja täydellisen oikein.

[...] mä ankkuroin itseni tähän Mark Kramerilaiseen amerikkalaisen narratiivisen journalismin koulukuntaan, jossa faktat on niin pyhiä, että siellä ei oo yhtään asiaa, joka on omasta päästä keksitty [...]. (T4)

Mä käytän sellaista sanontaa kuin faktoista tehty kudelma, et siis kaikki mitä kerrotaan, pitää olla totta. (T3)

[...] fiktion keinoja käyttävää journalismia, joka ei kuitenkaan missään nimessä oo fiktiota, vaan kaikki mitä kerrotaan on faktaa. Ja olennaisinta on, että siinä käytetään fiktion keinoja. (T7)

6.1.2 Kerronnallisuus maailman jäsentäjänä ja viihdyttäjänä

Moni haastateltava pohti lajityypin tehtävää suhteessa muihin journalismin juttutyyppeihin, kuten esimerkiksi uutiseen. Kuten kaiken journalismin, featuren ilmeisin tehtävä on toimittajien mielestä välittää tietoa, tehdä maailmasta aiempaa ymmärrettävämpi ja tuoda tapahtumia lähelle ihmisiä. He näkivät featuren täydentävän muita juttutyyppejä. Esimerkiksi haastateltava T2 hahmotti journalismin toiminnan tiedonvälittämisessä jatkumona: ensin tulee nopea uutissähke, sitten taustoitus ja aikajana, näiden jälkeen näkökulma ja muutaman kuukauden kuluttua pitkä kerronnallinen artikkeli. Kaikkia tarvitaan, ja kullakin jutulla on eri aikoina eri tehtäviä. Journalismin eri juttutyypeistä haetaan hieman erilaisia asioita, ja niitä myös luetaan eri funktioista käsin. Ei ole sattumaa, että aikakauslehdet ilmestyvät loppuviikosta, jolloin niihin on aikaa paneutua, kiteytti haastateltava T5.

Jos uutinen vastaa kysymyksiin mitä, missä, milloin ja kuka, feature taustoittaa tapahtumia ja asettaa ne uutista laajempaan kontekstiin. Päivän politiikan uutisessa saatetaan kertoa neuvottelujen lopputulos, mutta feature paljastaa, kuinka monien ristiriitojen kautta ratkaisu syntyi ja mitä matkan varrella oikeastaan tapahtui. Haastateltava T4 koki uutisjournalismin mustavalkoisena, ja hänen mukaansa päivittäisjournalismissa asiat myös unohtuvat nopeasti. Uusia uutisia tulee jatkuvana virtana, ja saman tien vanhat unohtuvat. Feature vie lukijan uutista syvemmälle, ja kuten haastateltava T3 totesi: jälkikäteen featurissa rekonstruoidut tilanteet aukaisevat uutistapahtumia.

[...] asioiden, isojen teemojen yhdistäminen, että tää asia tapahtui samaan aikaan kuin tää asia, [...] tän takia ne tapahtui, tätä tapahtui ennen, tätä tapahtui jälkeen, kun uutisessa ei ole kauheasti tilaa pitkään ja laajaan näkemykseen. (T2)

[...] me voidaan pysähtyä yhden asian kohdalle ja ruveta perkaamaan sitä syvemmälle ja syvemmälle [...].[...] tulee niitä sävyjä enemmän ja asiat ei ookaan niin yksinkertaisia tai niin yksiselitteisesti hyvää ja pahaa [toisin kuin lukija uutisjournalismin perusteella saattaa ymmärtää, JK]. (T4)

Feature voi myös vaikuttaa asenteisiin. Kun ihminen lukee reportaasia kriiseistä tai sotatilanteista, sen lisäksi, että niistä on haastateltavien mukaan ihmisten tärkeä saada tietää, se voi vaikuttaa käyttäytymiseen:

Sen vaikutus voi olla sitten se, että seuraavan kerran kun tulee Punaisen Ristin keräys, joku muistaa sen ja laittaa rahaa. Tai se voi olla semmoinen, että Suomen tullissa jengi on pikkuisen herkempi ja estää aselastien menemisen Suomen satamien kautta Syyriaan. (T6)

Featuressa kerrottu tarina (joka siis perustuu haastateltavien mukaan aina faktoihin) avaa lukijalle esimerkiksi jotain yhteiskunnallista ilmiötä ymmärrettävällä tavalla. Hyvin kirjoitettu kerronnallinen juttu on parhaimmillaan samalla paitsi sivistävä myös viihdyttävä.

[...] kyse on ehkä maailman jäsentämisestä ja selittämisestä, asioiden tekemisestä ymmärrettäväksi ja jotenkin ajan hengen tiivistämisestä, arvoista [...]. [...] siinä on sivistyksellisiä arvoja [...], et pysäytetään ihminen hetkeksi ja käydään sen kanssa vaikka lehtijutun välityksellä jonkinlainen dialogi. (T1)

[...] tää yhteiskunta, jossa ne ongelmat joita ihmiset haluais ymmärtää ja josta ne haluais olla jotain mieltä, ne on hirveän monitasoisia ja sotkuisia ja vaikeita asioita. Tavallaan narratiivinen journalismi parhaimmillaan auttaa ymmärtämään [ilman] mitään suurta vaivaa, ja sitten tavallaan myös tuo tulkinnallisia tasoja niihin asioihin. [...] Ja sit se voi tän lisäksi olla aika viihdyttävä. (T5)

Tunne ja samaistuminen ja viihtyminen ja tarinan imu ja kaikki auttaa siinä, että joku asia tulee ihmiselle ymmärrettäväksi tavalla tai toisella. (T7)

Hyvin kirjoitettu feature vertautui useissa haastatteluissa lukukokemuksena ja maailman jäsentäjänä kaunokirjallisuuteen.

[...] mun mielestä kirjallisuus ja hyvä kirjoittaminen antaa aina jotenkin lohtua, että en ollut yksin tämän kokemuksen kanssa [...]. Sitten [...] tavallaan mä ajattelen, että hyvällä tekstillä on itseisarvo, tavallaan sama arvo kuin kaunokirjallisuuden arvo yhteiskunnassa. (T2)

[...] tässä on ehkä linkki kaunokirjallisuuteen, että pyritään jollain tavalla välittämään sitä sellaista inhimillistä kokemusta, miltä jotkut asiat tuntuu jonkun toisen ihmisen pään sisällä [...] tai pyritään asettautumaan jonkun ihmisen asemaan. (T1)

Huomiota kiinnittää se, että haastatteluissa featurea ei hahmotettu kaupallisuuden näkökulmasta. Toimittajat ovat ilmeisesti sisäistäneet journalismin ammatillisen etiikan siinä määrin, että kaupallisuus ei yksinkertaisesti tuntunut koskettavan heitä. Ainoastaan yksi haastateltavista sivusi kaupallisuutta hyvin lyhyesti:

Et lehtiä pitää saada myytyä ja ihmiset pitää saada kourutettua lukemaan, ja sillä tavalla hyvillä vetävillä tarikoilla ihmisiä saadaan lukemaan. (T7)

Se, millaisten aihealueiden kirjoittamiseen feature tai reportaasi toimittajien mielestä sopii, jakoi jonkin verran mielipiteitä. Osan mielestä lähes kaikenlaisista aiheista voi kirjoittaa featurea tietyin reunaehdoin. Esimerkiksi kun maailmassa tapahtuu uutisoitavia asioita, on luonnollista, että ne raportoidaan ihmisille mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti. Tällaisissa tapauksessa perinteinen uutiskerronta hoitaa tiedonvälityksen featurea paremmin. Tämä ei silti estä sitä, että toimittaja lähtisi tutkimaan samaa uutisaihetta ja taustoittamaan sitä pitkäksi kerronnalliseksi jutuksi. Kerronnallisten keinojen käyttämiseen on kuitenkin oltava riittävästi aikaa, muuten saatetaan ohittaa journalistiset periaatteet.

Tavallaan mä nään et se sopii ihan kaikkeen. Meillä oli niinkun jossain vaiheessa [...] sellainen kilvoittelu, kuinka tylsästä aiheesta me pystytään tekeen kiinnostava juttu. [...] me tehtiin [...] leikkisellä rakenteella juttu tasaverotuksesta, jossa meillä oli leipätekstiä, [...] mutta sitten teksti jakautui alaviitteisiin [jossa] selitettiin termistöä [...]. (T1)

[...] kyllä se sopii kaikkiin sellaisiin asioihin, joissa täytyy selittää joku asia joka ei voi alkaa uutisella [...]. (T3)

Ei ole aihepiiriä, mihin se ei sopis, mutta [...] sitä ei pidä tehdä, jos siihen ei oo aikaa riittävästi. [...] siitä saattaa tulla [...] päälle liimattua ja vedellä ohi tiettyjen journalististen periaatteiden. (T7)

[...] ja sit ehkä mitä kuivempi ja tylsempi aihe, sen enemmän se hyötyy siitä [kerronnallisista keinoista]. Et en mä nää et on jotain tiettyä aihetta [mihin lajityyppi erityisesti sopii]. (T2)

Toimittaja T4 puolestaan painotti, että on enemmän aihealueita, minkä kertomiseen feature ei sovi kuin mihin se sopii. Hänestä useimmista aiheista on järkevämpää kirjoittaa juttuja niin sanotun perinteisen journalismin keinoin, kuten uutisia, haastatteluja, taustoituksia ja analyyyseja, kuin pyrkiä kirjoittamaan aiheesta featurea.

Haastatteleman toimittajat voivat hyvin pitkälle itse valita, mistä aiheista he featurea kirjoittavat, mikä kertoo pitkästä urasta ja vakiintuneesta asemasta feature-toimittajana. He kokivat, että oma kirjoitustyyli, erikoistumisalue ja omat mielenkiinnon kohteet rajaavat sitä, mistä aiheista he featurea ja reportaaseja kirjoittavat. Reportaaseja kirjoittava haastateltava T6 luonnehti tyyliään impressionistiseksi, joka sopii dramaattisiin aiheisiin. Haastateltava T3 puolestaan totesi erikoistuneensa kirjoittamaan reportaaseja ei-dramaattisista aiheista. Hän kertoi kirjoittavansa pääosin arjesta, tavallisista asioista ja ihmisistä. Moni haastateltavista korosti, että oli jutun aihe mikä hyvänsä, hyvässä featuressa on aina jokin metatason tema, vaikka itse juttu olisi aiheeltaan hyvinkin konkreettinen tai arkinen. Tällaisia metatason teemoja ovat esimerkiksi sota, katastrofit, kuolema, yksinäisyys, ilmastonmuutos, vanheneminen ja uskonto. Muutama koki,

että featurea käytetään aivan liian vähän jokapäiväisten yhteiskunnallisten aiheiden, kuten talouden, kaupan ja politiikan, käsittelemiseen. Juuri tämän kaltaisissa aiheissa, jotka eivät välttämättä ole kovin mediaseksikkäitä, kerronnallisten keinojen käytön hyöty lukijalle korostuisi.

[...] se sopii mulla niinkun parhaimmillaan [...] semmoisiin tilanteisiin, jossa [...] katastrofi on niin iso, että se on a) jossain määrin puheenaihe jo täällä [...] ja sit b) et siinä on yleismaailmallisesti jo niin paljon sellaista kärsimystä [...] joka koskettaa ihmisiä riippumatta siitä, tuntee ne [lukijat] sitä kulttuuria. (T6)

[...] sitä jotenkin pyrkii valitsemaan sellaisia aiheita, joista lukija vois löytää [...] jonkun isomman asian, [...] tää [...] käsittelee kuolemaa ja tää käsittelee sotaa ja uskontoa. Ja sitten tää tällaista köyhyyttä ja pohjoisen ja etelän välistä vastakkainasettelua ja lääketieteellisyyttä. (T4)

[...] se [narratiivinen journalismi] sopii mun mielestä juuri tämmöisiin aiheisiin, mitä mä oon käsitellyt, kuten globalisaatiokysymyksiä, [...] ite oon käsitellyt kaivostoimintaa ja muovikenkiä [...]. Maailmantalous, ylipäänsä talous, mun mielestä sitä käytetään aivan liian vähän [...]. Mä itse koen ainakin kiinnostavammaksi ja hedelmällisemmäksi aihepiirit, joista on tehty aika vähän narratiivista journalismia, mutta jotka on semmoisia hyvin konkreettisia, nykyajan elämän pohjavirtoja, joita me harvoin ajatellaan. (T5)

[...] jos nyt ajatellaan politiikkaa ja taloutta, sehän on hirveän hyvä, jos niitä pystyy tekemään reportaasin keinoin. (T3)

6.1.3 Lukijan tärkeys

Lukijaa pidettiin tärkeänä, sillä kuten haastateltava T4 totesi, ”jos ei ole lukijaa, ei ole journalismiakaan”. Suurin osa haastatelluista toimittajista ei kuitenkaan kirjoittaessaan kertonut ajattelevansa mitään tiettyä lukijakuntaa, jota he jutulla pyrkivät puhuttelemaan. Käsitteet lukijasta tuntuivat ennemminkin olevan sidoksissa mediaan, johon he kirjoittavat. Suurin osa haastateltavista tuntui ajattelevan, että lukija kuuluu median vakiintuneeseen kohderyhmään, joka puolestaan hahmotettiin jonkinlaiseksi yhtenäiseksi massaksi. Sen sijaan että haastateltavat kirjoittavat juttuja silmälläpitäen jotain tiettyä lukijakuntaa, he ovat sisäistäneet lehden kohderyhmän ja oppineet lehden oman puhutavan tai tavan puhutella lukijaa. Lisäksi he sanovat pyrkivänsä kirjoittamaan niin, että eivät sulje mitään lukijaryhmää ulkopuolelle, erityisesti jos kyse on laajalevikkisestä joukkoviestimestä. Sen sijaan erikoisaikakauslehdellä on viestimenä rajatumpi kohderyhmä, ja tekstin ei tällöin toimittajien mielestä tarvitse aina välttämättä koskella isoja lukijaryhmiä.

Jos on kirjoittanut vaikka johonkin Imageen, niin on voinut ajatella, että tän ei tarvi olla niin ymmärrettävä niin isolle ryhmälle [...]. (T7)

[...] pyrin kiinnittämään huomiota siihen, että tää juttu ei sulje jotain lukijaryhmää pois jutusta sen takia, että siinä satuttais vaikka puhuttelemaan lukijaa jollain tavalla iän kautta [...]. (T1)

Musta se riippuu lehdestä [kirjoitanko juttua silmälläpitäen tiettyä lukijakuntaa JK], silloin kun on lehdessä töissä, niin se tulee aika automaattisesti. Silloin kun olin [xx-lehdessä] se ei ollut niin että ajattelin [...] lukijaa vaan pikkuhiljaa oli oppinut [kyseisen lehden] äänen tai tavan tehdä, niin sitten oli tavallaan sen lehden edustaja. (T2)

Kohderyhmän ajattelemisen näyttää olevan myös lajityyppisidonnaista. Toimittaja T2 kuvaili, että featurea kirjoittaessa kuvitteellinen lukijakunta tai lehden kohderyhmä on pään sisällä, fiktiota kirjoittaa ikään kuin itselleen tai kustannustoimittajalle ja mielipiteelliset kolumnit ylipäättään toimivat hänestä paremmin, jos ei mieti lukijakuntaa lainkaan. Tekstin ymmärrettävyys koettiin tärkeäksi.

[...] meidän täytyy lähteä siitä, että se on massayleisölle tarkoitettu lehti. Se rajoittaa meidän aiheita ja asiat ei voi olla liian vaikeita, jos on liian vaikea aihe, se pitää yrittää tehdä helposti lähestyttäväksi aiheeksi. (T4)

En ajattele kohdeyleisöä niin kauheasti, mut [...] kun kirjoittaa, näis eri [journalismin] lajeissa on selvempi se, että on joku tietty lukijakunta tai et kaikkien pitää ymmärtää, pitää kirjoittaa auki asiat tosi paljon enemmän. (T2)

Se riippuu kovasti [...] mediasta, mutta en mä ihan hirveesti sitä lukijakuntaa ajattele. [...] mulla on se perusajatus, että toimittajan pitäis selvittää itselleen tosi vaikeita asioita, [...] ja sitten vaan avata ne semmoiseen muotoon, että hyvin tavallisetkin lukijat ymmärtää. (T5)

Journalistiikan opiskelijoille on vuosikymmeniä opetettu, että tekstin on oltava ymmärrettävää myös ”Pihtiputaan mummolle”. Kuten edellä olevista lainauksista voi päätellä, näin ajattelivat myös tämän tutkimuksen haastateltavat – yhtä toimittajaa lukuun ottamatta. Haastateltava T6 ei ajattele lukijaa kirjoittaessaan, ja hänestä tekstin yksinkertaistaminen suurelle massalle on lukijoiden aliarvioimista. Hänestä jutun on syytä olla autenttisen oloisille myös niille ammattilaisille, joita juttu käsittelee.

Jos mä teen sairaalasta jutun, niiden lääkärin ja hoitajien ei saa kokea olonsa kiusaantuneeksi sen vuoksi, että on yksinkertaistettu asioita maallikolle vaan sen pitää tuntua aidolta, uskottavalta ja autenttiselta myöskin sille ammattilaiselle. Eli mä verisesti vastustan sitä kummallista suomalaista traditiota, jossa yritetään tehdä jollekin mökin mummolle näitä juttuja. (T6)

Mitä tulee lukijoiden ajattelemiseen, yksi haastateltavista poikkesi muista. Haastateltava T3 miettii hyvin paljon lukijoita kirjoittaessaan. Kun hän kirjoittaa, hänellä on mielessään jokin tietynlainen ihmistyyppi tai henkilö. Hän haluaa usein provosoida lukijaa ja todistaa heille

jutullaan esimerkiksi jonkin yleisesti hyväksytyin asian vääräksi. Lisäksi hän pyrkii puhuttelemaan lukijaa. Tällaisen kerronnallisen puhetoiverin tai lukijoiden puhuttelun käyttö nykyreportaasissa on tyylikeino, jolla on selkeä yhteys varhaisiin matkakertomuksiin (ks. luku 3). Kyseisestä haastateltavasta myös lukijoiden osallistaminen on hyvin tärkeää, ja hän kertoo saavansa paljon postia lukijoilta jutun ilmestymisen jälkeen.

[...] tärkein juttu miks mä haluan kirjoittaa [...] on se, että ihminen lukiessaan ajattelee, että minä, miten mun elämässäni tää asia meni. Joskus mä kirjoitan sen ihan suoraan sinne, miten sinun kohdallasi, ootko koskaan ajatellut. [...] tulee ihan hirveästi postia ja ihmiset vastaa siihen. (T3)

Muut haastateltavat eivät harrasta vastaavaa lukijoiden osallistamista, mutta haastateltava T1 kertoi pohtivansa sitä paljon. Hän oli sitä mieltä, että aikakauslehtien pitäisi pyrkiä toteuttamaan erityisesti laajat juttukokonaisuudet siten, että niille rakennettaisiin yleisöä jo ennen jutun ilmestymistä. Näin jutulle luotaisiin odotusarvoa ja sitä olisi odottamassa valmis lukijakunta, joka olisi kenties antanut itse juttuunkin jonkin verran panosta. Vastaavasti jutun ilmestyminen ei olisi mikään päätepiste, vaan keskustelua pitäisi pyrkiä jatkamaan. Tällaisen toiminnan mahdollistaa esimerkiksi lehden toimituspäällikkönä toimiminen, mutta yksittäisen vapaan toimittajan on hänen mielestään vaikeampaa rakentaa jutulle tällaista elinkaarta. Tällöin kysymys lukijan osallistamisesta jää siihen, haluaako toimittaja aktivoida lukijoita tavalla tai toisella selvästi näkökulmitetulla jutullaan.

Suurin osa haastateltavista koki lukijoiden osallistamisen featurissa vaikeaksi ja jopa kyseenalaiseksi. Jutuista saattaa tulla toimittajalle jonkin verran palautetta, mutta sitä he eivät kokeneet varsinaisena osallistamisena. Toisin kuin kolumnit, toimittajan T5 mielestä lukijat ottavat feature-jutun enemmänkin totuutena kuin keskustelupuheenvuorona, vaikka juttu kolumnin tavoin sisältäisi hyvin selkeän näkökulman. Lukijoita voidaan osallistaa siten, että heiltä pyydetään esimerkiksi mielipiteitä aiheista, joista he ovat kiinnostuneita. Esimerkiksi *Olivia*-lehden verkossa toimivassa *Oma-Oliviassa* lukijat ovat mukana ideoimassa juttuaiheita, haastateltavia ja kuvia. Tällainen osallistaminen herätti kuitenkin kahdessa toimittajassa ristiriitaisia tunteita, toisessa heistä jopa ärtymystä. He ymmärtävät ja myöntävät sen, että lukijat haluavat osallistua lehden tekoon, mutta haastateltavien mielestä ammattilaisten tehtävänä on tehdä lehteä ja yllättää lukijat.

Se on vähän vaikee se lukija osallistaminen, on oppinut tiettyjä asioita [...], miten lukijat haluaa osallistua, et kun toisaalta ne haluaa tulla yllätetyiksi ja haluaa että ammattilaiset tekee sen ja aikakauslehdenkin pitää olla ihana yllätys, [...], ei ne halua tehdä sitä toimittajan työtä, mut on ne kiinnostuneita tietyistä jutuista. (T7)

Musta se on ihan sietämätöntä, kun mä luen jotain arvostamaani julkaisua ja sit ne yrittää koko ajan nöyristellä mulle, että te lukijat parhaiten tiedätte, että ei, en tiedä, vaan mä haluan että te teette mulle valmista, en mä rupee teille hommiin. (T2)

6.2 Kerronnallisuuden hyödyt ja haitat

Toimittajat puhuivat featuresta faktan kirjoittamisena fiktion keinoin. Millaista fiktion keinojen käyttämistä lajityyppi toimittajien mielestä sitten mahdollistaa? Entä mitä erityistä hyötyä niistä toimittajien mielestä on lukijalle? Ja voiko niistä olla jotain haittaa?

Kerronnallisuus ei ollut kenellekään haastateltavista itsetarkoitus, vaan se nähtiin hyvänä keinona tehdä vaikeista ja abstrakteista asioista ymmärrettäviä. Myöskään jutun pituus ei ole featuressa itseisarvo, mutta toisaalta pituus sallii asioiden perusteellisen puimisen.

Feature-jutuissa on mahdollista ottaa sellaisia kerronnallisia vapauksia, mitä uutisessa ei voi käyttää, vaikka uutisessakin haasteltavien mielestä yhä enemmän hyödynnetään kerronnallisuutta. Yksi tällainen on kronologian ja aikarakenteiden hyödyntäminen. Siinä missä uutisessa on edelleen syytä kertoa tärkein asia ensin, feature-juttu voi alkaa kronologisesti alusta tai vaikka tarinan lopusta, josta sitä lähdetään purkamaan auki. Kronologiaa haastateltavat kertoivat hyödyntävänsä paljon featureissa ja reportaaseissa. Lisäksi toimittajat korostivat niin sanottua kohtauskirjoittamista, eli elokuvasta tuttua ”sceneä”, sekä juonta, vaikka kaikki toimittajat eivät näitä samoja termejä välttämättä käyttäneetkään. Lisäksi featuressa jutun päähenkilöt ovat olennaisia. Jutun rakenne ja tekstin rytmi koettiin erittäin tärkeäksi niin featuressa kuin sitä selvärajaisemmassa reportaasissa. Niiden avulla rakennetaan dramaturgiaa, jonka puolestaan ajatellaan pitävän lukija otteessaan.

Rakenteen miettiminen on tosi tarkkaa tietoista hommaa. (T2)

Tyypillisesti tällainen juttu muodostuu yksittäisistä jaksoista, joissa [...] jokainen jakso on oma sisältökokonaisuutensa, joka vie tarinaa [...] ikään kuin pala palalta eteenpäin, se saattaa syventää sitä ja tuoda myös uusia näkökulmia [...]. T1

Aika paljon sellaisessa journalismissa, mitä ite oon tehnyt, enemmänkin lainataan elokuvakerronnan ja käsikirjoituksen puolelta, että rakennetaan enemmänkin [...] kohtauksia [...]. (T7)

[...] mä yritän hakea siihen [juttuun] päähenkilön tai päähenkilöt ja ne asiat tapahtuu kohtauksittain, ja mä hyödynnän kronologiaa tosi paljon [...]. (T4)

Mä ymmärrän narratiivisuuden itse henkilökohtaisesti niin, että siinä pitäis olla juoni ja siinä pitäis olla henkilöitä ja niitä henkilöitä pitäis mennä niin lähelle, niitä pitäis seurata ja tarkkailla niin kauan että niistä [...] löytyy niiden omat ajattelutavat ja reaktiot. (T5)

Haastateltava T3 koki, että kaunokirjallisuuden tavoitin reportaasi mahdollistaa erilaisten tasojen luomisen tekstiin.

On olemassa aina sellainen pintataso, pintatarina, mikä kerrotaan, ja sitten se, jota oikeasti kerrotaan. [...] pitää olla joku aihe ja siinä alla oleva joku syvempi juttu. [...] mä sanon sitä sellaiseksi kubistiseksi kerronnaksi, eli koko ajan se vaihtelee mitä sä kerrot, et sä puhut nyt tästä, sit yhtäkkiä sä puhutkin siit samasta asiasta sata vuotta aikasemmin [...].[...] pitää olla iso ja pieni, kevyt ja painava, hauska vakava, ja koko ajan kun teksti uhkaa mennä vakavaan tai painavaan, sit sun pitää katkaista. (T3)

Olen tuonut jo edellä esiin sen, että ollakseen narratiivinen tekstin ei tarvitse olla kirjoitustyyliään kaunokirjallista. Moni haastateltavista totesikin, että kaunokirjallinen tyyli ei ole heidän vahvuutensa. Yhteistä kaikille haastateltaville oli, että he pyrkivät mahdollisimman selkeään, kevyeen ja ymmärrettävään tekstiin. Kerronnallinen tyyli rakennetaankin featureen enemmän muiden kuin tekstillisten keinojen avulla. Silti tekstin ei tarvitse olla tylsää. Feature ja reportaasi mahdollistavat oman persoonallisen kirjallisen tyylin. Haastateltava T3 kertoi hakevansa vaikutteita kirjoittamiseensa kaunokirjallisuudesta, erityisesti kirjailija Veijo Mereltä. Hänen mielestään tekstin pitää olla niin konkreettista, että se kolisee. Toimittaja T6 pyrkii lakonisuuteen ja riisumaan tekstistään turhat sanat ja adjektiivit.

[...] sä voit featurissa herkutella vanhahtavalla sanalla mut sä et voi työntää sitä uutiseen. [...] Jos mä jotain inhoan niin sameaa ja sumeaa [...]. Mä inhoan sellaisia lauseita, jotka ei oikeasti tarkoita mitään. Veijo Meri on just tää, Meren jokainen lause on kuin tiiliskivi. (T3)

Editoijan rooli näyttäytyy lajityypissä erityisen tärkeänä. Featuren kirjoittaminen ei ole sooloilua. Vaikka juttu henkilöityy vahvasti sen kirjoittajaan, kyse on aina monen tekijän summasta. Editoijan tehtävänä on saada jutusta sujuva ja selkeä esimerkiksi kirkastamalla jutussa olevaa ajatusta ja muokkaamalla kieltä. Lisäksi hän auttaa rakenteiden miettimisessä ja jutulle olennaisten aloitus- sekä lopetuskohtauksen valitsemisessa. Haastateltava T5 totesi, että iso osa editointia on etsiä jutusta kohtia, joissa lukija voi pudota kärryiltä. Hän puhuu editorin kanssa jutusta jo ennen kuin aloittanut sen kirjoittamisen. Haastateltava T1 kertoi aina pyrkivänsä rohkeaan kirjalliseen tekstiin ja luottaa editoriin, jos teksti on vaikeaselkoinen.

Narratiivisessa journalistisessa kirjoittamisessa on tyypillistä kaunokirjallisuudesta tuttujen epäsuoran kerronnan ja dialogin käyttäminen. Siinä missä perinteiselle uutisjutulle ovat

luonteenomaisia haastattelusitaatit johtolauseineen, featuressa sitaatit kirjoitetaan usein epäsuoraksi kerronnaksi. Toimittajat kokivat, että dialogi tekstissä on aina tehokkaampaa kuin haastattelusitaatit. Tällöin syntyy illuusio siitä, että tekstiä lukiessaan ihminen ikään kuin seuraa näytelmää – tai viihdyttävää fiktiivistä tekstiä. Journalistisessa tekstissä dialogin tuottaminen on vaikeaa, eikä aina edes mahdollista. Harvoin toimittaja pystyy olemaan vain ulkopuolinen tarkkailija ja taltioimaan juttuun tarkoitettujen henkilöiden puhetta ilman väliintuloa. Toisin kuin fiktiossa, toimittaja ei voi myöskään ohittaa journalistisia periaatteita ja mennä toimijoiden päin sisään keksiäkseen dialogia. Toimittajat kuitenkin löytävät dialogin aikaansaamiseksi keinoja. Esimerkiksi haastateltava T4 kertoi hyödyntäneensä yhdessä jutussaan aiheesta taltioituja videoita, josta hän sai mukaan dialogia.

Haastatteluissa korostui kerronnallisten tekstien subjektiivisuus. Featuressa näkökulman valinta koettiin korostuneemmaksi kuin esimerkiksi uutistekstissä, mikä tekee jutusta uutistekstiä subjektiivisemmän. Subjektiivisuus ei silti vapauta journalistia referentiaalisuuden velvoitteesta. Vaikka teksti on puettu kerronnalliseen muotoon, itse tarinan ei ole tarkoitus korostua sieltä ylitse sen, mitä jutulla on tarkoitus viestiä. Tästä syystä toimittajan on aina kyettävä kontekstoimaan jutun tarina ja asettamaan se oikeisiin mittasuhteisiin, jotta lukija saa ymmärryksen jutun aiheesta, sen teemasta ja painoarvosta. Haastatteluista ilmeni, että tarina ei ole koskaan itse tarkoitus, vaan se valjastetaan aina osaksi muuta tarkoitusta, kuten esimerkiksi välittämään alaluvussa 6.1.2 mainittuja metatason teemoja. Vaikka kirjoittaja pyrki välttämään tulkintojen tekemistä, jo aiheen ja näkökulman valinta sekä rajaus tekevät jutusta subjektiivisen. Haastateltava T1 korosti, että feature-tekstit ovat tosia subjektiivisessa mielessä. Hän pyrkii itse välttämään tulkinnan, että tarjoaisi ainoan oikean näkökulman.

Myös se, miten kirjoittaja asemoi itsensä tai tekee itsensä näkyväksi tekstissä, tuottaa juttuun subjektiivisuutta. Moni haastateltava puhui tässä yhteydessä kerronnan sävystä tai kertojan äänestä, joka luotsaa lukijaa tarinassa eteenpäin. Kertojan äänessä he korostivat sen luotettavuutta. Kertojaa ei kuitenkaan haluttu sekoittaa minä-kertojaan, jota esimerkiksi haastateltavan T2 mielestä käytetään paljon perusteetta. Kertojan ääni mahdollistaa juttuihin myös tietynlaisen heittäytymisen. Kertojan äänen tai omanlaisensa kerronnan sävyn saaminen juttuun koettiin myös vaikeaksi ja joksikin, mikä toisilla löytyy luontevasti jutusta toiseen mutta jota toinen joutuu hakemaan joka jutussa.

[...] mä pidän erillään kirjoittajapersoonan, joka esiintyy tekstissä ja kirjoittajan itsensä.
[...] ehkä se [kertoja] [...] antaa mahdollisuuden heittäytyä tekstiin vahvemmin kuin se olisi mahdollista, jos hän olisi siinä oikeana minänä. (T1)

[...] kertojan ääni on sellainen host, että lukijan pitää luottaa että tuo tietää mihin me ollaan menossa, että se vie mua kädestä pitäen ja se fiilis tulee varmaan siitä, että se on vahva ja tietävä se ääni. (T2)

Toimittajat kokivat, että kerronnallisten keinojen käytöstä on hyötyä lukijalle. Kerronnallisesti muotoiltu juttu herättää tunteita ja samaistumista ja niiden avulla lukija jaksaa lukea pitkänkin artikkelin. Lisäksi se, että vaikeaselkoinen tai abstrakti aihe puetaan kerronnalliseen muotoon, helpottaa lukijaa omaksumaan asian ja lisäksi viihtymään tekstin parissa viimeiseen pisteeseen asti. Parhaimmillaan kerronnalliset keinot vievät journalismia keskustelelevampaan suuntaan, kuten haastateltava T1 totesi. Haastateltavan T4 mielestä fiktion tehokeinoja hyväksikäyttäen kirjoitetut jutut saattavat myös vedota myös sellaisiin ihmisiin, jotka eivät normaalisti lue niin paljon.

Toimittajan vaikein tehtävä on saada ihminen lukemaan, [...] ja kun on saanut [lukijan] huomion, pitää se huomio, ettei se lopeta sitä kesken kaiken. [...] pitkässä jutussa on loputtomasti kohtia, missä sen voi jättää kesken, et jos se yhtään lässähtää. (T4)

Et jos mä pystyn käsittelemään jonkun hankalan tai vähän tylsän aiheen dekkarimaisesti niin et se sais enemmän lukijoita. Ja just sen takia, että se olis a) helppo lukea ja b) koukuttava. (T4)

Kerronnallisuuden avulla juttuun voidaan tuoda myös enemmän sävyjä kuin uutiseen, jolloin lukija pystyy muodostamaan aiheesta oman tulkintansa.

Paljon siitä palautteesta, mitä mä saan, on sen tyyppistä, että ”niin, että eihän se nyt ollutkaan mitä sen uutisjulkisuuden perusteella oli ajatellut”, [...]. Asiat ei ookaan niin yksinkertaisia tai niin yksiselitteisesti hyvää ja pahaa. (T4)

Kerronnallisuutta on viime vuosina ’hypetetty’ paljon, mutta sillä on myös kääntöpuolensa. Paitsi että kerronnallisia keinoja on osattava käyttää oikein ja kirjoittamiseen on varattava riittävästi aikaa, kerronnallisuus ei haastateltavien mielestä itsessään pelasta huonoa tekstiä. Lukijat eivät ole tyhmiä, vaan tunnistavat ”päälle liimatun narratiivisuuden”, kuten T6 totesi. Huonosti kirjoitettu feature voi haastateltavan T1 mielestä myös olla manipulatiivinen. Huonosti toimitettujen ja manipulatiivisten juttujen vuoksi medialla on potentiaalinen riski menettää lukijansa. Aikakauslehdessä on huomioitava lehden kokonaisuus ja kerronnallisuutta on osattava käyttää harkitusti. Jos lehden jokainen juttu on kirjoitettu kerronnallisesti, lehti voi toisteisuudessaan olla luotaantyöntävä ja raskas. Tällöin, kuten haastateltava T4 muotoili, voi olla raikasta lukea välillä perinteisiä uutisia. Ongelmallista on myös, jos toimittaja polkee

journalistisia periaatteita ja hutiloit. Jos toimittaja kirjoittaa jutussaan, että aurinko paistaa, sen on oikeasti täytynyt paistaa. Myös kerronnallisessa jutussa lukijoiden täytyy voida luottaa siihen, että toimittaja on tarkistanut kaikki faktat.

Tarinallisuus on myös lyönyt itsensä läpi niin vahvasti yhteiskunnassamme, että sen avulla myydään yhtä ja toista. Kaksi haastateltavaa mainitsi Juhana Torkin teoksen *Tarinan valta*, joka julistaa tarinan merkitystä yrityksen menestyksen rakentajana.

Niistä tarinoista on ruvettu puhumaan viime vuosina ja se vähän harmittaakin, koska mä ajattelen, että se mitä mä yritän tehdä, se ei liity millään tavalla niihin tarinoihin, joista Juhana Torkki puhuu mainonnassa ja politiikassa, [...]. (T4)

[...] nythän tässä on ollut tää iso keskustelu sen Torkin kirjankin jälkeen sen tarinallisuuden vähän niin kuin manipulatiivisesta käytöstä. [...] toimittajatkin on perustanut kaikenlaisia sisältömarkkinointifirmoja, joissa ne kaikki puhuu siitä, että ne käyttää tätä tarinallisuutta. (T5)

Myös poliitikot ja kaupalliset yritykset ovat siis oppineet tarinoiden voiman ja tarjoavat valmiita vetävästi kirjoitettuja tiedotteita medialle, jossa ne saattavat mennä läpi sellaisenaan. Tällaista tosin haastateltavan T5 mielestä näkyy enemmän uutispuolella kuin esimerkiksi aikakauslehdissä.

Kerronnallisuus tuntuu vetävän lukijoita niin paljon, että sitä yritetään väkisin ujuttaa myös uutiseen, vaikka se ei toimittajien mielestä siihen aina sovikaan. Siinä missä aiemmin uutinen sisälsi pelkät faktat ja kainalojutussa oli kokija, nyt pääjutussa on kokija ja kainalossa faktat, ja näin yksittäiset tunteet ottavat tiedon paikan. Tämä on haastateltavan T2 mielestä ongelmallista, koska uutistoimituksissa ei välttämättä ole kerronnallisen kirjoittamisen osaamisperinnettä. Tähän myös Maria Mäkelä (2014) viittasi kritisoidessaan narratiivisuuden käyttämistä maneerimaisesti jutussa kuin jutussa (ks. luku 2.2.2). Eri juttutyypeillä on omat vahvuutensa, ja kaikkia juttutyyppejä tarvitaan. Esimerkiksi toimittajasta T3 perinteinen käännetty pyramidi toimii uutisessa paremmin kuin kerronnallisten keinojen käyttö.

Yksittäiset tarinat nousee [...], yksittäiset tunteet ottaa tiedon paikan ja sitten yksittäiset tarinat korostuu yhteiskunnallisen ison kuvan perusteella. (T2)

Sellaisissa toimituksissa, joissa ei oo kauheasti osaamista ja perinnettä, miten [narratiivisuutta, JK] tehään, ja otetaan vain ne keinot käyttöön, mutta ei mietitä, mikä olikaan tää journalismin perustehtävä [...]. (T2)

Mä suhtaudun hyvin epäluuloisesti tähän muodikkaaseen puheeseen, että meidän pitäisi saada kerronnallisia keinoja uutisten välittämiseen. Mä haluaisin tietää minkälaisia ne on, mä en oo kauheen montaa hyvää esimerkkiä nähnyt. (T3)

Ja ihan tällöinen päivittäisuutinen, siellä on niin harvoin aikaa mihinkään sellaiseen, niin siinä ne lopputulokset saattaa olla sellaisia, et ne syö sitä uskottavuutta. (T7)

6.3 Yhdysvaltalaisen vai suomalaisen perinteen jalanjäljillä?

Kun haastateltavat pohtivat kirjoittamaansa lajityyppiä laajemmassa kulttuuristen tekstimuotojen kentässä, harva yhdisti ne spontaanisti suomalaisiin (saatikka ulkomaisiin) matkakertomuksiin. Haastateltavista muutama kuitenkin näki nykyreportaasissa linkin esimerkiksi Juhani Ahon reportaasiperinteeseen, varhaisiin matkakertomuksiin ja varhaisten kulttuurintutkijoiden teksteihin.

[...] meillä on näitä narratiivisia tietotekstejä, itse asiassa niitä on nää kulttuurintutkijat kirjoittanut aika paljon. Meillähän on ihan mielettömiä matkakuvauksia tuolta 1800-luvulta ja Siperiasta ja Karjalasta, että nehän on sitä lajityyppiä jos mikä. Mutta sitten myös tällöiset varhaiset kulttuuritutkimukset, etnografiset tekstit [...] jotka kestää aikaa ihan erilailla kuin jotkut aika nopeet politiikan uutisoinnit tältä päivältä. (T5)

[...] eihän se [reportaasikirjoittaminen] tyhjästä ole tullut ja Päivälehti perustettiin niin siinähän oli varsin paljon reportaaseja ja tällaisia kirjallisia, jopa novelleja. [...] ilman muuta tällainen perinne on ja matkakertomus on tietysti ihan luonteva sellainen, [...]. (T3)

Sitten taas siin Maria Lassilan väikkärissä hän lähti Päivälehestä ja Juhani Ahoista. Ja mun mielestä jenkeissä matkakertomuksia ja muistelmia pidetään tällöisen kaunokirjallisen journalismin alalajeina [...]. (T4)

Pääosin haastateltavat yhdistivät oman kerronnallisen feature-kirjoittamisen kuitenkin yhdysvaltalaiseen narratiivisen journalismin perinteeseen. Heidän mukaansa Yhdysvallat on kiistaton edelläkävijä lajityypissä.

[...] ihan suoraan menee 40-luvun, ehkä 30-luvun amerikkalaiseen journalismiin nää mun tietyt keinot, mitä mä käytän. (T6)

[...] Amerikastahan se meille annettiin [...]. Tosin [Long Playssa] oli Pieni journalistipalkinto -ehdokkaana Juhani Aho, [...] mutta sitä nykymuotoista, kyllä mä nään, että se on jenkeistä kollegoilta tullut. [...] Mä jotenkin automaattisesti ajattelen, että jenkit eikä niinkään pitkä linja Juhani Ahoon. (T2)

[...] musta olis aika juhlaa, et olis joku linkki 1800-luvulta lähtevässä perinteessä, nii en mä sitä ehkä nää [...]. (T1)

Long Playlla oli vuonna 2014 Pieni journalistipalkinto -ehdokkaana myös toimittaja Veikko Ennala¹¹ (1922–1991), jolle palkinnon myönnettiin. Haastateltavan T2:n mukaan oli kiinnostavaa, että Ennala ei elämäkerturinsa mukaan ollut tietoinen amerikkalaisesta narratiivisen journalismin perinteestä:

[...] että se [Veikko Ennala] on täällä ihan omillaan tehnyt sen tyyppistä tekstiä eikä ollut seurannut, mitä Amerikassa tapahtuu [...]. Se oli musta tosi yllättävää, että ai jaa, se keksi sen itse. (T2)

Varsinaisen narratiivisen journalismin alkutaipaleen haastateltavat näkivät alkaneen Suomessa 1980-luvulla. Lajityypin nousu liittyi haastateltavan T5 mielestä vahvasti city-kulttuurin nousuun, nuorten epäpolitisoitumiseen sekä vaihtoehtoliikkeiden ja vihreyden kasvuun. 1980-luvulla perustettiin muun muassa *Image* ja *City*, jotka ottivat mallia yhdysvaltalaisesta narratiivisesta journalismista, ja tyyli murtautui hiljalleen valtajulkisuuteen 1980–90-luvun taitteessa. Myös *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä* alettiin varhain kirjoittaa featurea. Näin tietyt suomalaiset viestimet ovat osaltaan raivanneet tietä ja vaikuttaneet maamme muihin viestimiin.

Toki meillä on aina ollut kertomusmuotoisuutta jutuissa, mut se mikä tuli 80-luvulla oli [...], että sitä ruvettiin tekeen tietoisesti ja katsomaan ulkomaisia esimerkkejä ja kirjoittamisoppaitakin, ja samaan aikaan semmoinen rutiininomainen uutisjournalismi oli yhtäkkiä tullut tiensä päähän. (T5)

[...] amerikkalaisia luettiin siinä vaiheessa tosi paljon, New Yorkeria ja semmoisia, miesten elämäntapalehtiä, sehän on tullut yllättävän paljon siitä suunnasta. (T5)

[...] mä nään, että se on jollain tavalla heijastunut se mitä [Imagessa] tehtiin ylipäänsä suomalaiseen [...] feature-kerrontaan. (T1)

Haastateltavien näkemys feature-kerronnan linkistä rapakon taakse kertoo myös, että he lukevat paljon yhdysvaltalaisia medioita ja ammentavat jonkin verran myös ideoita niistä.

Mä luen tosi paljon amerikkalaista journalismia [...]. (T4)

Mä luen paljon amerikkalaisia narratiivisia tietokirjoja [...]. (T5)

Amerikkalaisia lehtiä, siellä on kuitenkin se paras. (T7)

¹¹ Ennala osallistui kilpailuun elokuussa 1966 Hymy-lehdessä julkaistulla kirjoituksellaan ”Jeesus tulee pian”. Se on posketon hulluttelu ja koskettava kuvaus yhdestä illasta ja yöstä Tampereella, mutta Long Playn mukaan samalla todiste siitä, että kaunokirjallisia keinoja hyödyntävä narratiivinen journalismi alkoi Suomessa jo paljon ennen 1980-lukua ja *City*-lehden ja *Image*n aikaa. (www.longplay.fi)

6.4 Kurkistus kristallipalloon

Tällä hetkellä media-alan tulevaisuus vaikuttaa haastateltavien toimittajien mielestä hyvin epäselvältä. Joistakin asioista he olivat silti varmoja: vaikka ala muuttuu melkoisesti, ammattitaitoisia, riippumattomia journalisteja sekä hyvin tehtyä journalismia tarvitaan demokraattisessa maassa. ”Jos journalismia ei olisi, se pitäis keksiä”, totesi haastateltava T4. Lähes kaikki haastateltavat jakoivat hänen optimisminsa, mutta synkkiäkin pilviä journalismin taivaalla nähtiin.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että lukijat kaipaavat tulevaisuudessakin hyvin tehtyä vakavaa, yhteiskunnallista feature-journalismia – samoin kuin uutisjournalismia. Vaikka kerronnallisuus tuntuu tällä hetkellä olevan muoti-ilmiö, toimittajien näkemysten mukaan se leviää entisestään eri juttutyyppeiden keinovalikoimaan. Tulevaisuudessakin tarvitaan niin lyhyitä uutisia, taustoituksia ja analyysyjä kuin pitkiä kerronnallisia feature-juttuja. Esimerkiksi haastateltava T2 ei kuitenkaan nähnyt jakoa uutis- ja ajankohtaisjournalismiin kovin selvänä. Lukijat haluavat syventyä hyvin toimitettujen pitkien juttujen äärelle, lukevat he niitä sitten perinteisestä painetusta aikakauslehdestä tai internetistä. Haastateltavien mielestä featuren erilaiset sekamuodot eli hybridit lisääntyvät. Internet julkaisualustana mahdollistaa printtiä monipuolisemman visuaalisuuden ja uudenlaiset lukijalähtöiset journalistiset kokonaisuudet. Tulevaisuudessa uutinen lähestyy jonkin verran featurea, sanomalehti alkaa muistuttaa aikakauslehteä, verkossa luetaan sekä lyhyitä uutissähkeitä että pitkiä feature-juttuja ja visuaalisuuden merkitys kasvaa entisestään.

[...] sähköinen puoli ja videokuva esimerkiksi voi aidosti rikastuttaa kerronnan tapoja, jotka on perinteisesti ollut featuressa. Varmasti tullaan näkemään kaikenlaisia hybridejä enemmän. (T1)

[...] näyttää, että näiden välillä olevat sekamuodot tulee lisääntymään, että ihan kun katsoo mitä Yleisradiokin tekee, siellä on koko ajan pidempiä ja paremmin kirjoitettuja juttuja niiden verkkosivuilla [...].[...] samaten sanomalehdet aikakauslehtimäistyvät koko ajan. (T5)

[...] tullaan lähestymään visuaalista ja liikkuvaa kuvaa ja näyttävää grafiikkaa. [...] mä luulen, että kun kuvat näkyy entistä paremmin näytöillä, ne pääsee esiin, ei enää tarvi tunkea taitossa pieniksi ja kun ne saadaan liikkeelle ja saadaan kaikki hienot systeemit, täs voi olla hirveä kasvupotentiaali. (T3)

Mutta se on ihan old school -ajatus, [...] että netissä olisi jotkut nopeat jutut ja päivälehdessä olisi jotain taustoitettavaa. Ne molemmat kuuluu molempiin [...]. (T7)

Haastateltavat uskovat, että aikakauslehtinimikkeitä ei tulevaisuudessa ilmesty yhtä paljon kuin tänä päivänä. Massamedioiden aika alkaa olla ohi. Bisnes tulee olemaan huomattavasti pienempi, kuten toimittaja T7 kiteytti. Tämä herätti toimittajissa jossain määrin ahdistusta, mutta monet haastateltavista esittivät myös ajatuksia uudenaikaisista mahdollisuuksista. Medioiden pitää kyetä perustelemaan itsensä lukijoille eri argumenteilla kuin aikaisemmin. Esimerkiksi aikakauslehtien kannattaisi keskittyä korostamaan keräilyarvoa ja asioita, jotka edustavat pysyvyyttä tai jotain ”minkä omistaminen kertoo ihmisestä”, kuten haastateltava T1 totesi. Hänestä aikakauslehdet lähestyvät tulevaisuudessa luonteeltaan kirjaa. Myös internet alustana mahdollistaa paljon. Koska esimerkiksi verkossa sivumäärä ei rajoita jutun pituutta, haastateltavan T5 mukaan printin kuolema voi jopa vahvistaa pitkän featuren asemaa. Toimittajat kokivat itsensä ensisijaisesti sisällöntuottajiksi, jotka eivät ole niinkään riippuvaisia käyttöliittymästä, joka voi aivan yhtä hyvin olla verkko. Verkko puolestaan mahdollistaa lukijoille uudenlaisten mediakokonaisuuksien kokoamisen esimerkiksi mielenkiinnon tai aiheen mukaan. Tulevaisuudessa yksittäiset jutut korostuvat ylitse yksittäisten lehtinimikkeiden.

[...] toi [toimitusten hajoaminen] näyttää aivan kauhealta [...] aikakauslehtimaailmassa, [...] se kaikki tulee ajamaan alas koko tän alan. Meille ilmestyy vaan lehtiä, yksi tai kaksi numeroa, jotka on suunnattu [...] tarkasti just tietylle segmentille, ja sit voi säilyä joku tommonen Suomen Kuvalehti tai Imagekin, Kuukausiliitteen kaltainen, mutta hyvin vähänhän niitä tulee. (T3)

[...] sisällöt eriytyy ja lukijat eriytyy, se on vähän murheellistakin [...]. (T2)

Mä en oikein osaa ajatella formaattisidonnaisesti. [...] Toivon mukaan vaikka printti kuihtuukin, jatkaa ne jutut elämäänsä siellä verkossakin. (T6)

Tavallaan se aikakauslehden paikka on vähän vaikea, muuttuaks se tavallaan albumeista sinkuiksi, kuten Long Playssa... Tämmöinen aikakauslehtikokonaisuus, mitä me ollaan totuttu tekeen, sitä tulee oleen tosi paljon vähemmän, sit se on semmoista, että jaetaan niitä parhaimpia juttuja [...] ja ihmiset kokoaa sen oman mediapalettinsa. (T7)

[...] ehkä toivottavasti tulevaisuudessa nähdään vaikkapa kuratoituja kokonaisuuksia, jotka kattaa laajasti jostain aiheesta tehtyjä uutisjuttuja ja feature-juttuja ja videoita. (T1)

Jos lehtinimikkeet ja mediat vähenevät, mitä tapahtuu toimittajille? Ainakin koveneva kilpailu tulee karsimaan journalisteja. Tällainen ’darwinismi’ aiheuttaa haastateltavan T3 mielestä sen, että kilpailun koventuessa myös keinot kovenevat, mikä voi synnyttää ”totuusskandaaleita, kopiointia ja muita rumia temppuja”. Joidenkin haastateltavien mielestä journalistin ammattitaito ja riippumattomuus jopa korostuvat tulevaisuudessa, koska journalismin rajat voivat olla vaarassa hämärtyä. Kaupallisen sisällön sekoittuminen journalistiseen sisältöön on haastateltavan

T2 mielestä iso ongelma. Voi olla, että jako niin sanottuihin yhteiskunnallisiin toimittajiin ja toisaalta kaupallisiin toimittajiin kasvaa entisestään.

Toimittajia tarvitaan samaan kuin aina ennenkin, ehkä jopa enemmän, kun on kaikenlaista julkaisua. [...] kaupallisten sisältöjen eli viestintäfirmojen pusaamat [...] tiedotteet, niin se kasvu on aivan hillitöntä. [...] mitä enemmän on tahoja, joilla on paljon rahaa ja resursseja tehdä sisältöä ei-journalistisin kriteerein, [...] sitä enemmän tarvitaan tosi perinteisiä toimittajia. (T2)

[...] mun mielestä edelleen tarvitaan sitä ammattikuntaa, [...] joka ei ole taloudellisesti riippumaton mistään [...] ja joiden ammattitaito on yksinkertaistamisessa ja pelkistämisessä ja selvittämisessä [...]. (T4)

[...] se voi olla niin, että [...] lehden muotitoimittajat työskentelee kymmenen vuoden päästä jonkun brändin omassa mediassa, jossa on sit ihan eri pelisäännöt [...]. Mut se varmaan tulee oleen iso ammatillinen identiteettikysymys, koska ne kaikki työt mitä tulevaisuudessa tulee, ne ei toimi näillä samoilla journalistisilla pelisäännöillä [...]. (T7)

Median murros karsii jyvät akanoista. Haastateltava T6 olikin huolissaan siitä, onko Suomessa ylipäättään tulevaisuudessa ammattitaitoisia journalisteja. Hänen mielestään median murroksessa on helppo moittia toimintaa tehostavia kustantajia. Journalismin tulevaisuus on hänestä kuitenkin ennen kaikkea kiinni osaavista ja aktiivisista toimittajista. Jos ammattitaitoisia toimittajia ei ole, ei ole laatujournalismiakaan. Haastateltavan T6 mielestä moni ammattitaitoinen journalisti on joutunut jättämään työpaikkansa yt-neuvottelujen seurauksena, mutta he eivät ole perustaneet mitään uutta mediaa.

Tää on niin pieni maa, [...] tääl voi oikeesti käydä huonosti silleen, että meillä ei oo kun iltapäivälehdet ja jotain, Yleisradio. [...] mutta ei paljon tarvita kun joku vakavan journalismin instituutio kaatuu, ja se on sit siinä. Ja uutta ei todellakaan tuu. (T6)

Niin ei ne [irtisanotut toimittajat JK] oo ruvennut tekeen mitään semmoista, missä niiden lahjakkuus pääsisi kukoistukseen, ei ne oo iskenyt viisaita päitä yhteen ja perustaneet jotain loisteliasta nettilehteä, [...], niin mä vaan epäilen, ettei semmoista synnykään. Ne on laskenut yhteen yks plus yks ja näkee, ettei me saada rahaa tähän, me ei saada tätä toimimaan millään, kuka maksaa meidän palkan. (T6)

Journalismin ansaintalogiikka puhutti myös muita haastateltavia. Heidän mielestään journalismia ei tulevaisuudessa rahoiteta mainosvaroin, vaan käyttäjän on maksettava journalismista. Journalistien on siis tehtävä itsensä tarpeelliseksi tuottamalla sellaista journalismia, josta käyttäjät ovat valmiita maksamaan. Myöskään pelkkä lukijoiden rahoitus riitä Suomen kaltaisessa pienessä maassa.

[...] pitkille jutuille on ihan varmasti paikkansa. [...] sit vaan pitää löytää, miten ne rahoitetaan ja mitä ollaan valmiita maksaan, et onnistuuko se näin pienessä maassa. (T7)

[...] Hesarissa, Suomen Kuvalehdessä ja Imagessa näköjään pystytään yhä tekemään, mutta totta kai se kaikessa journalismissa on, et mistä se raha sitten otetaan. Sitähän me täällä aamusta iltaan mietitään. (T2)

[...] kuvittelen, että niille, jotka näitä [kerronnallisia featureita] oikeasti jaksaa tehdä, tulee olemaan muodossa tai toisessa kysyntää ja todennäköisesti jatkossa edes pikkuisen paremmin rahoitustakin. [...] mulla on myös kuvitelma, että jotkut sanomalehdet jossain aikataulussa ottaa pikkuisen takapakkia ja käyttää vahvemmin friikkuja ja maksaa niille paremmin niinkun tän tyyppisistä jutuista, mutta saa nyt nähdä. (T5)

Featureita julkaisevan, vakiintuneessa asemassa olevan aikakauslehden parissa työskentelevät toimittajat saavat toistaiseksi keskittyä kirjoittamiseen, mutta entä vapaat toimittajat? Miten heidän on mahdollista tulevaisuudessa kirjoittaa aikaa vieviä ja työläitä feature-juttuja? Haastateltavat totesivat, että pitkistä kerronnallisista jutuista maksetaan työmäärään suhteutettuna pienempiä palkkioita kuin lyhyistä jutuista. Siksi moni vapaa toimittaja kirjoittaa monipuolisesti muitakin juttuja. Yksi mahdollisuus on tehdä lisäksi jotain aivan muunlaista työtä feature-kirjoittamisen ohella. Toimittajan T1 mielestä ansiokkaasti kirjoitetuilla feature-jutuilla on muutakin kuin rahallista arvoa: ne voivat kasvattaa kirjoittajan mainetta ja luoda kirjoittajabrändiä sekä lisätä näin vapaan toimittajan työllisyyttä. Kirjoittajabrändejä suositaan jo nyt, mutta niissä on haastateltavan T3 mielestä varjopuolensa: jutut myyvät, koska kirjoittaja on osannut brändätä itsensä, vaikka ei ehkä osaakaan kirjoittaa.

Mä oon tehnyt journalismin lisäksi myös mainostoimistokeikkaa ja luentoja ja tällaista, ja varmaan se on yksi tie. [...] kattoo vaikka Imagen nykyisiä avustajia [...], niillä on kokonaan joku toinen leipätyö, joku saattaa olla kirjailija, joku toinen on kustannustoimittaja, ja ihmiset tekee rakkaudesta lajiin [...]. (T1)

Aika moni tekee sitä, että kirjoittaa vähän sitä sun tätä, et tosi pitkät tutkivat jutut rahoitetaan sillä [...]. (T2)

Pitkät kerronnalliset feature-jutut ovat haastateltavan T5 mielestä kuin pieniä teoksia, joiden rahoitus pitää vapaan toimittajan miettiä aina juttukohtaisesti. Hänestä Suomessa myönnetään paljon säätiörahaa väitöskirjojen ja tutkimusten tekemiseen, samoin kaunokirjallisuudelle on omat rahoitusmuotonsa, mutta narratiivinen journalismi on eräänlainen väliinputoaja. Jonkin verran feature-journalismia on rahoitettu Suomessa apurahoin ja joukkorahoituksen turvin. Haastateltavien mielestä tällaiset rahoitusmuodot lisääntyvät yhteiskunnallisten ja vakavan journalismin rahoittamiseksi tulevaisuudessa.

Mä luulen, että tietyissä asioissa tulee vastaan säätiöt ja sen tyyppinen rahoitus, vakavista yhteiskunnallisista aiheista kertova feature, sille varmaan löytyy rahoittajia [...]. [...]

toimittajat joutuu tekeen tietyt isot projektinsa joukkorahoituksen turvin tai apurahoilla tai vähän omasta selkänahastaan tai sit tehdä jotain muuta siinä välillä. (T7)

No nythän jotkut säätiöt [...] on rahoittanut [...] juttuprojekteja [...]. Jenkeissä sama kuvio on toistumassa, että erilaisilla apurahoilla ihmiset tekee [...]. Niin ja näitä Touko Hujanen -tyyppisiä Uuden Maan Sanomat, kuluttajalähtöistä rahoittamista. (T4)

7 Yhteenvetoa ja tulkintaa

Haastateltavat puhuivat pääsääntöisesti pitkästä kerronnallisesta journalismista featurena, ja se näyttäytyy heidän puheidensa perusteella varsin monimuotoisena. Se voi sisältää erilaisia juttutyyppisiä, kuten reportaasia, esseitä, henkilöjuttua, ilmiöjuttua ja rekonstruktioita. Kun feature koostuu useista eri juttutyypeistä, toimittajat puhuivat myös niin sanotuista hybrideistä. Tämä termi lienee enemmänkin journalistien omassa käytössä kuin suuren yleisön tietoisuudessa. Lisäksi termin käyttö oli osin toimittajakohtaista: moni puhui featuresta, jokunen narratiivisesta journalismista ja reportaasista. Kaikki haastateltavat kokivat reportaasin yksimielisesti featuren alalajiksi, klassiseksi juttutyypiksi, jossa ollaan paikalla havainnoimassa lukijan silminä ja korvina. Tämä ei ole mielestäni ristiriidassa sen kanssa, että päädyin itse tutkimuksessa käyttämään pääosin termiä reportaasi historiallisen taustoituksen vuoksi. Vaikka valitsin käsitellä tässä tutkimuksessa featurea ja reportaasia synonyymeina, ymmärsin kuitenkin featuren reportaasia laajempänä käsitteenä.

Se, että haastateltavat määrittivät tutkimani kerronnallisen journalismin reportaasia laaja-alaisemmaksi featureksi, kieli mielestäni siitä, että lajityyppi on varsin paljon kehittynyt 1800-luvun suomalaisen reportaasin juurista ja matkakertomuksista. Ensinnäkin, toisin kuin tuon ajan reportaaseissa, nykyreportaasin tai featuren kirjoittaja ei ole pelkästään raportoimassa lukijan silminä ja korvina. Nykyreportaasi sisältää tällaisten reportaasimaisten ominaisuuksien lisäksi myös muunlaisia tarinankerronnallisia ominaisuuksia, joita olen maininnut edellä. Toiseksi nykyreportaasin toimittaja on monimutkaisten yhteiskunnallisten asioiden tulkitsija ja välittäjä. Kolmanneksi feature-nimitys kieli siitä, että lajityyppi on ottanut vaikutteita yhdysvaltalaisesta uuden journalismin ja narratiivisen journalismin perinteestä sekä keinovalikoimasta. Tämä ilmeni haastateltavien puheessa siinä, että lähes jokainen heistä korosti lukevansa yhdysvaltalaisia feature-artikkeleita ja seuraavansa sikäläistä narratiivisen journalismin keskustelua.

Lajityypin määrittelyn lisäksi haastateltavien puheissa korostui mielenkiintoisella tavalla lukija. Yhtäältä toimittajat eivät yhtä lukuun ottamatta myöntäneet kirjoittavansa juttuja silmällä pitäen jotain tiettyä lukijakuntaa, toisaalta lukijoiden tärkeys korostui monessa muussa yhteydessä. Varsinaisesti juttua kirjoittaessa lukijat tuntuvat olevan haastatelluille 'siellä jossain', eräänlainen annettu lähtökohta, sillä "ilman lukijoita ei ole journalismiakaan" (T4). Tällöin julkilausutusti lukijan ajatteleva nousi esiin ensinnäkin sen pohdintana, mikä on jutun julkaisevan median kohderyhmä. Toiseksi lukijan ajatteleva näkyi siinä, että ketään

yksittäistä lukijaa ei haluttu sulkea pois vaan jutusta pyrittiin saamaan mahdollisimman ymmärrettävä ja selkeä. Näin kirjoitettu artikkeli ei kuitenkaan tarkoita, että toimittaja aliarvioisi lukijan älykkyyden, kuten Carey (1997, 220) kritisoi lehdistön tekevän. Toimittajien mielestä ymmärrettävyys ja selkeys nimenomaisesti palvelevat lukijaa. Edellä kuvatun kaltainen ajattelu heijastuu myös Heikki Heikkilän (2001, 128–129) tutkimuksessa, jossa hän tutki toimittajien suhdetta yleisöön haastatteleamalla Savon Sanomien toimittajia. Heikkilän mukaan toimittajat haluavat pitää kiinni lukijoiden tasavertaisuudesta, ja yksi ratkaisu lukijoiden puhuttelemiseen on laskea jutun kielellistä vaatimustasoa niin, että ihan kaikki ymmärtävät sen – siitä huolimatta, että vaarana on, että jotkut lukijat jättävät jutun sen vuoksi lukematta.

Lukijoiden rooli korostui erityisesti haastateltavien pohtiessa featuren tehtävää. He kaikki painottivat, että featurea kirjoitetaan ensisijaisesti lukijoille: lukijoiden on tärkeä saada tietää yhteiskunnassa tapahtuvista asioista. Tämä on täysin linjassa Kuneliuksen (2000) määrittelemän journalismin tiedonvälitystehtävän kanssa. Haastateltavat kokivat kerronnallisen lajityypin vievän journalismia aiempaa keskusteluvampaan suuntaan, mikä on demokratian kannalta tärkeää. Tällaista journalismin keskusteluvuutta peräänkuulutti myös Carey (2003).

Myös kerronnallisuus palvelee lajityyppiin erikoistuneiden toimittajien puheissa ensisijaisesti lukijaa. Puheissa korostuivat kerronnallisuuden vahvuudet yhteiskunnallisten tärkeiden, vaikeiden ja abstraktien asioiden ymmärrettävässä selvittämisessä lukijalle. Toisaalta hyvin toimitettu kerronnallinen ja asiapitoinen feature on toimittajien mielestä parhaimmillaan myös viihdyttävä. Tästä huolimatta kukaan haastateltavista ei nähnyt lajityyppiä millään tavoin kepeänä. Ja itse asiassa jo se, miten paljon toimittajat käyttävät aikaa tiedonhankintaan ennen kuin pääsevät varsinaiseen kirjoitusprosessiin, kieliä vakavasti otettavasta, jopa tutkivasta journalismista.

Kaiken kaikkiaan kerronnallisuus näyttäytyy haastateltavien puheessa ässänä tekijän hihassa, mutta pahimmillaan se voi kuitenkin olla käteen jäävä mustapekka: jos kerronnallisuus on jutussa itsetarkoitus, sitä tulee maneeriksi, joka vie jutulta uskottavuuden ja suuntaa lukijan huomion epäolennaiseen. Kerronnallisuutta pitääkin toimittajien mielestä osata käyttää oikein, ja kerronnallisen artikkelin tekemiseen ja toimittamiseen on oltava riittävästi aikaa. Tässä piilee viestintähaaste: yhtäältä kerronnallisuus tuo journalismiin kaivattua uskottavuutta, ymmärrettävyyttä ja laatua, toisaalta taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppailevat toimitukset joutuvat tinkimään resursseista.

Niin paljon kuin lukijan rooli korostuikin haastateltavien puheessa, lukijan osallistamisen he kokivat hankalana kysymyksenä. Mitä osallistaminen oikeastaan on? Jos sillä tarkoitetaan sitä, että lukijat osallistuvat aiheiden ja näkökulmien valintaan, tämä koettiin lähinnä ärsyttävänä. Haastateltavien mielestä journalistin tehtävänä on miettiä aiheet ja näkökulmat lukijalle. Jos taas osallistamisella tarkoitetaan sitä, että lukijat lähettävät toimittajalle palautetta, koska juttu on herättänyt heissä mielipiteitä, tällaista kyllä tapahtuu jonkin verran. Toisaalta 2010-luvulla keskustelu käy vilkkaana verkon sosiaalisessa mediassa. Esimerkiksi Facebookissa ja Twitterissä jaetaan ja kommentoidaan myös journalistisia juttuja. Sosiaalisen median avulla juttu laajentaa lehdessä ilmestyneen yksittäisen jutun lukijakuntaa huomattavasti huolimatta viestimien omista maksumuureista. Niin paljon kuin media syyttää kriisistään internetiä, internet kuitenkin mahdollistaa Careyn (2003) kaipaamaa julkista keskustelua ja siten edistää potentiaalisesti demokratiaa. Lisäksi lukijoista on tullut internetin avulla uutisten lähteitä, osallistujia ja jakelijoita, Vehkoo kirjoittaa (2011, 14–15). Nähdäkseni juuri verkon sosiaalisessa mediassa toteutuu Careyn (1997) journalismille kohdistama toive ja vaade keskustelusta ja siitä, että ihmisten pitäisi informoida lehdistöä.

Mitä tulee featuren rooliin journalismissa ylipäätään, haastatellut peilasivat lajityyppiä ja sen tehtävää vahvasti muihin journalismin lajityyppihin, eritoten uutiseen, ja kokivat lajityypin täydentävän sitä. Varsinaisesti uutisen vastakohtaksi sitä ei kukaan asettanut. Feature nähtiin pikemminkin journalismin jatkumolla, sen yhtenä tärkeänä ilmentymänä ja osana, joka ei sulje muita lajityyppejä pois. Toimittajat kuitenkin kokivat uutisjournalismin välittävän maailman melko pirstaleisena ja mustavalkoisena. Haastattelupuheen rivien väleistä voi aistia kaikuja Careyn (2003) kriittisesti muotoilemasta ajatuksesta, että pystyäkseen muodostamaan jonkinlaisen kokonaiskuvan maailmasta ja nykyhetkisydestä ihmisen olisi seurattava uutisia tai jotain tiettyä uutistapahtumaa herkeämättä. Haastateltavieni mielestä feature ja reportaasi täydentävät uutisjournalismin mustavalkoista kuvaa maailmasta valottamalla esimerkiksi jonkin uutistapahtuman taustaa tai asettamalla jonkin vallalla olevan ilmiön laajempaan kontekstiin. Samalla pitkä kerronnallinen lajityyppi tuo uutismaailman mustavalkoisuuteen lisää sävyjä ja tulkintoja. Featuren avulla pystytään toimittajien mielestä kuvaamaan yhteiskunnassa tapahtuvia hitaita muutoksia ja elämän pohjavirtoja. Yleisen asian kuvaaminen yksityisen avulla on tyyppillistä featurelle, ja siksi lajityypin avulla pystytään tekemään läheiseksi ja inhimillistämään metatason aiheita lukijalle ymmärrettävästi.

Featuressa käytettävät ainekset, kuten yhteiskunnalliset aiheet, tavallisten ihmisten keskeinen rooli sekä kerronnallinen muoto, voivat nähdäkseni parhaimmillaan synnyttää Careyn (2003)

kaipaamaa runollista journalismia. Uutisen mustavalkoisuus jättää lukijan usein ymmälleen, koska uutinen ei ota kantaa asioihin eikä erittele, miltä jokin asia tuntuu tai mitä seurauksia sillä on. Featuressa toimittaja pystyy käsittelemään asiaa pintaa syvemmältä ja rakentamaan juttuunsa rohkeasti näkökulman, jopa puhuttelevaan lukijaa. Featuressa ei ole tapana hyödyntää uutisjournalismista tuttua vastuun kierron strategiaa. Jo jutussa käytettävät esitystekniset keinot, kuten dialogi ja vapaa epäsuora esitys, kielivät kirjoittajan näkökulmasta ja vastuusta, eivät vastuun kierrosta. Jos uutisjournalismi on Careyn (2003) sanojen mukaan 'pullollaan irrallisia tosioita', haastattelujen perusteella feature-journalismi tuntuu edesauttavan asioiden ja niiden yhteyksien laaja-alaista hahmottamista. Tässä piilee samalla lajityypin vaativuus. Jotta lukija saa luettavakseen vetävän ja helppolukuisen kerronnallisen artikkelin, toimittajan ja editorin on tehtävä valtavasti töitä.

Kerronnallinen lajityyppi vaatiikin toimittajilta omanlaisiaan ominaisuuksia, ja tämä välittyi myös haastateltavien puheesta. Ilkka Malmbergin (1998, 41–52) tulkinta ”hermeneuteista ja positivistista” tuntui haastateltavieni kohdalla osuvalta. Heistä jokainen esittäytyi ”hermeneuttina” ja koki pitkän lajityypin omakseen ”positivistisen” uutisjournalismin sijaan. Haastattelut vahvistivat, että lajityyppi edellyttää toimittajan omaa havainnointikykyä ja ”teoriaa” maailmasta. Feature-toimittaja ei välitä asiantuntijoiden viestejä lukijoille ilman jonkinlaista tulkintaa. Lisäksi lajityypin ja kerronnallisen kirjoitustyylin valinta näytti haastattelujen perusteella liittyvän paljolti siihen, mitä toimittaja kokee olevansa poliittisesti ja ideologisesti, mistä aiheista hän on kiinnostunut, mitkä aiheet häntä motivoivat ja miten hän haluaa aihetta käsitellä. Haastateltavien puheessa välittyi, että he kaikki haluavat vaikuttaa kirjoittamansa lajityypin avulla yhteiskunnassa. Tämä näkyy myös aiheissa, jotka kiinnostavat heitä ja joista he valitsevat kirjoittaa. Aiheet ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä, abstrakteja ja usein vaikeasti hahmotettavia. Tätä silmällä pitäen feature-journalismi on kaukana objektiivisesta tosiojournalismista, jotka Carey (2003) kritisoi.

Huomionarvoista on se, että kulttuuristen tekstien kentässä haastateltavien puheissa reportaasi tai feature vertautui voimakkaasti niin kaunokirjallisuuteen, elokuvaan kuin dokumentarismiin. Yhteistä näillä kaikille neljälle nähtiin taustalla oleva metatason teema, joka tuodaan lukijalle tai katsojalle inhimillisen kokemuksen avulla. Elokuvallisuutta featureen tuo sen keinovalikoima: juoni, kohtauskirjoittaminen, henkilöt, jännitteen luominen, takaumat ja tietynlainen montaasimaisuus. Näitä keinojahan ei vielä varhaisissa matkakertomuksissa varsinaisesti käytetty. Kuten kaunokirjallisuudella, myös hyvällä featurella on jo itsessään arvonsa sen tarjoamassa lukukokemuksessa. Molemmat asettavat tapahtumia laajempiin mittasuhteisiin.

Tällaiseen ei perinteinen uutinen välttämättä kykene. Toisaalta haastateltavien puheessa korostui featuren referentiaalinen suhde maailmaan, ja tässä se olennaisesti poikkeaa fiktiosta.

Haastatellut toimittajat olivat melko yksimielisiä siitä, missä tiedotusvälineissä feature-journalismia tällä hetkellä Suomessa tehdään. Kaikki mainitsivat *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen* ja *Imagen*. Vahvoina julkaisualustoina nähtiin myös *Helsingin Sanomien* sunnuntaisivut, verkkojulkaisu *Long Play*, *Suomen Kuvalehti*, *Ylioppilaslehti* sekä osin maakuntalehtien sunnuntaisivut ja niiden viikonloppuliitteet sekä naistenlehdet. Naisten- ja yleisaikakauslehdistä mainittiin erityisesti *Olivia*, *Eeva*, *Apu* ja *Seura*. Naistenlehtiin suhtauduttiin potentiaalisina feature-medioina, mutta ne koettiin samaan aikaan niin konseptoiduiksi, ettei pitkille kerronnallisille jutuille ole niissä välttämättä sijaa.

Vaikka naistenlehdissä käytetäänkin paljon kerronnallisia keinoja, jaan haastateltavien näkemyksen siitä, että kyseisten lehtien valmiiksi hiotut konseptit määrittelevät pitkälti sisällön ja juttujen pituuden. Näin ollen lukijan yllättämiseen ei konseptoinnin vuoksi ole aina välttämättä mahdollisuuksia. Toisaalta konseptointia ei pidä myöskään väheksyä, sillä se tuo lukijalle turvallisuutta ja tuttuutta sekä tekijöilleen puolestaan selkeyttä ja tekemisen virtaviivaisuutta hektisten aikataulujen keskellä.

Median tulevaisuus puhutti kaikkia haastateltavia, ja suurin osa näki tulevaisuuden viime kädessä valoisana. Toisaalta mitä enemmän ikää haastateltavalla oli, sitä pessimistisemmin hän suhtautui median tulevaisuuteen. Kaikki olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että ammattimainen journalismi ei katoa vaan osaavia journalisteja tarvitaan tulevaisuudessa, jos mahdollista, aiempaakin enemmän. Yhteiskunta on muutamien haastateltavien mielestä jo nyt läpeensä ”tarinallistunut”: kaikkea alkaen poliitikkojen mielipiteistä kaupallisiin tuotteisiin myydään tarinoiden avulla. Toimittajia tarvitaan vaalimaan puolueettomuutta, yksinkertaistamaan, selkeyttämään ja selvittämään lukijoiden puolesta asioita, välittämään yhteiskunnassa tietoa, jolla ei pyritä edistämään kenenkään kaupallisia tai poliittisia tarkoituksia. Toisin sanoen ylläpitämään demokratiaa.

Feature-lajityypin tulevaisuus tuntui haastateltavien mielestä olevan kiinni siitä, annetaanko sille resursseja: tilaa mediassa, rahoitusta, toimittajalle aikaa paneutua tekemiseen. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että niin sanomalehtien kuin aikakauslehtien, nimikemäärä pienenee. Koska lehdet vähenevät, lajityypin kirjoittajat työskentelevät yhä useammin vapaina toimittajina eli freelancereina. Journalismia ei haastateltavieni mukaan tulevaisuudessa rahoiteta niinkään mainosvaroin, vaan journalistien on tehtävä sellaista journalismia, joista lukijat ovat valmiita

maksamaan. Lukijoidenkaan rahat eivät välttämättä riitä kattamaan journalismin kuluja, vaan yksittäisiä, pitkiä kerronnallisia juttuja rahoitetaan tulevaisuudessa erilaisten säätiöiden varoilla, joukkorahoituksella ja apurahoilla. Tässä korostui haastateltavien rakkaus lajityyppiin: pystyäkseen kirjoittamaan pitkiä kerronnallisia juttuja, osa haastateltavista on valmis tekemään myös muunlaisia töitä. Printti nähtiin vain alustana ja käyttöliittymänä. Journalistit ovat sisällöntekijöitä. Jos printti kuolee, lajityyppi jatkaa elämäänsä internetissä, jossa sillä ei ole sivurajoja ja kuvat pääsevät paperia paremmin oikeuksiin. Lukija voi puolestaan tulevaisuudessa valita internetissä oman mediapalettinsa: hän maksaa tasan siitä, mitä haluaa lukea tai katsella.

Yhteenvedon lopuksi ja yhtenä kuriositeettina haluan nostaa esiin mielenkiintoisen seikan, joka haastatteluissa ei millään muotoa tullut esiin. Vaikka kaikki haastatellut tiedostivat sen, että media kamppailee talousvaikeuksissaan ja tulevaisuudessa yhä useampi toimittaja työskentelee vapaana toimittajana, kukaan toimittajista ei tuonut esiin sitä mahdollisuutta, että kerronnallinen journalismi voisi juttutyypinä houkuttaa lukijoita myös Suomen rajojen ulkopuolella. Tämän mahdollistaisi internet ja suomalaisten toimittajien kielitaito, seuraavathan he aktiivisesti myös ulkomaisia, eritoten yhdysvaltalaisia medioita. Miksei sama voisi toimia myös toisinpäin? Se, että kukaan haastatelluista ei maininnut lukijakunnan laajentamista Suomen rajojen ulkopuolelle voi toki johtua ensinnäkin siitä yksinkertaisesta syystä, että tutkimukseni käsitteli nimenomaan suomalaista reportaasia ja sen yhteiskunnallista tehtävää Suomessa. Toiseksi en myöskään kysynyt toimittajilta tätä esille nostamaani seikkaa. Haluan nostaa sen kuitenkin esiin, koska se voi olla yksi varteenotettava mahdollisuus eritoten nuorille, kielitaitoisille journalisteille.

8 Lopuksi

Suomalaisen reportaasin historiasta, varhaisista 1800-luvun matkakertomuksista on tultu pitkä matka nykypäivän reportaasiin – tai featureen käyttäkseni termiä, jota tämän tutkimuksen haastateltavat lajityypistä pääosin käyttivät. Noista ajoista maailma on tullut ihmiselle huomattavasti pienemmäksi, kiitos matkustusmahdollisuuksien ja internetin. Topelius raivasi tien reportaasijournalismille, jollaisena se nyky-Suomessa näyttäytyy. Topeliuksen aikoina reportaasin avulla tutustuttiin vieraisiin paikkoihin ja aiheisiin. Tänä päivänä reportaasi tekee puolestaan matkoja arkipäivän ihmeellisyyksiin yhtäältä tekemällä näkyväksi ja ymmärrettäväksi jokapäiväisten tapahtumien laajempia kytköksiä, toisaalta kääntämällä esiin arjen itsestäänselvyyden outoja puolia. Ja jos 1950-luvulla suomalainen reportaasi oli elämyksellistä ja viihdyttävää luettavaa, jopa gonzoilua, tänä päivänä reportaasi ja feature valjastetaan aiempaa vahvemmin myös monitasoisten yhteiskunnallisten aiheiden kertomiseen.

Viimeisen kahden vuosisadan aikana journalismi on muuttunut hyvin uutisvetoiseksi. Reportaasi puolestaan on kulkenut pitkään uutisen varjossa, ja sitä on pidetty uutista viihteellisempänä ja kevyempänä journalistisena lajityyppinä. Reportaasin vahvuudet kuitenkin korostuvat kulttuurisen kuohunnan aikakausina, jolloin nousee esiin tarve ottaa julkisesti kantaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja vaikuttaa ihmisten asenteisiin. Tällaisina aikoina kerronnallisella journalismilla on erityinen tilaus. Esimerkiksi Yhdysvalloissa yhteiskunnallinen kuohunta ja tyytymättömyys niin sanottuun objektiiviseen uutisjournalismiin synnyttivät uuden journalismin, lajityypin, josta tämän päivän suomalainenkin reportaasi tai feature ainakin osittain lainaa tyyliä. Tosin voi huomata, että yhdysvaltalainen uusi journalismi ei aina välttämättä ollut faktoille niin uskollinen kuin suomalainen reportaasi ja yhdysvaltalainen narratiivinen journalismi tänä päivänä ovat. Suomessa reportaasi oli kaunokirjallisuuden ohella erityisen vahva vaikuttamisen muoto 1800-luvulla sensuurin aikoina, jolloin fiktiivisen tekstin muotoon puettu sanoma läpäisi faktapitoista uutista paremmin sensuurin.

Toimittajahaastattelujeni perusteella vaikuttaa siltä, että pitkä kerronnallinen journalismi on erityisesti viimeisen 20 vuoden aikana noussut tärkeään asemaan demokratian edistämässä siinä mielessä, että se auttaa lukijaa ymmärtämään yhteiskunnassa tapahtuvia hitaita ja siksi huomaamattomia muutoksia. Tässä on lajityypin yhteiskunnallinen tehtävä, sillä jotta demokratia voisi toteutua, ihmisten on tärkeä ymmärtää, miten yhteiskuntamme toimii. Miten muutoin ihmiset esimerkiksi tietävät, miten he äänestävät vaaleissa?

Parhailtaan käsillä olevassa median murroksessa reportaasi- tai feature-journalismilla on jälleen tilausta, ja tunnumme suorastaan elävän 'reportaasin renessanssia'. Missä yhdysvaltalaisen uuden journalismin synty kytkeytyi lehtikuolemiin ja sähköiseen vallankumoukseen, siinä tämän päivän median murroksessa internet on asettunut television paikalle. Samaan aikaan kun meneillään oleva murros on tehnyt reportaasista ja featuresta uudella tavalla tärkeitä, se muokkaa niitä tavalla tai toisella. Tulevaisuudessa reportaaseja julkaistaan vähemmän painetussa lehdessä ja myös lehtinimikkeitä ilmestyy todennäköisesti aiempaa vähemmän. Pitkä kerronnallinen lajityyppi ei ole kuitenkaan riippuvainen siitä, millä alustalla sitä julkaistaan.

Tämän tutkimuksen asiantuntijat, haastattelemiini seitsemän feature-toimittajaa, näkevät lajityypille internetissä paljon mahdollisuuksia. Internetissä ei ole tilarajoituksia, ja lisäksi se mahdollistaa uudenlaisia kerronnan muotoja, kuten liikkuvaa kuvaa ja ääntä perinteisen featuren täydentäjänä. Internet on alustana myös demokraattinen sikäli, että siihen on periaatteessa pääsy lähes jokaisella suomalaisella. Kun jakelukustannusten vuoksi lehtien toimitus syrjäseuduille tulevaisuudessa vähenee, sähköinen juttu tavoittaa sielläkin lukijansa. Lukijat haluavat maksamalleen journalismille vastinetta. He haluavat tietää, ymmärtää, eläytyä, viihtyäkin. Tulevaisuudessa lukija voi koota internetissä oman mediapalettinsa sen sijaan, että hän ostaa kokonaisia julkaisuja. Toisaalta internet sulkee pois ainakin yhden ihmisryhmän, vanhuksat, jotka eivät enää pysty omaksumaan tai halua omaksua uutta teknologiaa.

Olen tässä tutkimuksessa peilannut featurea tai reportaasia uutisjournalismiin, ja näin tekivät myös haastateltavat. En pidä lajityyppistä vastakkaisina, vaan näen ne molemmat samalla journalismin muotojen jatkumolla ja myös toisiaan täydentävinä. Näin kokivat myös haastatellut toimittajat. Toisaalta tulevaisuudessa uutinen saattaa lähestyä entisestään reportaasia, tästä kieliin jo nyt uutisessa yhä enemmän hyödynnetty kerronnallisuus. Historiaa vasten tässä ei ole mitään uutta, tunnustetaanhan 1600-luvun runomuotoiset arkkiveisut eräänlaisena uutisen prototyypinä. Haastateltavien mielestä uutisen on hyvä pysyä perinteisenä uutisena, tai sitten kerronnallisuutta olisi todella osattava käyttää siinä "oikein". Haastateltavien puhetta jäsentää kaiken kaikkiaan sangen perinteinen käsitys uutis- ja featurejournalismista, niiden suhteesta sekä työnjaosta.

Reportaasin ja featuren lajityypit voivat siis 2010-luvulla hyvin – ainakin siihen erikoistuneiden toimittajien näkemyksissä. Haastattelemiini toimittajat näkivät lajityypin erittäin tärkeänä yhteiskunnallisten asioiden välittäjänä, selittäjänä, kokonaiskuvan luojana ja demokratian ylläpitäjänä. Sen kirjoittaminen on vaativaa ja vie aikaa. Tätä silmällä pitäen on vaikea nähdä

kerronnallisuuden viihteellistävän journalismia ja kerronnallisen lajityypin olevan jollain tapaa uutisjournalismia vähempiarvoista. Päinvastoin, tutkimukseni perusteella näyttää näet siltä, että kantaa ottava juttu virittää keskustelua käyvän julkison neutraalia uutista herkemmin.

Lajityypissä voi nähdä myös hyödyntämätöntä potentiaalia nimenomaisesti yhteiskunnallisesti ja demokratian ylläpitämisen kannalta.

Myöskään featuren viihteellistä aspektia ei pidä väheksyä. Ihmiset haluavat viihtyä hyvin kirjoitetun lukemiston parissa. Välineiden ja yhteyksien kehittyessä sähköisessä muodossa olevien hybridien lukeminen ja katsominen on yhä helpompaa. Miksei journalismi voisi tarjota viihdyttävässä ja ymmärrettävässä muodossa featureja ja reportaaseja myös sellaisista aiheista, joista harvemmin lukee muussa kuin uutismuodossa?

8.1 Itsekritiikkiä ja kehittelyä jatkotutkimukselle

Aloitin tämän pro gradu -tutkimuksen ajatuksellisen työstämisen kevättalvella 2014. Oli selvää, että halusin tavalla tai toisella tutkia reportaasi- tai feature-journalismia, sillä sydämeni sykkii tälle lajityypille. Siksi myös koen, että minun on ollut tutkijana vaikea pysytellä neutraalina. Tutkimuksen tarkoitus ei ollut osoittaa reportaasijournalismin paremmuutta muihin journalismin lajityyppeihin nähden. Silti pitkää kerronnallista lajityyppiä on ollut hyödyllistä peilata ennen muuta uutisiin. Kuten tutkimuskin osoitti, myös toimittajien mielestä molempia lajityyppejä tarvitaan.

Lopullisen tutkimusongelman kiteyttäminen oli yllättävän vaikeaa. Liian moni asia lajityypin ympärillä kiinnosti, mutta aihe oli vain rajattava. Kun syksyllä 2014 sain sovituksi tutkimushaastattelut, oli viimeistään pakko lyödä lukkoon tutkimuksen teemat ja kysymykset. Analyysiosiota tehdessä huomasin, että tietyt teema-alueet jäivät hieman vajaiksi.

Koin mielekkääksi kontekstoida tutkimukseni nimenomaan suomalaisen reportaasin historiaan. Sen sijaan haastattelut osoittivat, että suurin osa toimittajista kokee lajityypin tulleen Suomeen nimenomaan Yhdysvalloista. Tämän vuoksi silta reportaasin kansallisista juurista haastatteluihin ei ole välttämättä kovin vahva. Toisaalta se, että haastateltavat näkevät lajityypin juuret nimenomaan Yhdysvalloissa, on yksi tutkimuksen tuloksista. Siitä huolimatta itse katson tutkimuksellani todistaneeni, että reportaasilla on omat kansalliset juurensa ja kerronnallinen lajityyppi on vuosien varrella saanut vaikutteita myös yhdysvaltalaisesta traditiosta. Samalla sen keinovalikoima on monipuolistunut ja täydentynyt.

Teoriaosiota hahmotellessani julkisuuden ja julkison rooli korostuivat, mutta haastatteluissa ne jäivät kovin vähäisiksi. Jos laatisin kysymysrunon nyt, keskittyisin tarkemmin julkisuuden problematiikkaan: millaisia julkisuuden tuottajia toimittajat kokevat olevansa kyseisen lajityypin kirjoittajina? Millaista keskustelua he haluavat herättää ja miten heidän mielestään julkisoa voi parhaiten virittää? Toisaalta tässä lienee oiva jatkotutkimuksen aihe journalismin julkisuudesta kiinnostuneelle. Mielestäni reportaasi- ja featurejournalismia on kaikkiaan tutkittu aivan liian vähän, ja lajityyppi on jäänyt myös journalistiikan opetuksessa lapsipuolen asemaan. Ottaen huomioon lajityypin vaativuus ja hyödyllisyys, niin tutkimuksen kuin opetuksen vähäisyyttä on vaikeaa ymmärtää.

Lähteet

- Carey, James (1995) The press, public opinion, and public discourse. Teoksessa Glasser, Theodore L. & Salmon, Charles T. (toim.) *Public Opinion and the Communication of Consent*. New York & London: The Guilford Press, 373–402.
- Carey, James (1997/2003) Lehdistö ja julkinen keskustelu. *Tiedotustutkimus* 26(2): 6–17.
- Carey, James (1997) “A republic, if you can keep it”: Liberty and public life in the age of glasnost. Teoksessa Munson, Eve Stryker & Warren, Catherine A. (toim.) *James Carey. A Critical Reader*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press, 207–227.
- Davis, Lennard J. (1983/1996) *Factual fictions. The origins of the English novel*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Dewey, John (2006) *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Suom. Renvall, Mika. [1927/1946] Tampere: Vastapaino.
- Glasser, Theodore (2000) Play and the Power of the News. *Journalism. Theory, practice and criticism* 1(1): 23–29.
- Habermas, Jürgen (1962/2010) Julkisuus. Teoksessa *Veikko Pietilä ja julkisuuspiiri. Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampere University Press, 163–170.
- Hartsock, John C (2000) *A History of American Literary Journalism. The Emergence of a Modern Narrative Form*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Heikkilä, Heikki (2001) *Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 127. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hemánus, Pertti (1990) *Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hemánus, Pertti (1992) Lehtijutun opissa. Reportaasin tekijä tekstinsä subjektina. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A79.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Holmila, Antero, Koskinen, Ulla, Villstrand Nils Erik ja Karonen, Petri (2014) Tiedonvälitys sivistysmissiosta uutisiin. Teoksessa Karonen, Petri & Räihä, Antti (toim.) *Kansallisten instituutioiden muotoutuminen. Suomalainen historiakuva Oma Maa -kirjasarjassa 1900–1960*. Vantaa: SKS, 248–275.
- Hujanen, Jaana (2009) Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.

- Hunter, J. Paul (1988) "News and new things": Contemporaneity and the early English novel. *Critical Inquiry* Vol. 14, No 3, The Sociology of Literature: 493–515.
- Juusola, Markku (1988) *Osallistuva journalismi, 1960-luvun alakulttuurit ja uusi journalismi Yhdysvalloissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A62.
- Kunelius, Risto (2000) Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23(3): 4–27.
- Kunelius, Risto (1997) *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5.–8. painos [2010] Helsinki: WSOYpro.
- Lassila-Merisalo, Maria (2009) *Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikkaa suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä Studies in Humanities 111. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3539-9> [viitattu 30.03.2014]
- Lassila-Merisalo, Maria (2014) Story First – Publishing narrative long-form journalism in digital environments. *Journal of Magazine & New Media Research* 15(2): 1–15. Saatavilla: <http://aejmcmagazine.arizona.edu/Journal/Summer2014/LassilaMerisalo.pdf>. [viitattu 18.4.2015.]
- Lehtimäki, Markku (2007) Todistaja-kertoja kaunokirjallisessa journalismissa. Teoksessa Kujansivu, Heikki & Saarenmaa, Laura (toim.) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus, 240–257.
- Lehtonen, Maija (2002) *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita. Näkökulmia Topeliukseen*. Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti.
- Lehtonen, Mikko (1998) Faktan ja fiktion historia. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Juva: WSOY, 41–56.
- Lehtonen, Pauliina (2013) *Itsensä markkinoijat. Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyvä työelämä*. Tampere: Tampere University Press.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988) Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa. Teoksessa *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Sanomalehtien Liitto ry, 421–615.
- Malmberg, Ilkka (1998) Uroot ja naaraat – journalismin kaksi tiedonintressiä. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! journalismia?* Porvoo: WSOY, 41–52.
- McCombs, Maxwell (2014) *Setting the Agenda*. Cambridge: Polity Press.
- Mäkelä, Maria (2014) Puraistaan kieltä 13. Miksei kukaan pelkää narratiivista journalismia? *Puhe ja kieli* 34(2): 53–54.
- Nieminen, Hannu (2006) *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917*. Tampere: Vastapaino.

- Nieminen, Hannu (1998) Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta? Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Juva: WSOY, 275–299.
- Nikunen, Kaarina (2011) *Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nousiainen, Anu (1988/1998) Reportaasin renessanssi. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! journalismia?* Porvoo: WSOY, 117–136.
- Palmgren, Marja-Leena (1986) *Johdatus kirjallisuustieteeseen*. Juva: WSOY.
- Pietilä, Jyrki (2008) *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Jyväskylä Studies in Humanities 111. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Veikko (2000) Arkkivaarit. Forskål, Chydenius, Arwidsson ja Snellman sananvapaus- ja julkisuuskysymysten äärellä. *Tiedotustutkimus* 31(3): 55–72.
- Pietilä, Veikko (1995) *Kertomuksia uutisista uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A86.
- Pietilä, Veikko (2006) ”Matti Matalaisen” julkea ehdotus ja vähän muutakin. *Tiedotustutkimus* 29(4), 41–57.
- Pietilä, Veikko ja Ridell, Seija (1998/2010) Julkea ehdotus. Teoksessa *Veikko Pietilä ja julkisuuspiiri. Julkisot, yleisöt ja media*. Tampere: Tampere University Press, 197–199.
- Ramonet, Ignacio (2012) *Mediaräjähdyks. Journalismi hajonneen viestinnän aikakaudella*. Suom. Hermannin Yli-Tepsa. Helsinki: Into.
- Reunanen, Esa (2003) *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 300. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reunanen, Esa (1991) *Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A76.
- Reunanen, Esa & Koljonen, Kari (2014) *Toimittajan sanansijat*. Tampere: Tampere University Press.
- Ridell, Seija (1994) *Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A82.
- Ridell, Seija (2000) Kuuliainen kuluttaja vai kiihkeä kansalainen. Teoksessa Kunelius, Risto & Ridell, Seija (toim.) *Kaksi katsetta journalismiin*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A94, 82–182.

- Rimmon-Kenan, Shlomith (1983/1991) *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Auli Wiikari. Helsinki: SKS.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo ja Hyvärinen, Matti (2010) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Räty, Panu (1998) Henkilökuvaa ajan kuvana. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! journalismia?* Porvoo: WSOY, 137–150.
- Sipola, Simo (1998) Lisää koskettavuutta – miten käy uutisen? Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! journalismia?* Porvoo: WSOY, 83–98.
- Sirkkunen, Esa (1996) Matkalla vaarien maahan. *Tiedotustutkimus* 19(3): 22–42.
- Tammi, Pekka (1983) *Kertoja tekstin hierarkkisessa rakenteessa*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 35, 37–53.
- Tommila, Päiviö (1988) Suomen sanomalehdistön alkuvaiheet. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.) *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Sanomalehtien Liitto ry, 23–75.
- Tommila, Päiviö (1992) Suomen varhaisimmat aikakauslehdet. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.) *Suomen lehdistön historia 10. Aikakauslehdistön kehityslinjat*. Kuopio: Aikakauslehtien Liitto ry, 9–35.
- Tuchman, Gaye (1972) Objectivity as strategic ritual: An examination of newsmen's notions of objectivity. *The American Journal of Sociology* Vol. 77:4: 660–679.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002/2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Varpio, Yrjö (1997) *Matkalla moderniin Suomeen. 1800-luvun suomalainen matkakirjallisuus*. Helsinki: SKS.
- Vehkoo, Johanna (2011) *Painokoneet seis. Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Teos.
- Väliaverronen, Esa (2009) Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliaverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–31.
- Williamson, Daniel R. (1975) *Feature Writing for Newspapers*. New York: Hastings House.
- Wolfe, Tom (1973) *The New Journalism. With an anthology edited by Tom Wolfe and E. W. Johnson*. London: Picador.

Painamattomat lähteet

- Berning, Nora (2011) Narrative journalism in the age of the internet: New ways to create authenticity in online literary reportages. Saatavilla: <http://www.uni-muenster.de/Textpraxis/sites/default/files/beitraege/nora-berning-narrative-journalism-in-the-age-of-the-internet.pdf>. [Viitattu 18.4.2015.]
- Grundström, Elina (2013) Tarinan rakentaminen asiajournalismin välineenä -luentosarja Tampereen yliopistossa 4.9.–9.10.2013.
- Lassila, Maria (2001) *Faktaa fiktion keinoin. Nonfiktiota Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja Imagessa*. Journalistiikan Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lassila-Merisalo, Maria, (www) Maria Lassila-Merisalon kotisivu, www.iki.fi/marialm. [viitattu 7.2.2015]
- Long Play. <http://longplay.fi/fi/pjp2014/1-veikko-ennala>. [viitattu 19.1.2015.]
- New York Times: Snow fall. <http://www.nytimes.com/projects/2012/snow-fall/#/?part=tunnel-creek>. [viitattu 18.4.2015.]
- Nikola, Elina (2012) *Tarinat ovat tuolla jossain. Aamulehden nuoren uutistoimittajasukupolven käsityksiä tarinallisesta uutisjournalismista*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nissi, Emmi (2010) *Täältä tulee tarina. Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nousiainen, Anu (2012–2013) *A Bunch of Distractive Writing. Why has fact-based and extensively reported American style narrative journalism not gained ground in Europe?* Reuters Institute Fellowship Paper. University of Oxford. [viitattu 28.2.2015.]
- Partanen, Anu (2007) *Totuuden tulkitsijat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Liite 1

Haastattelun kysymysrunko

1. Toimittajan suhde kirjoittamiseen ja lajityyppiin / toimittaja henkilönä

Miten luonnehtisit itseäsi kirjoittajana?

Mikä on oma erityinen tyyli? Miten kuvailisit tapaasi kirjoittaa?

Miksi kirjoitat niin kuin kirjoitat?

Miksi juuri tämä lajityyppi?

2. Lajityyppi ja sen määrittely

Miten luonnehtisit journalismia, jota kirjoitat? (tarvittaessa autettuna: esimerkkijutun kautta / nämä pitkät jutut, joissa on hyödynnetty erilaisia esitysteknisiä keinoja)

Tutkijat puhuvat mm. kerronnallisesta journalismista – pidätkö termiä mielekkäänä?

Onko sinulla kirjoittamisesi esikuvia? Arvostatko tai ihailenko jotakuta tai joitakuuta tiettyjä (journalistisia tai kaunokirjallisia) kirjoittajia?

Missä suomalaisissa lehdissä/toimituksissa tällaista journalismia tehdään?

Kirjoitatko juttujasi silmälläpitäen tietynlaista lukijakuntaa? Keitä/Millaisia ihmisiä oletat lukijoiksesi?

Millaisena näet lukijan roolin journalismissa, jota itse teet?

Pyritkö itse osallistamaan lukijoita jutuissasi? Miten?

3. Rooli journalismissa ja yhteiskunnassa

Onko joitain tiettyjä [yhteiskunnallisia tai ylipäättään] aihealueita, johon tällainen lajityyppi [toimittajan itse määrittelemä] erityisesti sopii?

Entä aihealueita, johon se ei sovi?

Mistä itse ammennat aiheesi juttuihin?

Miten luonnehtisit kirjoittamiasi juttuja laajemmassa kulttuuristen tekstimuotojen kentässä?

Näetkö harjoittamasi journalismin osana jotakin pidempää jatkumoa? Millaista? Jos et näe, miksi et?

Mihin tällaisia [haastateltavan määrittelemiä] juttuja mielestäsi tarvitaan?

a. Mikä on mielestäsi harjoittamasi journalismin tehtävä yhteiskunnallisesti?

b. Entä mikä niiden tehtävä on journalismin kentällä?

Onko tällaisten [haastateltavan määrittelemien] juttujen asema mielestäsi jotenkin muuttunut viime vuosina?

4. Oman kirjoittamisen esitystekniset keinot (mukana oma artikkeli)

Millaisia esitysteknisiä/kerronnallisia keinoja käytät kirjoitustyössäsi?

Miten tietoisesti käytät niitä kirjoitustyössäsi?

Voisiko niitä käyttää esimerkiksi uutistekstissä?

Mitä hyötyä näistä mainitsemistasi keinoista voi olla journalismissa tai journalismille?

Voiko siitä olla hyötyä joillekin tietyille tahoille yhteiskunnassa?

Entä mitä haittaa esitysteknisistä keinoista voi olla journalismissa tai journalismille?

Voiko siitä olla haittaa joillekin tietyille tahoille yhteiskunnassa?

5. Reportaasin/lajityypin tulevaisuus?

Millaisina näet uutisjournalismin ja ajankohtaisjournalismin roolit tulevaisuudessa?

Millaisena näet määrittelemäsi lajityypin tulevaisuuden Suomessa?

Periaatteessa kuka tahansa voi nykyisin olla journalisti (blogit, sosiaalinen media ym.) Mihin journalistia tulevaisuudessa tarvitaan?

Miten pitkien, aikaa vievien juttujen kirjoittaminen on mahdollista tilanteessa, jossa media on vähentänyt toimittajien määrää ja kiire toimituksissa on todennäköisesti kasvanut?

Minkä näet ratkaisuksi tähän?

Printin kuolemaa on ennustettu. Miten näet tämän? Mitä se mielestäsi tarkoittaisi pitkille jutuille?

Taustatiedot:

Syntymävuosi

Koulutus

Asema tällä hetkellä

Kokemus reportaasien kirjoittamisesta